

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE
EASTERN
STUDIES

Cilt Volume 10 Sayı Number 1 Haziran June 2018

Oslo 'Peace Process' as a Rebuttal of Palestinian Self-Determination

Prof. Dr. Berdal Aral

The Claims Implicating the Ottomans for the Establishment of a Jewish Community in Jerusalem

Assistant Professor Abdallah Marouf Omar

Filistin'de İsrail'in İnsan Hakları İhlalleri ve Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Özlem Yücel

Süreklilik ve Değişim Bağlamında Hamas'ın Siyasal Stratejisi

Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Hüseyin Mercan

Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İsrail Filistin Su Sorunu

Hacer Sağlam Cansu

Ten Myths About Israel

Fadi Zatari

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

www.orsam.org.tr

**ORTADOĞU
ETÜTLERİ**

MIDDLE
EASTERN
STUDIES

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ORTADOĞU ETÜTLERİ MIDDLE EASTERN STUDIES

Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Journal of Politics and International Relations

Haziran 2018, Cilt 10, Sayı 1 / June 2018, Volume 10, No 1
www.orsam.org.tr

Hakemli Dergi / Refereed Journal
Yılda iki kez yayımlanır / Published biannually

Sahibi / Owner: Prof. Dr. Ahmet Uysal

Editör / Editor - in - Chief: Dr. Gökhan Bozbaş

Sayı Editörü / Issue Editor: Prof. Dr. Berdal Aral

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Coordinator: Dr. Gökhan Bozbaş

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Ahmet Uysal.	İstanbul Üniversitesi	Mahir Nakip	Çankaya Üniversitesi
Akif Kireççi	Bilkent Üniversitesi	Mahmoud Hamad	Drake University/ Cairo University
Bahgat Korany	American University of Cairo	Mehmet Şahin	Polis Akademisi
Bırol Akgün	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Meliha Altunışık	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Cengiz Tomar	Marmara Üniversitesi	Mesut Özcan	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Emma Murphy	Durham University	Muhittin Ataman	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Fawaz Gerges	London School of Economics	Muhsin Kar	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
F. Gregory Gause	Vermont University	Peter Mandaville	George Mason University
Gökhan Bozbaş	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Raymond Hinnebusch	St. Andrews University
Göktuğ Sönmez	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Recep Yorulmaz	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Katerina Dalacoura	London School of Economics	Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi
Kemal İnat	Sakarya Üniversitesi	Tim Jacoby	Manchester University
		Zekeriya Kurşun	Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

Ortadoğu Etütleri şu indeksler tarafından taranmaktadır / indexed by:

Applied Social Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of the Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (W/PSA).

Makale Önerileri İçin / Submitting Your Articles: info@orsam.org.tr

Yayın İdare Merkezi / Head Office

ORSAM Ortadoğu Araştırmaları Merkezi - Center for Middle Eastern Studies
Mustafa Kemal Mahallesi 2128. Sok. No:3 Çankaya / Ankara-Türkiye / Turkey
orsam@orsam.org.tr

Grafik - Tasarım / Graphic Designer: Mustafa Cingöz

T: +90 312 430 26 09

F: +90 312 430 39 48

Baskı / Printing Center: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 0 312 341 52 39 Ulus / Ankara-Türkiye / Turkey

Basım Tarihi / Printed: 20 Aralık / Dec. 2018

Ulusal Süreli Yayın

Ortadoğu Etütleri'ndeki makalelerde yer alan fikirler yalnızca yazarlarını bağlamaktadır.

The views expressed in Ortadoğu Etütleri (Middle Eastern Studies) bind exclusively their authors.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

OSLO 'PEACE PROCESS' AS A REBUTTAL OF PALESTINIAN SELF-DETERMINATION	8
Prof. Dr. Berdal Aral	
THE CLAIMS IMPLICATING THE OTTOMANS FOR THE ESTABLISHMENT OF A JEWISH COMMUNITY IN JERUSALEM	28
Assistant Professor Abdallah Marouf Omar	
FİLİSTİN'DE İSRAİL'İN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE TÜRKİYE	40
<i>Human Rights Violations in Palestine and Turkey</i>	
Dr. Öğretim Üyesi Özlem Yücel	
SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA HAMAS'IN SİYASAL STRATEJİSİ	62
<i>The Political Strategy of Hamas in the Context of Continuity and Change</i>	
Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Hüseyin Mercan	
ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE İSRAİL FİLİSTİN SU SORUNU	80
<i>The Israel - Palestine Water Conflict Within the Framework of International Law</i>	
Hacer Sağlam Cansu	
TEN MYTHS ABOUT ISRAEL	110
Fadi Zadari	

ÖNSÖZ

Hiç şüphe yok ki, bir türlü çözülemeyen “Filistin Sorunu” bir bakıma Ortadoğu coğrafyasındaki bütün sorunların “anası” durumundadır. Filistin topraklarındaki Siyonist işgalin yol açtığı travmalar zincirinin yol açtığı siyasi, askeri, iktisadi, sosyopsikolojik ve en önemlisi de insani boyut öylesine önemli sonuçlar doğurmuştur ki, bu coğrafyanın Osmanlı devletinin Birinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru Arap Ortadoğu’sundan çekilmesi sonrasında, deyim yerindeyse, bölge bir türlü ‘huzur’ yüzü görmemiştir. Filistin’deki Siyonist işgal bir yandan katliamlar ve etnik temizlik yoluyla 1948-49’da bu mazlum halkın yaklaşık yarısını mülteci durumuna sokarken, 1967 savaşıyla birlikte tüm Filistin İsrail’in işgali altına girmiştir. Soğuk Savaş döneminde bölge içindeki bazı yönetici hanedanlıklar darbeler ya da başka yollarla alaşağı edilirken, ileri sürülen temel gerekçelerden birisi de, Filistin sorununun çözümüne yönelik olarak sergilenen acziyet olmuştur. Sömürgeci, ırkçı ve yayılmacı İsrail devleti, sadece Filistin halkına felaket getirmekle kalmamış, aynı zamanda komşu Arap ülkelerinin de topraklarının bir kısmını ele geçirmiştir. İslam coğrafyasının göbeğine adeta bir ‘hançer gibi saplanmış’ ve bir ‘yapay kalp’ gibi iliş(tiril)miş olan Siyonist devlet, bu bölgeye yönelik hemen her emperyalist kumpasta ve/veya doğrudan ya da dolaylı askeri müdahalelerde bölge dışı güçlerin ‘işbirlikçisi’ olmuştur. Başta ABD olmak üzere, küresel hegemonik güçlerle girift ilişkileri olan, bölgenin ve bir bakıma bir bütün olarak İslam dünyasının kendi geleceğini özgürce belirleme çabalarının önüne bir ‘dalgakıran’ gibi dikilen İsrail, küresel emperyalizmin ve yeni-sömürgeciliğinin Ortadoğu coğrafyasında oluşturduğu hegemonyanın, çevrenin zenginliklerini (kapitalist ve kalkınmış) merkeze taşıyan iktisadi sömürü ağının ve bu coğrafyadaki çarpık iktidar ilişkilerinin ve sonu gelmez Bizans oyunlarının en esaslı var oluş nedenlerinden birisidir. Bu coğrafyanın zengin petrol ve doğalgaz kaynakları küresel kapitalizmin çarklarının dönmesi için hayati önem taşır, bölgenin kritik jeopolitik konumu küresel güçlerin iştahını kabartırken, denklemde ‘İsrail Sorunu’nun da olması, hem bölge halklarının kendi geleceklerini kendilerinin özgürce belirlemesinin önüne set çekmekte, hem de bu coğrafyada yaşayan halkların daha insani bir yaşam kalitesine sahip olma imkânını torpillemektedir. İsrail’i bölge halklarının huzuru, özgürlüğü ve refahı önündeki öncelikli tehdit haline getiren bir başka sebep de, bu devletin, kendisine çoğu zaman Arap ülkeleri tarafından ‘altın tepside sunulan’ barış fırsatını hemen her zaman elinin tersiyle itmiş olmasıdır. İsrail’le Filistin yönetimini bir müzakere masası etrafında bir araya getiren, başlangıcı 1993’e götürülebilecek olan Oslo süreci de, İsrail’in işgal politikalarından vaz geçmemesi, imza attığı anlaşmaların en temel bazı hükümlerine uymaması, ve dahası bu ‘barış süreci’ni Filistin halkının self-determinasyon hakkını tamamiyle ilga etmek amacıyla suiistimal etmiş olması, bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. 2010 sonlarında patlak veren Arap Baharı sürecinde onur ve özgürlük sloganıyla başlayan devrimci sokak hareketlerinin pek çoğunun zaman içinde

eski düzen yanlılarınca 'boğulması' sürecinde, karşı-devrimci güçlere en büyük destek, tahmin edilebileceği gibi, İsrail'den gelmiştir. Bu süreçte İsrail, başta Körfez ülkeleri ve Mısır olmak üzere, statüko yanlı işbirlikçi güçlerle eskiden olduğundan daha derin ve girift ilişkilere girerken, küresel emperyalist hegemon olarak ABD'yi de devrim-karşıtı bir tutum içine girmesi yolunda kıskırtmıştır. İsrail fiziki olarak bu *bölgenin içindedir*, ama *bölgeye ait* bir aktör değildir. Son olarak, İsrail'in Filistin halkını hedef alan anakronik sömürgeciliği ve sonu gelemeyen vahşi katliamları nedeniyle, bu coğrafyada özellikle Soğuk Savaş sonrasında, ABD'nin bölgeye yönelik işgal politikalarına ya da Suriye'deki Esed rejimi örneğinde gibi, kendi halkına karşı savaş ve insanlık suçları işlemiş zalim rejimlere yönelik bir tepki olmalarının yanı sıra, *Filistin'i kurtarma* teması etrafında birçok silahlı grup pıtrak gibi boy vermiş ve mevcut kaos daha da içinden çıkılmaz hal almıştır. Sözün özü, İsrail, Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu kadim medeniyet sahasının, Ortadoğu coğrafyasının *normalleşmesinin* önündeki en önemli engeldir.

Bu ve benzeri nedenlerle, *Ortadoğu Etütleri* dergisinin bu sayısı *Filistin Meselesi*'ne ayrılmıştır. Bu bağlamda İsrail'in işgal topraklarında Filistin halkını hedef alan keyfi ve zecri uygulamalarının anlaşılması, hem de Filistin coğrafyasının tarihi arka planının iyi bilinmesi gerekir. Bunların yanı sıra, İsrail'in hem günümüzdeki hem de bundan sonraki amaç ve stratejilerinin iyi anlaşılması ve tahlil edilmesi gerekir, hem de mazlum Filistin halkının yakın geçmişteki ve günümüzdeki direniş stratejilerinin ve genel siyasi gidişatının ortaya konması gerekmektedir. Bütün bunların yanı sıra, İsrail'in Filistin halkına yönelik olarak işgal topraklarında rutin bir şekilde işlediği vahim düzeydeki insan hakları ihlallerinin uluslararası hukuk metinlerinin ışığı altında irdelenmesi gerekmektedir. İşte, öncelikle bu hedeflergözetilerek, bu sayımızda Filistin Sorunu'na ilişkin önemli bazı tarihi, siyasi ve hukuki hakikatleri doyurucu biçimde okuyucularımızın dikkatine sunmayı hedefledik.

Konuya ilişkin bu özel sayıda ilk makale olan Prof. Dr. Berdal Aral'ın "Oslo 'Peace Process' as a Rebuttal of Palestinian Self-Determination" başlıklı çalışmasında, yazar, 1993'te İsrail ile Filistinliler arasında başlayan Oslo müzakere sürecinin ve bu süreçte ortaya çıkan uluslararası metinlerin Filistin halkının kendi geleceğini belirleme hakkını (self-determinasyon) tedricen aşındırdığını ileri sürmektedir. Bu çalışmada, Filistinliler için ciddi bir kazanım sağlamayan Oslo sürecinin başarısızlığına yol açan üç faktöre dikkat çekilmektedir: İsrail'in ırkçı ve yayılmacı hedeflerini daha sinsî bir şekilde hayata geçirmek için Oslo sürecini bir kamufraj olarak baştan itibaren kullanmak istemesi; ikincisi, Filistin tarafının müzakere sürecinde kendisini edilgen ve ikincil bir aktör olarak konumlandırmış olması; üçüncüsü, ABD'nin 'dürüst' bir arabulucu olmak yerine, her aşamada İsrail'in görüş ve tezlerini seslendirmiş olması. Bu makalede, son olarak, Filistin tarafının bundan sonraki direniş stratejisinde, Birleşmiş Milletler içindeki kurum ve mekanizmaları İsrail'e karşı yaptırım amaçlı olarak harekete geçmeye

ve *bütünlükçü* bir perspektif içinde Filistin halkının self-determinasyon hakkını her platformda kendisine çıkış noktası yapması gerektiği temel çerçeve olarak belirlemesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi Abdallah Marouf Omar, “**The Claims Implicating the Ottomans for the Establishment of a Jewish Community in Jerusalem**” başlıklı makalesinde, Osmanlı hâkimiyeti döneminde Kudüs’e Yahudi göçünün yönetim tarafından teşvik gördüğü iddialarını ele almaktadır. Genelde Arap akademisyenlerin ileri sürdüğü bu tezin geçerliliğini irdeleyen bu çalışmasında, Dr. Omar Osmanlı yönetiminin bu topraklardaki hâkimiyeti süresince bu yönde bir politika geliştirmedeğini ve fakat burada yaşayan Yahudilere İslami çoğulculuğun gereği olarak hoşgörü içinde davrandıklarını ileri sürmektedir. Yazar, Yahudilerin Kudüs’te Osmanlılardan önce de yaşadıklarını, Osmanlı devletinin bu toprakları ele geçirmesi sonrasında, onların burada yaşamalarına herhangi bir yasak koymadığını ifade etmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Siyonist düşüncenin ve hareketin zuhur ettiği dönemde Osmanlı devletinin başında olan Sultan II. Abdülhamid, bu projenin tehlikelerinin her daim ayırında olmuş, o nedenle de saltanatı süresince Kudüs’e Yahudi göçünü belli sınırla içinde tutmaya özen göstermiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Yücel’in “**Filistin’de İsrail’in İnsan Hakları İhlalleri ve Türkiye**” başlıklı makalesi, Siyonist devletin insan hakları ihlallerinin, yalnızca Filistin halkını değil, İsrail vatandaşı Yahudi topluluklar arasında yer alan Sefaradları, Afrika kökenli Falaşaları ve Hasidik Yahudileri de hedef aldığını ortaya koymaktadır. Dr. Yücel, İsrail’in Filistinlilere yönelik insan hakları ihlalleri arasında özellikle *Jus Cogens* niteliğinde olan ‘soykırım suçu’, ‘insanlığa aykırı suçlar’, ‘savaş suçları’ ve ‘sistematik ırk ayrımcılığı’ gibi **uluslararası suç** teşkil eden fiillere vurgu yapmaktadır. Dr. Yücel, İsrail’in BM Güvenlik Konseyi’nin ya da Uluslararası Adalet Divanı’nın bu ülkeye yönelik olarak almış olduğu kararları dinlemeyen ‘başına buyruk’ bir devlet olarak tavsif edilmesinin, iki açıdan “sorunlu” olduğunu ileri sürmektedir: birincisi, bu kararlar genelde bağlayıcı olmayan ve o nedenle zecri ya da zorlayıcı olmaktan uzak kararlardır; ikincisi, Siyonist devlete ilişkin bu türden abartılar İsrail’in ‘yenilmez’ bir güç olduğu mitini beslemektedir. Yazara göre, asıl yapılması gereken, tüm ulusal ve uluslararası platformlarda İsrail’in, en başta Filistin halkına karşı işlemiş olduğu vahim insan hakları ihlallerini ve insanlık suçlarını yargıya taşıyarak, bu ülkeyi sıkıştırmak ve bunun yanı sıra, Filistinlilerin bir ‘halk’ olarak gasp edilen kendi geleceğini belirleme hakkını hayata geçirme yolunda onlara, en başta Türkiye olarak, destek çıkmaktır.

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hüseyin Mercan, “**Süreklilik ve Değişim Bağlamında Hamas’ın Siyasal Stratejisi**” başlıklı makalesinde, İsrail’in Filistin topraklarındaki işgaline karşı hem askeri hem de siyasi mücadelede 1987’de başlayan I. İntifada

sonrasında öncü rol oynayan Hamas'ın 2017 yılında yayınlamış olduğu yeni siyaset belgesine odaklanmaktadır. Dr. Mercan, bu belge içinde şu hususlara yer verildiğine dikkat çekmektedir: Hamas'ın kendisini Müslüman Kardeşler'den ayrıştırmayı; 1967 sınırlarının tanınabileceğine ilişkin bazı mesajların verilmesi; demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne açık seçik vurguların yapılması. Dr. Mercan'a göre, Hamas'ın bu yeni stratejisine yol açan en önemli uluslararası faktör, Arap Devrimleri sonrasında karşı-devrim dalgalarının Arap dünyasındaki İslami hareketlerin hareket kabiliyetini sınırlamış olmasıdır. Hamas'ın bu süreçte Siyonist işgale karşı hususiyetle sivil direniş yoluyla mücadele etmeye karar verdiği belirtilmektedir. Dr. Mercan, Hamas'ın dâhili ve harici meşruiyeti açısından, Hamas'ın bu yeni 'sivil' yaklaşımından geri adım atmadan mücadelesini sürdürmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Uluslararası İlişkiler doktora öğrencisi olan Hacer Sağlam, “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İsrail-Filistin Su Sorunu” başlığını taşıyan makalesinde, 1967 savaşı sonrasında ele geçirdiği Filistin topraklarında zulüm ve baskı politikaları uygulayan İsrail'in, burada bulunan su kaynaklarının da önemli bir bölümüne çeşitli usulsüz yollarla el koyduğunu vurgulamaktadır. Bu durum ise, zaten yağış oranının düşüklüğü ve verimsiz kullanım gibi sorunlarla boğuşan bölge halkının kullanabileceği su miktarının çok düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur. Bu ise, başta 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesi olmak üzere, uluslararası insan hakları hukukunun vahim bir ihlali niteliğinde olup, daha özel olarak, işgal altında yaşayan Filistin halkının, en başta, su ve sağlık hakkının inkârı niteliğindedir.

Bu özel Filistin sayımızda, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler doktora öğrencisi Fadi Zatarı'nın, Ilan Pappé'nin *Ten myths about Israel* isimli kitap çalışmasına ilişkin bir değerlendirme yazısı da yer almaktadır. Sayın Zatarı, Pappé'nin Siyonist hareketin ve devletin işgalci, sömürgeci ve ırkçı bir devlet olduğu gerçeğini gizlemeyi hedefleyen ve dahası İsrail'i barış yanlısı gösteren İsrail'in “resmi” tarihine meydan okuyucu nitelikteki bu kitap çalışmasının önemine vurgu yapmaktadır. Kendisi, bu çalışmada ortaya konan argümanların sağlam temellere dayandığını ve her şeyden önemlisi de, Siyonizm'in başta gelen mağdurları olan Filistinlilerin adalet arayışına kulak vermiş olmasının takdir edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Son olarak, bu kitap değerlendirmesinde, iki devletli çözümün –İsrail'in yayılmacı hedefleri dikkat alındığında- bir aldatmacadan ibaret olduğuna ilişkin saptamasına dikkat çekilmektedir.

Sayı Editörü
Prof. Dr. Berdal Aral

OSLO 'PEACE PROCESS' AS A REBUTTAL OF PALESTINIAN SELF-DETERMINATION

Abstract

The legal terms surrounding the establishment of the mandatory Palestine after the First World War, the United Nations' partition plan of 1947 and subsequent international legal developments on the subject of self-determination are firmly behind the right of the Palestinian people to obtain independent statehood. However Israel has been adamantly opposed to such an eventuality because, first and foremost, from its inception, it has chosen to become a colonial-settler state in the entire mandatory Palestine. Not surprisingly, the Oslo negotiations from 1993 up until 2000 involving Israel and the Palestinians consisted of a series of 'frustrations' from the glance of the Palestinians' political aspirations. The Oslo 'peace process', then, is best described as another instrument of subjugation deployed by Israel and the USA in order to obliterate the possibility of Palestinian independence based on the right of self-determination. Today, the alternative route for Palestinians and their international supporters should be to make efficient use of the United Nations' mechanisms that, *inter alia*, enable the imposition of sanctions against Israel in order to transform the Palestinian right of self-determination into reality.

Keywords: Palestine, Israel, colonial-settler state, Oslo 'peace process', United Nations

**Prof. Dr.
Berdal Aral***

* İstanbul
Medeniyet
Üniversitesi
Uluslararası
İlişkiler Bölümü

Ortadoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.8-26

Özet

Birinci Dünya Savaşı sonunda Filistin'de bir manda rejiminin kurulması, Birleşmiş Milletlerce 1947'de kabul edilen taksim planı, ve her halkın kendi geleceğini belirleme hakkı (self-determinasyon) konusunda uluslararası hukuk alanında kaydedilen gelişmeler, hiç şüphe yok ki Filistin halkının devlet kurma hakkını ortaya koymaktadır. Ne var ki, İsrail, öncelikli olarak, devlet olarak vücut bulmasından itibaren manda yönetimi altındaki tüm Filistin toprakları üzerinde sömürgeci-yerleşimci bir devlet olma yolunu seçmiştir. Nitekim 1993 ile 2000 yılları arasında İsrail ve Filistin tarafları arasında gerçekleşen Oslo müzakere sürecinin Filistin halkının geleceğe ilişkin siyasi beklentilerini tersyüz etmiş olması, şaşırtıcı değildir. O nedenle, Oslo 'barış süreci'ni, ABD ile İsrail'in, Filistinlilerin self-determinasyon haklarına dayalı olarak bağımsız olma ihtimallerini ortadan kaldırmak için suiistimal ettikleri yeni bir 'boyun eğdirme aracı' olarak tanımlamak, en doğrusu olacaktır. Bugün, Filistin halkının self-determinasyon hakkını hayata geçirmek için Filistinlilerin ve onları destekleyenlerin izlemeleri gereken yeni strateji, Birleşmiş Milletler içinde ihdas edilmiş olan mekanizmaları daha etkin kullanarak, İsrail'e karşı, *inter alia*, yaptırım uygulanmasını öngören kararların alınması için çaba göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Oslo Barış Süreci, Birleşmiş Milletler, Sömürgeci - Yerleşimci Devlet

Introduction

Based on primary materials and scholarly studies, this article argues that the negotiation process between Israel and the Palestinians which began with Oslo I in 1993, has, contrary to expectations, facilitated the deepening of the Israeli occupation of West Bank, including East Jerusalem. Israel and, as the intermediary, the US, abused and manipulated the negotiation process with a view to wear away the Palestinian right to self-determination. The overall external context of the Oslo peace process, which was premised on the Israeli-US exploitation of the weakness of the Palestinians and the fragmentation within the Arab world, meant that the Oslo process was all along intensely impregnated with imperial power relations of asymmetry between the two 'negotiating' sides. This asymmetry allowed the Israelis, before and during the Oslo process, to distort and misinterpret international legal rules and principles on self-determination. The United Nations' (UN) lack of assertiveness, combined with the failure of prominent international actors to exert tangible pressure on Israel, meant that the Oslo 'peace process' became the final nail in the coffin of the Palestinian rights.

The issues discussed in this paper under five subheadings are intended to show how, during the Oslo process, the Palestinian search for self-determination was lightly treated by Israel, the US, and international society at large. First, this study argues that, based on Article 22 of the Covenant of the League of Nations, the specific UN General Assembly resolution (181) that brought about the partition of mandatory Palestine in 1947 as well as the overall progress of international law after the Second World War, indicate that the Palestinian people possess the international legal right to obtain independent statehood by virtue of self-determination. After that, this paper draws on the colonial-settler nature of Israel and its relevance to the latter's refusal to recognize the Palestinian right to self-determination. Then, this study turns its focus on the terms and context of Oslo negotiations from the spectrum of self-determination and on the substance of the main international texts constituting the foundations of the "Oslo Peace Process". This section draws on the self-delusion of the Palestinian negotiators whose hopes for a Palestinian state in reliance of Oslo were, as is argued, bound to be dashed right from the outset. The section preceding the Conclusion delves into the possibility of employing certain mechanisms within the UN system in search of enforcing the Palestinian right of self-determination leading to independence.

Self-Determination and the Palestinian Statehood under International Law

It is legally and politically very important to bear in mind that the Palestinians enjoyed the right of self-determination *prior* to the legal developments after the Second World War. In other words, the Palestinians were given the right of self-determination even *before* the UN Charter enshrined the right of self-determination as a cardinal principle on which the UN system would be based and which would be a major ingredient of international peace and security. Indeed when Palestine was put under the British mandate in the aftermath of the First World War, the area was designated as Class A Mandate. This meant that the British had a legal duty to pave the way for the eventual independence of the Palestinian people.¹ Indeed Article 22 of the Covenant of the League of Nations (1919) contained a clear entitlement regarding the eventual independence of Palestinians:

Certain communities formerly belonging to the Turkish Empire have reached a stage of development where their existence as independent nations can be provisionally recognized subject to the rendering of administrative advice and assistance by a Mandatory until such time as they are able to stand alone. The wishes of these communities must be a principal consideration in the selection of the Mandatory.²

This suggests that the Palestinians were entitled to gain independence, as it was later to be the case for, say, Iraqis, once Britain, as the mandatory power, would have left Palestine.

Although generally supportive of the Israeli views, as a legal jurist, D'Amato admits that the Palestinians are entitled to establish their own independent state on the basis of the terms of the mandates system as applied to Palestine. This is what he has to say:

Is the Palestine Mandate still in existence? I think it is. Although the Mandate was dated to expire in August 1948, an essential term, namely the creation of an "Arab state," was not fulfilled...The Jewish people were protected by the creation of their state, but the Palestinian people were not protected. Therefore I would argue that the Mandate survives until its sub-

¹ Richard A. Falk, "Foreword" to Victor Kattan, *From Coexistence to Conquest: International Law and the Origins of the Arab-Israeli Conflict, 1891-1945*, (London, Pluto Press, 2009), p. xi.

² Covenant of the League of Nations, April 28, 1919, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp

stantive terms are fulfilled. The most important substantive requirement still unmet is the creation of an Arab State (Palestine).³

This mandatory entitlement enjoyed, *inter alia*, by the Palestinians was transformed into a norm of general international law through, *inter alia*, the struggle of anti-colonial movements after the Second World War. Following the initial impetus of the UN Charter, the right of self-determination gained greater credence and applicability by virtue of a set of international human rights documents, such as the 1960 UN Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples⁴ as well as Article 1 of the twin conventions on general human rights, both of which were adopted in 1966.⁵

Even if we turn our focus on UN General Assembly Resolution 181⁶ which, contrary to the Arab wishes, partitioned the land of Palestine between the Arabs and Jews on November 29, 1947, Palestinians could still claim sovereignty in parts of British mandated Palestine. This partition plan divided the area between the two communities: roughly 43,5 per cent was allocated for Palestinians, 56 per cent for Jews, and Jerusalem would become an international city. This suggests that there is ample scope to argue that the Palestinians have a right to establish their own state on the parts of Palestine which were apportioned for them by the General Assembly. D'Amato argues that "this Resolution constitutes the *first, last, and only legally authorized demarkation of the Israeli-Palestine borders.*"⁷ (Emphasis not mine.)

Even in our post-colonial era, the right of self-determination is applicable to all *peoples* as set out in Article 1(2) of the UN Charter. Specifically, Palestinians are legally qualified to be a state for a long list of reasons on the basis of self-determination. First, a series of resolutions have been adopted in the UN endorsing the Palestinians' right to self-determination. Second, the fact that Israel holds

³ Anthony D'Amato, "Israel's Borders Under International Law", Northwestern University School of Law Public Law and Legal Theory Series, p. 6, <http://anthonydamato.law.northwestern.edu/Adobefiles/israels-borders-under-international-law.pdf>.

⁴ Resolution No. 1514, 14 December 1960, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV)).

⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, Adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966, Resolution 2200A (XXI), <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>; International Covenant on Social, Economic and Cultural Rights, Adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966, Resolution 2200A (XXI), <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>

⁶ UN General Assembly Resolution No. 181, 29 November 1947, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/88/IMG/NR003888.pdf?OpenElement>

Palestinian territories under occupation does not give it the right to deny the Palestinians, with attributes of statehood, the right to enjoy sovereign political existence in Palestine.⁸ Third, (the State of) Palestine has gained acceptance to the UN as an 'observer *state*'. Fourth, currently a great majority of states in the world -137 states- recognize Palestine as a state.⁹

Palestinian Self-Determination v. Israel as a Colonial-Settler State

As far as Israel is concerned, Palestinian right of self-determination as a gateway to independence is something that is not negotiable, i.e. it is out of question. This damning view of Palestinians ought to be linked to Israel's peculiar character as colonial-settler state. In other words, Israel cannot possibly be conceived and accepted as a 'normal' state just like others. Rather, it was a colonial-settler movement from the moment it came into existence, seeking to uproot another people –Palestinians- in order to replace them with Jews. The whole project was in fact modelled on the ruthless experience of European colonialism in the non-Western world. This is what Massad has to say about the essence of Zionism:

What Zionism remained unashamed about throughout its history...was its commitment to building a demographically exclusive Jewish state modeled after Christian Europe, a notion pervaded...by a religio-racial epistemology of supremacy over the Palestinian Arabs, not unlike that used by European colonialism with its ideology of white supremacy over the natives.¹⁰

It is thanks to the 'ethnic cleansing' of the Palestinians that Jews became majority in mandatory Palestine. Although Israel claims to be a democracy, in fact this 'democracy' has caused the endless dispossession of the people 'indigenous' to the land.¹¹ In spite of its permanent territorial expansionism and claims of ethnic and religious purity, the world has by and large treated this anomalous entity, Israel, as an ordinary state. This is in sheer contrast with the Apartheid South Africa of the Cold War era when it was universally condemned as a racist

⁷ D'Amato, *op.cit.*, p. 3.

⁸ Legal Fact Sheet – Palestinian Statehood According to International Law, Konrad Adenauer Stiftung, 2011, p. 5.

⁹ <http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/>

¹⁰ Joseph A. Massad, *The Persistence of the Palestinian Question*, (London & New York, Routledge, 2006), p. 143.

¹¹ Ilan Pappé, *The Forgotten Palestinians: A History of the Palestinians in Israel*, (New Haven and London, Yale University Press, 2011), p. 267.

state and was confronted with UN-led sanctions and embargoes.

All along, Israel has refused to discuss and thus 'acknowledge' the series of events which have led to the Palestinian catastrophe. In other words, the Israelis are adamantly opposed to the tracing of the past in search of truth about the apparently intractable Israel/Palestine conflict. Secure in the knowledge that it is fully supported by the USA, Israel has all along appeared blind to the history of its past injustices towards the Palestinians. What has really mattered for the 'victimiser' has been the reality of a vigorous Israeli state which has, for decades now, been able to shape the future of the area (Palestine). Apparently, this unrelenting Israeli position leaves the Palestinians with one of the two courses of action: either they must accept an unjust Israeli 'peace offer' which is unlikely to lead to the establishment of a (sustainable) Palestinian state or must continue the liberation struggle under innumerable obstacles and adverse international conditions.¹²

It is telling to remind ourselves that nearly none of the founding fathers of Zionism were religious; yet they sought to legitimise the Zionist enterprise of settling Jews in Palestine and the founding of a Jewish state by recourse to Jewish religious texts.¹³ The Zionists' persistent claim to the so-called 'Land of Israel' which they have enforced with extraordinary savagery "turned the Palestinians into resident aliens on their own soil."¹⁴ Jewish settlements in the occupied Palestine are, *inter alia*, meant to serve the goal of maintaining loyalty to the Land of Israel which, for the overwhelming majority of Israelis, is 'promised by God'. Therefore territorial concession to the Palestinians is deemed by most Israeli Jews as disloyalty to the Divine Will. The founding of the state of Israel and the military victory against the Arab armies in 1967 is seen by the bulk of the Israelis as the harbinger of the eventual deliverance of the Jewish people. Not surprisingly, since it came to existence, Israel has continued to prevail as a militarized state and society that considers violence against, and military control over, its enemies as the only option for tackling problems with its neighbours. For the Israelis, this is "far less threatening than the alternatives: a dubious political solution involving existential compromises and the prospect of an Arab demographic takeover."¹⁵ Israel's seizure of the unoccupied parts of Palestine in its 1967 victory against its

¹² Falk, *op.cit.*, p. ix.

¹³ Nur Masalha, *Imperial Israel and the Palestinians: The Politics of Expansion*, (London, Pluto Press, 2000), p. 105.

¹⁴ *Ibid.*, p. 106.

¹⁵ Jeff Halper, *War Against the People: Israel, the Palestinians and Global Pacification*, (London, Pluto Press, 2015), p. 38.

Arab adversaries, helped reinforce this deeply entrenched view among most Jews in Israel about the efficacy of brute force. This explains why Israel has never contemplated a two-state solution after 1967, even on terms advantageous to it: its military supremacy and territorial expansion rendered this formula unnecessary. Thus, at every point in time, it opted for “the path of domination and pacification.”¹⁶

Israeli denial of the right of return for the Palestinian diaspora is, among others, another symptom of its colonial-settler nature and determination to supplant the Arabs with Jews in (British-mandated) Palestine. The discussion about the possibility of the Palestinian refugees to go back to Palestine, including Resolution No. 194¹⁷ which speaks about the Palestinians’ right of return, reveals a great deal about the Israeli state policy of presenting Palestinians with *faits accomplis* on the ground and then making legal gains out of them. First, after the Palestinian inhabitants were forced to leave during the war in 1948-49, Israel confiscated their land. Second, they were barred from returning. As Israel has virtually done everything to erase their connection with their homeland, it has been putting forward all sorts of legal arguments to deny the legal relevance of Resolution 194 for Palestinian refugees.¹⁸ In refuting the Israeli claims, international law endorses the right of return for Palestinians. Boling draws on the fundamental purpose of refugee rights:

Under refugee law, the principle of refugees’ absolute right of return on a voluntary basis to their place of origin (including to their homes of origin) is central to the implementation of durable solutions designed by the international community to address refugee flows.¹⁹

Israeli state and society have by and large been agreed that there should be no *viable* Palestinian state and that united Jerusalem should be Israel’s capital. Indeed for those who were aware of the intricacies of Israeli politics, the victory of the Labour Leader, led by Ehud Barak, in the Israeli elections of July 1999 was unlikely to revive the Oslo process; they were indeed proven correct by events. As a BBC News analysis put it, Barak’s perception of ‘peace’ was only marginally different from that of Netanyahu, the leader of the right-wing Likud Party (in power: 1996-1999; 2009-). Barak was largely in agreement with the Israeli

¹⁶ *Ibid.*, p. 39.

¹⁷ UN General Assembly Resolution No. 194(III), 11 December 1948, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/C758572B78D1CD0085256BCF0077E51A>

¹⁸ Gail J. Boling, *Palestinian Refugees and the Right of Return: An International Law Analysis*, BADIL - Information & Discussion Brief, Issue No. 8, January 2001, p. 14.

¹⁹ *Ibid.*, p. 12.

political establishment and the overwhelming majority of the Jewish citizens of Israel who, as said above, wanted Jerusalem to be a united city under the Israeli control/sovereignty and believed that Palestinians should never be allowed to have a -viable- state.²⁰

The Terms and Context of Oslo Negotiations

The Palestinian struggle for self-determination gained a new lease of life with the onset of the *intifada* in 1987 in the West Bank and Gaza which highlighted the tragedy of the Palestinians and alerted the international community about the urgent need for a solution. A year later, in 1988, the Palestine National Council accepted the two-state solution and announced the founding of the Palestinian state. Yet, this document appeared to have some flaws as it was not sufficiently committal about the rights of the Palestinian Israelis and the Palestinian refugees in the diaspora.²¹ In addition to the punitive effect of the PLO's pro-Iraq posture during the Gulf crisis of 1990-91, Iraq's defeat in the Gulf War of 1991 demonstrated to the Palestinians that there was almost no possibility of an Arab war with Israel in the foreseeable future.²² Hence, international conditions at the start of secret talks between Israel and the Palestinians -leading to the Oslo negotiations- were far from being favourable to the Palestinian side.

Instead of engaging in open negotiations under the watchful eyes, *inter alia*, of the Palestinian people, the Palestinian side embarked on secret talks with the Israelis under the patronage of Yasser Arafat during the early 1990s. The confidentiality of negotiations apparently furthered the docility of PLO leadership. There is enough reason to suggest that the Palestinian negotiators involved in the Oslo process, which took off in 1993, gradually came to internalize the asymmetry operating in favour of Israel that condemned the Palestinians to constant suffering. In the course of secret negotiations, the Palestinian side was forced to give ever more concessions to the other party in the name of 'pragmatism'. This meant that it was 'un-pragmatic' for Palestinians to insist on the right of return for Palestinian refugees, neither was it pragmatic to demand that the Israeli settlements in the occupied territories be dismantled. Likewise, in order to avoid being too idealistic and unrealistic, Palestinian negotiators were expected to refrain from denouncing

²⁰ BBC News, "Analysis: New chance for peace?", 15 July 1999, http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1999/05/99/israel_elections/345996.stm

²¹ Massad, *op.cit.*, p. 115.

²² Tamim Al-Barghouti, "War, Peace, Civil War: A Pattern?" in Rochelle Davis & Mimi Kirk (eds.), *Palestine and the Palestinians in the Twenty First Century*, (Indiana, Indiana University Press, 2013), 60-80, p. 75.

the 'Jewish' character of Israel. Conversely, this suggested that the Palestinians had better accepted to live in bantustans (cantons) encircled by Israel, instead of insisting for a viable and sustainable state. Again, for the sake of 'pragmatism', they were urged to recognize the Jewish supremacy in the Israeli territory which condemned the Palestinians to a third class citizenry.²³

When the Palestinian leadership signed the Declaration of Principles in September 1993 (Oslo I)²⁴, those –Palestinians- who were in favour of the Oslo process were considered as 'realists', while the ones opposing it were seen as "anachronisms relegated to the dustbin of history."²⁵ The whole process of Oslo turned out to be a lethal blow to the Palestinian rights. The following penetrating observation by Mustafa Barghouti, from the Palestinian National Initiative, in respect of the Oslo accords, speaks for itself: "Oslo was the greatest idea Israel ever had. It let them continue the occupation without paying any of the costs."²⁶

The docility of Palestinian negotiators and the asymmetry of the whole context of negotiations were duly reflected in the overall framework of negotiations. This is well expressed by Massad, who, in referring to the PLO, has this to say:

...signing of the Declaration of Principles (DoP) was premised on its transformation from a diaspora leadership to a West Bank and Gaza leadership who would be willing to forsake the rights of the diaspora and the refugees altogether. It was within the confines of the DoP that the PLO leadership was transformed into the Palestinian Authority and the Palestinian refugees were relegated to one of the many issues to be discussed during the "final status talks" whenever they materialize.²⁷

The hard truth was that the Oslo Document was in fact a revived version of the draft proposed by the Israelis to the Palestinian Delegation during the Middle East peace talks in 1992. The plan had intended to create separate chunks of territory in Palestine instead of forming a single and sustainable piece of territory. The plan had spoken of the *Palestinian autonomy*, and not independence. To no one's surprise, it had then been rejected by the Palestinian delegation. In Oslo,

²³ Massad, *op.cit.*, p. 144.

²⁴ Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements ("Oslo Agreement"), 13 September 1993, <http://www.refworld.org/docid/3de5e96e4.html>

²⁵ Massad, *op.cit.*, p. 104.

²⁶ *Aljazeera* English. 2013. "The Price of Oslo", <https://interactive.aljazeera.com/aje/palestineremix/the-price-of-oslo.html#/14>

²⁷ Massad, *op.cit.*, p. 116.

Israel did not feel shy about presenting the rejected plan once again to the Palestinians. This time, with some limited change, the plan became the basis of the Declaration of Principles (Oslo Agreement) which was signed between Israel and the Palestinians in the US on 13 September 1993.²⁸

The 'peace diplomacy' was supposed to settle the long-standing disputes between Israel and the Palestinians by virtue of a set of arrangements, such as Oslo II²⁹ (also known as Taba Agreement) (1995), Camp David II (2000) (no agreement was reached), and Annapolis (2007) (no agreement was reached; only joint statement was issued), which were all follow-up to Oslo 1. The hard truth was that, this process was effectively premised on the denial of the most essential rights of the Palestinians. Although international law was on the side of the Palestinians, Israel induced the Quartet, namely, the US, Russia, the EU, and the UN, which had been involved in the peace process as mediators, to ignore the Palestinian grievances. In fact, international law obliged Israel to meet the following requirements as far as the Palestinians were concerned: Israel's obligation to withdraw from the occupied territories captured during the 1967 war; dismantle the illegal settlements in the West Bank and East Jerusalem and the barrier wall traversing the West Bank (2000-); to end the monopoly of its control over Jerusalem; and to recognize the right of return for the Palestinians uprooted from their homeland. Israel also refused to face up to its responsibilities based on its past crimes against the Palestinian people. Instead, it made sure that it bargained with the Palestinians from a position of strength, instead of seeking a solution based on international law and justice. The peace process, reflecting the domination of one party by the other, eventually satisfied only a small fraction of the rightful demands of the Palestinian side. The eventual formulation indeed involved nothing other than the founding of an emasculated Palestinian state whose sovereignty only existed on paper. Not surprisingly, Israel's 'take it or leave it' dictate was eventually refused by the Palestinians.³⁰

All along, Israel's self-assurance was bolstered by the knowledge that the United States, as mediator, would persistently support itself whichever diplomatic posture the latter adopted.³¹ Undeniably, the Israeli obligations in Oslo I were generally vaguely defined. While the text makes reference to international law

²⁸ Francis A. Boyle, "International Law and Israel's War on Gaza", *Global Research*, January 24, 2009, <https://www.globalresearch.ca/international-law-and-israel-s-war-on-gaza/11995>

²⁹ Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, Washington, D.C., September 28, 1995, https://ecf.org.il/media_items/624

³⁰ Falk, *op.cit.*, p. xi.

³¹ *Ibid.*, p. xii.

and human rights, its content appears rather general and ambiguous. Although the 1993 Declaration of Principles speaks of the “legitimate and political rights” of the Palestinian people, there is hardly any definition or description within the text as to what those rights are. This lack of clarity is also evident in the Gaza-Jericho Agreement of 1994³² which, in Article 14, holds that the “internationally-accepted norms and principles of human rights and the rule of law” will, *inter alia*, be observed by Israel when exercising its power. However, as observed by Akram, this agreement fails to make “any specification of what norms or rights apply, and without reference to treaties or UN Charter obligations.”³³ Finally, in the Interim Agreement of 1995 (Oslo II-Taba Agreement), although a mention is made of the protection of the property rights of the Israelis in the Occupied Territories, no corresponding rights of the Palestinians are enshrined in the text.³⁴

The whole course of the Oslo process was, in a way, a repeat of Oslo I. Indeed the Oslo agreements have failed to bring to fruition a definitive agreement on the key issues related to the Israeli-Palestinian problem. Rather, the process only produced ‘interim agreements’, instead of ultimate peace agreements. This is the case for all of the more significant documents signed between the parties, such as Declaration of Principles (1993), the 1994 Gaza-Jericho Agreement, and the 1995 Interim Agreement.³⁵

Contrary to the earlier conviction within international society that peace and occupation could not coexist, increasing number of Israelis continued to benefit from occupation during the course of Oslo negotiations. The building of new settlements continued unabated, while the ‘peace dividend’ strengthened the Israeli economy thanks to the “perceived containment of the conflict”.³⁶ Israelis have come to argue, with ever greater ease, that Israel has the right of sovereignty over the West Bank. Blocks of buildings, their infrastructure and the web of roads linking Jewish settlements in the occupied territories have been seen as rightful justifications for establishing territorial unity between Israel and the West Bank.³⁷ The deepening occupation, based on the rationale of ‘zero sum game’ between

³² Gaza-Jericho Agreement, Annex IV, Protocol on Economic Relations between the Government of the State of Israel and the P.L.O., representing the Palestinian people, Paris, April 29, 1994, <https://israelipalestinian.procon.org/sourcefiles/1994ParisProtocol.pdf>

³³ Susan Musarrat Akram “The Legal Trajectory of the Palestinian Refugee Issue”, in Davis & Kirk, *op.cit.*, 121-141, p. 124.

³⁴ *Id.*

³⁵ *Id.*

³⁶ Sara Roy, “Before Gaza, After Gaza”, in Davis & Kirk, *op.cit.*, 103-120, p. 105.

³⁷ *Id.*

Israel and the Palestinians, has delivered a lethal blow to the territorial foundations of the Palestinian search for self-determination.

During the Oslo process, Israel rarely reciprocated Palestinian concessions. For instance, in order to implement the Wye River Memorandum of 1998³⁸, envisioning the resumption of the execution of the Interim Agreement of 1995 (Oslo II Accord), Israel asked the Palestinian side, *inter alia*, to delete any reference to the destruction of Israel which had been mentioned in the PLO Constitution. The Palestinians accepted to delete this reference when Bill Clinton paid a visit to Gaza in December 1998.³⁹ To the disappointment of the Palestinians, however, this historic sacrifice on their part was not reciprocated by an Israeli withdrawal from the occupied territories, which was a breach of the Israeli commitments in Oslo II and the Wye River Memorandum.⁴⁰ During Oslo negotiations, instead of acting as a non-partisan mediator, the US often sided with the Israelis. The US as ‘intermediary’ did not exert any tangible pressure on Israel when the latter refused to deliver even the limited concessions which had been agreed by the parties.⁴¹ Hence, the US contrived with Israel to frustrate the Palestinian aspirations expressed in the language of self-determination.

The Oslo process effectively came to an end roughly eight years after the 1993 Oslo Accord, i.e. in 2001. The Camp David negotiations of 2000 witnessed talks about the final status of the occupied territories. However Israel and the Palestinians failed to reach an agreement on this most significant issue. The parties ceased negotiations after having realised that they had deep disagreements about the final status issues.⁴² Any hope that the Oslo process would bring to an end and reverse the Israeli occupation has proven to be a mirage. Roy noted in 2013 that, “at least 38 percent of the West Bank is under Israeli control and inaccessible to Palestinians”.⁴³ Besides, Israel has been seeking to disable “the emergence of any viable entity that could be called a Palestinian state”.⁴⁴

Indeed, for about hundred years, all the predictions about the ‘solution’ of the Palestinian problem along the lines suggested by the Zionists and their supporters

³⁸ The Wye River Memorandum, October 23, 1998, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20PS_981023_The%20Wye%20River%20Memorandum.pdf

³⁹ Bora Bayraktar, *Oslo Barış Süreci: İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri, 1991-2000* (İstanbul, Küre Yayınları, 2013), p. 260.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 261.

⁴¹ *Ibid.*, p. 265.

⁴² *Ibid.*, p. 259.

⁴³ Roy, *op.cit.*, p. 104.

⁴⁴ *Id.*

have failed. The Oslo 'peace process' has been part of the long chain of palliative solutions which have not brought about peace.⁴⁵ The Israeli strategy has all along been to refuse to come to grips with the true nature of the 'Palestinian problem' and the aspirations of the Palestinian people. Based on the denial of self-determination for Palestinians as well as the past injustices committed against them, the Israeli approach has been premised on coercing Palestinians into accepting whatever it is prepared to offer – i.e. no other than a few pieces of territory. To be more specific, as envisioned by Israel, the quasi-state to be established in the West Bank under Oslo could not possibly lead to a real statehood. Israel's cruel assault on the West Bank in 2002 demonstrated that the Palestinian authority operating in the West Bank along the line of the Oslo agreements would not be able to defend itself.⁴⁶ Today, the West Bank is effectively controlled by Israel, while Gaza is governed by the Islamic-leaning Hamas. Israel has little motivation to make a deal with the PLO, granting that the latter's control over the West Bank is very limited and its hold on Gaza is non-existent.⁴⁷ Thus, today, there isn't even a modicum of authority deriving from the right of self-determination that can define the Palestinian existence as a 'political' community in parts of historical Palestine.

It is now common knowledge that, for decades, Israel has been carving up the territory over which Palestinians have a right to self-determination. The building of illegal settlements and security zones in the West Bank and East Jerusalem, combined with the construction of a gigantic wall traversing the whole of the West Bank⁴⁸, which has furthered the territorial loss of the Palestinian people, is a grave breach of international law. This is not only the breach of the Geneva Conventions on the law of war⁴⁹, but is also a serious offence against the Palestinian right of self-determination. The grave abuse of international law in this respect is aptly expressed by Akram:

The goal of dividing the territory over which Palestinians have a right to self-determination and a sovereign state runs afoul of customary law that requires

⁴⁵ Massad, *op.cit.*, p. 166.

⁴⁶ Al-Barghouti, *op.cit.*, p. 75.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 76.

⁴⁸ The construction of this segregation wall began in 2000. When completed, the length of the wall will have surpassed 700 kms. Israel has grabbed large chunks of territory from the Palestinians as the wall frequently cuts deep into the West Bank.

⁴⁹ The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols (1977), The texts can be found in <https://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/overview-geneva-conventions.htm>

that a single territorial unit for a people's self-determination must not be dismembered.⁵⁰

Enforcing the Palestinian Right of Self-Determination through the UN System

Israel has proven itself to be an unreliable partner of peace in so far as the Palestinians are concerned. Therefore, the latter needs to alert and activate international society in order to put pressure on Israel. This could be best achieved by Palestinians and their supporters turning the locus of their attention to the forums and mechanisms that exist within the UN. What possible measures could the UN take against Israel in order to force for a viable and sustainable peace between the parties and to actualise the self-determination of the Palestinian people? As suggested by Boyle, among a list of possible actions which could be deployed against Israel, the following appear particularly pertinent: First, Israel ought to be suspended from membership of the UN for breaching the condition of its acceptance to the membership of this organization. Indeed this country has been in breach of the UN General Assembly Resolution 181 (II) (1947) relating to the partition of Palestine between Arabs and the Jews and Resolution 194 (III) (1948) which expresses the right of return for all Palestinian refugees. By its subsequent actions, Israel has repudiated both resolutions which means that it has breached the precondition of its admission to the UN. Second, a possible future settlement of the Israel-Palestinian problem should be sought within the framework of the UN General Assembly Resolutions 181 (II) (1947) and 194 (III) (1948).⁵¹ Third, based on the Uniting for Peace Resolution of 1950⁵², the UN General Assembly should impose economic and diplomatic embargo against Israel and bring travel ban on selected individuals in Israel. Finally, the UN General Assembly, if such attempts are aborted in the UN Security Council, should establish an International Criminal Tribunal for Israel in order to try those who are suspected of committing war crimes against the Palestinian people.⁵³

No doubt, Palestinians and their supporters should alert the UN Security Council about its responsibilities towards the Palestinian people. One could legitimately argue that the South Sudan or East Timor formulas, meant to refer to

⁵⁰ Akram, *op.cit.*, p. 129.

⁵¹ I assume that this resolution could only serve as *part* of a wider solution to the Palestinian problem.

⁵² UN General Assembly Resolution No. 377 (V), "Uniting for Peace", 3 November 1950, <http://www.un-documents.net/a5r377.htm>

⁵³ Boyle, *op.cit.*

the independence of two victimised people through the intermediary of the UN Security Council on the basis of humanitarian intervention, could be usefully deployed by the same body in the light of the following *international crimes* which Israel has been committing against the Palestinians: Israel's unceasing and callous occupation of the Palestinian territories; its incessant killing of Palestinians; its daily oppression and harassment of the same; its disregard for human rights; its periodic wholesale assaults on Gaza; and the deadly embargo which it has imposed against the inhabitants of Gaza since 2007. Israel is not only an *illegal occupant* of the Palestinian territories, but is also a state that has been engaged constantly in war crimes, crimes against humanity, and crimes against peace. The South Sudan or East Timor formulas refer to the granting of independence to a 'people' by virtue of resolutions adopted by the UN Security Council in order to protect the victims of hideous, large-scale and systematic human rights crimes, combined with the forcible denial of their self-determination rights. This is when independence stands as the only viable solution for a 'people'. As is well-known, the inhabitants of East Timor and South Sudan eventually became states after seceding from Indonesia and Sudan respectively thanks to a series of Security Council resolutions adopted from the end of the 1990s onwards. This same formula should also be applicable for the Palestinians. In case the UN Security Council declines to pursue a similar course of action, and this has been the case up until now, the UN General Assembly could take up this issue by making recourse to the "uniting for peace" powers it obtained in 1950. This could involve a variety of options based on the General Assembly 'recommendations' to the member states, ranging from 'condemnation' to more forceful actions against Israel, such as the imposition of comprehensive sanctions against the Zionist state.

Conclusion

The preceding discussion provides plentiful evidence about Israel's consistent lack of concern about genuine peace with the Palestinians or with the Arab countries surrounding it. Even when it *seemed* to negotiate for peace, Israel used the process of negotiation as a cloak to conceal and/or manipulate the process as a pretext for its aggression against, and oppression of, the Palestinians and to further its territorial expansion at the expense of the Palestinians and its Arab neighbours. The whole process of Oslo, including the pre-Oslo and post-Oslo episodes, was premised on the denial of the Palestinians' right to self-determination. This is an apparent distortion of the usual international path for negotiations between the 'colonizer' and the 'colonized' when the former willy-nilly comes to *recognize* the self-determination right of the latter. Israel and its supporters, first and foremost, the US, manipulated and abused Oslo 'peace negotiations' with the Palestinians as a useful device to intensify the Israeli occupation of West Bank (including East Jerusalem), to get greater international acceptance for Israel's devastating military incursions into Gaza, and to render meaningless the Palestinian discourse about self-determination by grabbing never-ending concessions from the other –weaker- party. Oslo Agreements allowed Israel to expand its expropriation of the Palestinian territory in the occupied territories. The expansion of Jewish settlements and other structures of domination have been intended to uproot the Palestinians from their homeland. By virtue of denying full refugee rights for the Palestinian diaspora, the Oslo agreements themselves contributed to the further estrangement of the diaspora.⁵⁴

In the light of the collapse of the Oslo negotiations due to the intransigence of the Israeli side, Palestinians should endeavour to strengthen their *statehood* by establishing political unity *within* between various political groups and factions, especially between the PLO and Hamas, while enhancing the Palestinian visibility in various international platforms, in particular, international organizations. The Palestinian leadership should also seek to mobilize members of the Islamic Cooperation Organization so that the latter adopts *effective* resolutions in the form of economic and political sanctions against Israel. The realization of the Palestinian right of self-determination in the form of statehood hence requires that the 'victim' in question confronts the Zionist state and its supporters by every conceivable means in all platforms and thus insures that the 'victimiser' is faced with the challenge of economic, legal, diplomatic and political pressures.

⁵⁴ Masalha, *op.cit.*, p. 224.

Bibliography

- Aljazeera* English. 2013. "The Price of Oslo",
<https://interactive.aljazeera.com/aje/palestineremix/the-price-of-oslo.html#/14>
- Bayraktar, Bora. 2013. *Oslo Barış Süreci: İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri, 1991-2000* İstanbul, Küre Yayınları.
- BBC News, "Analysis: New chance for peace?", 15 July 1999,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1999/05/99/israel_elections/345996.stm
- Boling, Gail J. January 2001. *Palestinian Refugees and the Right of Return: An International Law Analysis*, BADIL - Information & Discussion Brief, Issue No. 8.
- Boyle, Francis A. January 24, 2009. "International Law and Israel's War on Gaza", *Global Research*, <https://www.globalresearch.ca/international-law-and-israel-s-war-on-gaza/11995>
- Covenant of the League of Nations, April 28, 1919,
http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp
- D'Amato, "Israel's Borders Under International Law", Northwestern University School of Law Public Law and Legal Theory Series, p. 6, <http://anthonydamato.law.northwestern.edu/Adobefiles/israels-borders-under-international-law.pdf>.
- Davis, Rochelle & Kirk, Mimi. 2013. (eds.), *Palestine and the Palestinians in the Twenty First Century*, Indiana, Indiana University Press.
- Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements ("Oslo Agreement"), 13 September 1993, <http://www.refworld.org/docid/3de5e96e4.html>
- Falk, Richard A. 2009. "Foreword" to Victor Kattan, *From Coexistence to Conquest: International Law and the Origins of the Arab-Israeli Conflict, 1891-1945*, London, Pluto Press.
- Gaza-Jericho Agreement, Annex IV, Protocol on Economic Relations between the Government of the State of Israel and the P.L.O., representing the Palestinian people, Paris, April 29, 1994, <https://israelipalestinian.procon.org/source-files/1994ParisProtocol.pdf>
- Halper, Jeff. 2015. *War Against the People: Israel, the Palestinians and Global Pacification*, London, Pluto Press.

<http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/>

International Covenant on Civil and Political Rights, Adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966, Resolution 2200A (XXI), <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

International Covenant on Social, Economic and Cultural Rights, Adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966, Resolution 2200A (XXI), <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>

Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, Washington, D.C., September 28, 1995, https://ecf.org.il/media_items/624

Legal Fact Sheet – Palestinian Statehood According to International Law, Konrad Adenauer Stiftung, 2011.

Masalha, Nur. 2000. *Imperial Israel and the Palestinians: The Politics of Expansion*, London, Pluto Press.

Massad, Joseph A. 2006. *The Persistence of the Palestinian Question*, London & New York, Routledge.

Pappé, Ilan. 2011. *The Forgotten Palestinians: A History of the Palestinians in Israel*, New Haven and London, Yale University Press.

Resolution No. 1514, 14 December 1960, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV)).

The Wye River Memorandum, October 23, 1998, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20PS_981023_The%20Wye%20River%20Memorandum.pdf

UN General Assembly Resolution No. 181, 29 November 1947, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/88/IMG/NR003888.pdf?OpenElement>

UN General Assembly Resolution No. 194(III), 11 December 1948, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/C758572B78D1CD0085256BCF0077E51A>

UN General Assembly Resolution No. 377 (V), “Uniting for Peace”, 3 November 1950, <http://www.un-documents.net/a5r377.htm>

**ORTADOĞU
ETÜTLERİ**

MIDDLE
EASTERN
STUDIES

THE CLAIMS IMPLICATING THE OTTOMANS FOR THE ESTABLISHMENT OF A JEWISH COMMUNITY IN JERUSALEM

Abstract

Since the time of the Ottoman Sultan Bayezid II, the relationship between the Ottomans and the Jewish communities within the Muslim world has been described as generally positive. However, a number of Arab academics cast claims over the Ottoman role in the Jewish presence in Jerusalem, starting from Sultan Suleiman the Magnificent (Kanuni Sultan Süleyman), who, according to these claims, was the “first Muslim Sultan to allow Jews to reside in Jerusalem”. Other authors claim, contradictory to what many historical sources suggest, that Sultan Abdülhamid II played a role in assisting the Jewish Zionist migration to Palestine by the end of the 19th century. However, historical analyses show that these claims are very much doubttable as there is strong evidence on the presence of a Jewish community in Jerusalem before the Ottoman rule of the city, despite what some academics describe as a ban over Jews from residing in Jerusalem by Caliph Umar Ibn al-Khattab. This paper studies the Jewish presence in Jerusalem before the Ottoman rule and the relationship between the Ottoman authorities and the Jewish community in Jerusalem under the reigns of Sultan Suleiman the Magnificent and Sultan Abdülhamid II. The paper argues for the Ottoman tolerant approach towards diverse faiths in that holy city.

Keywords: Jerusalem, Ottoman Empire, Jews, Islam, Sultan Süleyman, Sultan Abdülhamid II

Abdallah Marouf Omar*

* Assistant
Professor of
Islamic History at
Istanbul 29 Mayıs
University –
Istanbul / Turkey

Ortadoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.28-39

Özet

Osmanlı Sultanı II. Bayezid devrinden itibaren, Osmanlı devleti ile İslam dünyasında bulunan Yahudi toplulukları arasındaki ilişkiler genel olarak olumlu olarak tanımlanmıştır. Ne var ki, bir kısım Arap akademisyenler, Kudüs'teki Yahudi mevcudiyetine ilişkin olarak, "Yahudilerin Kudüs'te ikamet etmelerine izin veren ilk Müslüman Sultan" olan, Kanuni Sultan Süleyman'dan başlayarak, Osmanlı rolüyle ilgili iddialarda bulunmuşlardır. Başka bazı yazarlar ise, birçok tarihsel kaynağın iddiasının aksine, Sultan II. Abdülhamid'in 19. yüzyılın sonlarında Filistin'e yönelik Yahudi Siyonist göçüne yardım etmede rol oynadığını ileri sürmektedir. Ne var ki, tarihsel analizler, bu iddiaların, bazı akademisyenlerin Yahudi cemaatinin Kudüs'te ikametinin Halife Ömer bin Hattab tarafından yasaklandığına ilişkin iddialarına rağmen, Kudüs'te bir Yahudi cemaatinin kentin Osmanlı egemenliğine geçmesinden önce mevcut olduğuna ilişkin elde güçlü kanıtlar bulunduğundan, oldukça şüpheli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yazı, bir yandan Osmanlı egemenliği öncesinde Kudüs'teki Yahudi varlığını, bir yandan da bölge Osmanlı egemenliğine geçtikten sonra Kanuni Sultan Süleyman ile Sultan II. Abdülhamid'in hüküm sürdüğü dönemde Osmanlı yetkilileri ile Kudüs'teki Yahudi toplumu arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Makale, bu kutsal şehirdeki farklı inançlara karşı Osmanlıların hoşgörülü bir yaklaşım sergilediğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Osmanlı İmparatorluğu, Yahudiler, İslam, Sultan Süleyman, Sultan II. Abdülhamid

Introduction

The relationship between the Ottomans and the Jewish community in Jerusalem has been subject for debate for quite a long time. This is due to the fact that the Ottoman Empire was the last Muslim Empire to rule Palestine before its fall to the British troops in 1917. This invasion, and later mandate, came with a controversial declaration by Arthur Balfour, the British Foreign Secretary, on behalf of the British government, to the leaders of the Zionist movement, for the establishment of the a “Jewish national home” in Palestine. However, one cannot say that the Jewish interest in Palestine as a national state started in 1917. The fact that a Jewish community existed in Palestine under the patronage of western powers in the late 19th century is noted by numerous researchers. Some even claim that the Jewish immigration to Palestine under the Ottoman Empire must have been approved by the Ottoman authorities. Other researchers go further to suggest that the Ottoman collaboration with the Jewish interests in Palestine started as early as the beginning of the Ottoman Caliphate in the 16th century.

A prominent Syrian historian, Prof. Suhayl Zakkar (2015), claims that the Ottoman Sultan Suleiman the Magnificent (Kanuni Sultan Süleyman) “broke” the Umar Assurance of Safety to the people of Jerusalem by allowing the Jews to reside in Jerusalem for the first time in Muslim history. Zakkar states that this was done under the pressure of the Sultan’s “Jewish wife Roxelana”, usually referred to in Ottoman literature as “Hurram Sultan”.

Zakkar’s claim is not but part of a stream of “blaming” the Ottomans for the current situation in Jerusalem, especially by some Arab academics of nationalist backgrounds. Other academics cast doubts on a possible role of the well-known Ottoman Sultan Abdülhamid II in facilitating the Jewish immigration to Palestine in the late 19th century and the beginning of the 20th century, which led eventually to the creation of the current State of Israel, and later to the occupation of the Eastern side of Jerusalem, including the holy sites such as the al-Aqsa Mosque and the Holy Sepulcher Church. This is why such claims should be studied and clarified with a more balanced academic approach. After all, the Ottoman Empire ruled Jerusalem for more than 400 years, a period long enough to witness many ups and downs.

The question arises here, therefore, would be: Were the Ottomans the first to allow the Jews to reside in Jerusalem? Also, what was the Ottoman reaction to the Jewish immigration to Palestine in the 19th and 20th centuries?

Bayezid II welcomes Jewish refugees

The relationship between Jews and the Ottomans goes back to the reign of Sultan Bayezid II, who ruled the soon-to-become an empire, between 1481-1512 CE. This period witnessed the fall of the last Muslim state in Andalusia, namely Granada, in 1492 CE, to the Spanish Christian kingdom. Soon after that, Muslims and Jews of Spain suffered from one of the most notable atrocities in European history, thousands were tortured and persecuted, and thousands were expelled to the Eastern Muslim world. The Jewish community of Andalusia found shelter in the Ottoman lands under Bayezid II, who allowed Jews to reside in Anatolia and become part of the Ottoman state (see Kohen, 2017: pp. 21-22). It can be said that Beyazid II was setting the vision of tolerance that would have authority in the emerging Ottoman Empire and its relationship with its diverse communities. This vision would later be the core aspect in Ottoman imperial discourse that allowed the Empire to flourish for 400 years. The Ottoman tolerance towards the followers of other religions was the main aspect to emerge within the Empire's long rule. This tolerance was expanded to cover Jerusalem as being one of the major diverse cities in the world. However, the openness of the Ottomans cannot be understood as being a "turn over" an alleged old Muslim ban of Jews from residing in the holy city. This alleged ban is very much doubtful.

Umar's alleged "Ban" of Jews

Current academic and non-academic Arabic literature on Jerusalem almost agree that the second Muslim caliph, Umar Ibn al-Khattāb, granted the people of Jerusalem an assurance of safety, known as *al- 'Uhdah al- 'Umariyyah*. Numerous versions of this assurance were mentioned by historians such as Ibn al-Bitriq (Eutychius), al-Ya'qūbī and others. However, the version mentioned in al-Ṭabarī's *Tārīkh al-Rusul wa al-Mulūk* (History of Messengers and Kings), adds a condition to ban Jews from residing in the city of Jerusalem alongside its Christian majority. This version of the document (al-Ṭabarī, n.d.: vol.3, p.609) says:

No Jews shall reside with them [i.e. the Christians of Jerusalem] in Aelia [i.e. Jerusalem]¹.

This condition is explicitly mentioned for the first time in al-Ṭabarī's version of the assurance. It is not mentioned in any other version. Nonetheless, Michael

¹ ولايسكن بايلياء معهم أحد من اليهود (Wā lā yaskunu bi Īlyā'a ma'ahum aḥadun min al-Yahūd).

the Syrian (1901: vol.2, p.425), who does not mention a text of such an assurance, mentions that Sophronius, the bishop of Jerusalem, asked Umar “to remove the Jews from Jerusalem”. Michael lived in the 12th century CE, so he was quite late compared with al-Ṭabarī.

To have al-Ṭabarī’s version as a sole source of this controversial condition can be one reason to cast doubts on its credibility. Al-Duri (1989: p.107) argues that “the reference to the Jews finds no support in Arab sources, and only Michael the Syrian mentions it”, al-Duri adds that “Ibn al-Jawzi, who seems to give the same account of the *ṣulḥ* produced by Saif [i.e. at al- Ṭabarī’s version], does not mention the Jews”. Cairo Geniza documents mention that the Caliph Umar allowed 70 Jewish families to reside in the southern area of Jerusalem, i.e. close to the village of Silwan² (see Gil, 1997: pp. 69-73).

Musa al-Basit (2000: p. 48), however, argues that this condition was indeed part of the original assurance of safety, given by Umar, as a matter of maintaining the *status quo*. Jews were banned from entering the city previously, as a reaction to their cooperation with the Persians during their invasion of Jerusalem in 614 CE. He goes to claim that Umar was an expert on the Jewish mentality due to his experience with the Jews of Arabia during the time of the Prophet, and therefore was able to “observe” the future that would happen if he allowed the Jews to reside in Jerusalem (see al-Basit 2000: pp.48-51), (by this al-Basit refers to the current occupation of Jerusalem). The problem with this claim is that it is politically motivated, which makes it quite unreliable. Also, one can say that, had this condition been present in the original text of the assurance of safety, Muslims would have never allowed Jews to reside in the city of Jerusalem. This can be argued looking at the high status of the Caliph Umar in Muslim tradition, especially with the presence of a *ḥadīth* (tradition) by the Prophet Muhammad says: “Hold fast to my *Sunnah* (example) and the examples of the Rightly Guided Caliphs who will come after me”³ (Abu Dawood, n.d.: vol. 4, p. 200) (al-Tirmidhī, 1975: vol. 5, p. 44), and another more specific *ḥadīth* says: “Stick to the two after me, Abu Bakr and Umar”⁴ (al-Tirmidhī, 1975: vol. 5, p. 609).

This is also what Muhammad Hassan Shurrab rely on in accusing the Ottomans of letting the Jews reside in Jerusalem, as Zakkar claimed previously. Shurrab (2003: vol.2, p. 634) claims that “during the reign of the Ottoman Sultan

² See Cairo Geniza Documents, Cambridge University Library, T-S Ar.6.1 , pp. 1-2

³ عليكم بسنتي و سنة الخلفاء الراشدين المهديين بعد ي

⁴ اقتدوا بالذنين من بعد ي أبي بكر و عمر

Abdülmecid, Jews owned their first piece of land in Jerusalem, namely the Montefiore neighborhood". In other words, Shurrab argues that no land in Jerusalem was possessed by Jews before Sultan Abdülmecid.

Jews in Jerusalem before the Ottomans

It is noted that Zakkar and Shurrab differ in their claim that the Ottomans were responsible for admitting the Jews into Jerusalem and their ownership of land. While Zakkar attributes this to Sultan Suleiman the Magnificent who died in 1566 CE, Shurrab attributes it to Sultan Abdülmecid, who died about 300 years later in 1861 CE. This contradiction emphasizes that these two claims are relatively problematic.

The Jewish presence in Jerusalem under Muslim rule dates back to as early as, at least, the Umayyad period. The French pilgrim Arculf, who visited Jerusalem around 670 CE, i.e. in an Early Muslim period that dates back to the reign of the first Umayyad Caliph Mu'āwiyah Ibn Abī Sufyān, mentions the presence of Jews in Jerusalem during the time of Mu'āwiyah (see Adamnan, 1889: p. 14).⁵ Ibn al-Murajjā and later Al-'Ulaymī clarify that, during the Umayyad period, al-Aqsa Mosque had a number of Jewish servants working on the glass of lamps and chandeliers, and they were therefore exempted from paying *Jizyah* (tax). (see Ibn al-Murajjā, 1995: pp.61-62) (see Al-'Ulaymī, 1999: vol. 1, p. 411).

Yosi Ben-Artzi (1990: p. 21) argues that a Jewish quarter in Jerusalem may have existed "located in the southern section of the town with the main entrance at Zion Gate". Dan Bahat (1996: p. 56) agrees that a Jewish quarter did exist at least during the 9th century CE, yet its exact location is debatable. Although this argument may not be based on clear evidence, it can be argued that Jews resided in the city of Jerusalem and even had a synagogue within its walls. The existence of a synagogue within the wall of Jerusalem is evident in numerous accounts, especially when dealing with the fall of Jerusalem during the 1st Crusade in 1099 CE. The Crusaders gathered the Jews inside their synagogue and put them to fire as numerous historical accounts mention (see Ibn Taghrī Bardī, 1992: vol.5, p.149) (see al-Arif, 2005: p.257). Sylvia Schein (1990: p. 23) even argues that the 1st crusade left Jerusalem "for the first time since the seventh century without a Jewish community".

After the end of the crusades and the capture of Jerusalem by Sultan Saladin, the Jewish community was re-established in Jerusalem alongside its new Muslim

⁵ Arculf names Mu'āwiyah: "Mavias, The King of the Saracens".

and Christian communities (Schein, 1990: p. 30). This was a natural reaction to the religious cleansing committed by the 1st Crusade, and to re-stabilize the balance and bring back religious harmony in the city. Al-'Ulaymī mentions normal Jewish presence inside the walls of Jerusalem during the Mamluk period. He even mentions the Jewish Quarter inside the city while describing its shape and neighborhoods during his time (see Al-'Ulaymī, 1999: vol.2, p.105). The description of the Jewish quarter in Jerusalem by al-'Ulaymī suggests that its area and location were not changed until its expansion by the Israeli authorities in 1967 CE.

These accounts suggest, thereof, that Jews were almost certainly not banned from residing in Jerusalem by Caliph Umar. Also, it is not correct to attribute the presence of Jews inside the old city of Jerusalem to the Ottomans. It could be argued that the Ottomans dealt with the presence of the Jews in Jerusalem as a normal situation similar to the presence of Christians and Muslims.

One may argue that, even though the Ottomans may not have encouraged Jews, in particular, to reside inside Jerusalem, they could have had a role in strengthening the Jews' power to a very high level. This is claimed by some academics, who usually attribute this to Roxelana (Hurrem Sultan), the wife of Sultan Suleiman the Magnificent. For example, Mohammad Ahmad (2009: p.209) claims that Roxelana was of a Jewish-Polish origin. Zakkar (2015) goes further to claim that Roxelana, who was of a Jewish Russian origin, conspired with other Jewish figures to take control of the Ottoman Empire, by rebuilding a "wall for Jerusalem that's a Jewishly inspired vision" and paving the area in front of the Western Wall of the al-Aqsa Mosque in order to change the wall into a "Wailing Wall" for the Jews.

There are many problems with these claims; Roxelana was on fact not of a Jewish origin, she was of an Orthodox Christian origin (see Lewis, 2017). It is true, as Naim A. Güleriyüz (2012: p.47) argues, that Jews witnessed their golden time under the rule of Sultan Suleiman the Magnificent. This does not relate to any specific relationship between the Sultan and the Jewish community in particular. Jews were welcomed by Sultan Bayezid II after their expulsion from Spain as mentioned earlier. Having Suleiman's reign as the golden time for Jews, Güleriyüz argues, was part of the general atmosphere of tolerance spread by the Ottoman Empire in its peak during the reign of Suleiman. Christians and Muslims of Jerusalem also lived a golden time during Suleiman's reign, and Ottomans were, in general, known for their tolerance, which, as Makdisi (2009: p.929) argues "was first and foremost a strategy of empire".

No special status was given to the Jewish community in Jerusalem, and they were treated equally with followers of other religions. This even resulted in the closure of the Ramban Synagogue in Jerusalem during the Sultan Murad III, grandson of Sultan Suleiman the Magnificent, in 1587 CE, as parts of it were built on land that belonged to the 'Umari Mosque (see Cohen, 1924: pp.82-83). This comes at the same time when Nicolo Nicolais (1580: p.145) describes the Jews of the Ottoman Empire, around 1580 CE, of great wealth and freedom of commercial activities. This shows that special treatment for the Jews did not exist; rather it was the same treatment of other religious communities in the Ottoman Empire.

Formation of a Jewish national state

The issue of the relationship between the Ottomans and the Jews in Palestine in general, and in Jerusalem in particular, takes a different and more dramatic approach in some Arab academic writings. It goes further to accuse the late Ottoman Sultans, particularly Abdülmecid and his son Abdülhamid II, of collaborating with the efforts to form a Jewish state in Palestine and sell lands to the Jews in preparing for this goal.

On one hand, as mentioned earlier, Shurrab claims that Jews owned their first land in Jerusalem in the time of Sultan Abdülmecid. This, in fact, could hint an Ottoman role in selling lands to the Jewish immigrants, and thus to the formation of a national Jewish state in Palestine. Shurrab's controversial claim does not take into consideration that Jerusalem at that time was considered the city within the walls, where a Jewish quarter did exist before that time. Having resided in their own quarter in Jerusalem centuries before Sultan Abdülmecid, Jews owned land inside the city. Documents show that, during a dispute between Muslims and Jews in Jerusalem on the Synagogue of Ramban in the 16th century, Jews provided documents showing that they bought a land inside the old city of Jerusalem (see Cohen, 1924: p.78). Shurrab's claim neglects the presence of the Jewish quarter in Jerusalem and refers specifically to the "Montefiore" neighborhood known as "Mishk'not Sha'ananim, which was first bought and established by the British Sir Moses Montefiore in 1855 CE during the reign of Sultan Abdülmecid (see Hirscheler, 1971: vol.2, p.800). It is worth mentioning that this land was at that time considered out of the city of Jerusalem since it was out of its walls. Shurrab's neglect of the presence of the Jewish quarter inside the walls of Jerusalem proves his subjectivity on this issue.

On the other hand, Fadwa Nusairat (2014: p.232) goes further to hint that Jews had a certain relationship with the Ottoman Sultan, Abdülhamid II, which

caused the latter to ignore the Jewish immigration to Palestine in the end of the 19th century. Nusairat accuses Abdulhamid II of collaborating with the Zionist movement in its efforts to purchase lands and organize mass Jewish immigration to Palestine. This collaboration came, according to Nusairat, in the form of ignoring these efforts and letting them go further without any serious counteraction.

However, the problem with this argument is that it neglects statistics of Jewish immigrants to Palestine during the late Ottoman period. According to Anis Mahmud (2014: p.347), Sultan Abdulhamid II succeeded during his reign to reduce the number of Jewish immigrants by half. Between 1882-1908 CE, around 1,600 Jewish immigrants entered Palestine annually, with a total number of around 50,000 during that period. This is compared with about 100,000 tried to immigrate to Palestine within that period. In other words, Abdulhamid II succeeded in reducing the number of Jewish immigrants. The continuation of this immigration despite the efforts of Abdulhamid II should not be a reason to solely hold Abdülhamid II responsible. Mahmud argues that “the position of Sultan Abdülhamid II towards the Zionist settling activities shall not be studied far from its historical circumstances”, which shows that even “some of the Arab aristocratic families and feudal lords were less aware of the Zionist danger that threatened their lands” (Mahmud, 2014: p.348). The same can be argued about many corrupt Ottoman officials who were not aware of the consequences of their actions. These factors reduced the effects of Sultan Abdülhamid II’s decisions and procedures to save the lands and stop the Jewish immigration that was supported by imperial powers of the time.

The success of dethroning Sultan Abdülhamid II effectively contributed in increasing the number of Jewish immigrants significantly according to statistics (Mahmud, 2014: p.347). This shows that the presence of Sultan Abdülhamid II and his attitude towards the Jewish immigration to Palestine did not assist the Zionist cause, and therefore he cannot be accused of collaborating with the Zionist movement to ease the Jewish acquisition of lands in Palestine, as Nusairat claims.

These serious accusations could be based on a nationalist background, Nusairat and Shurrab support in general Arab nationalism as can be noted in their writings (see Shurrab 2003: vol.2, p.635).⁶ This cast doubt on the credibility of these arguments being subjective and based on ideological dogmas.

⁶ Nusairat is in fact a member of the Arab Nationalist Congress and is well known of her Arab nationalist opinions and writings.

Conclusion

To conclude, an objective study of the Jewish history in Jerusalem under Muslim rule shows that Jews lived in Jerusalem alongside Muslims and Christians in harmony under Muslim states. To claim that the Ottomans had any favoring arrangements for the Jewish community in Jerusalem is baseless, simply since their attitude towards the Jews in Jerusalem went in line with the Islamic overall inclusive vision of Jerusalem and the Ottoman general tolerant approach towards followers of other faiths. Jewish community indeed existed in Jerusalem long before the formation of the Ottoman Empire. They were not excluded from residing in Jerusalem throughout Muslim history. The Ottoman sultans did not change their basic position towards Jews until the dawn of the Zionist ideology, which violated the openness and tolerance of the Ottoman Empire, and tried to seize lands in Palestine, in order to form a new exclusive vision in the holy city and Palestine. Sultan Abdulhamid II resisted this, yet it was too late to stop this project completely in an Empire that was coming towards its end.

Bibliography:

- Adamnan, Saint. *The Pilgrimage of Archulfus in the Holy Land*. (ed.) Macpherson, James Rose. 1889. London: Palestine Pilgrims Text Society
- Ahmad, Mohammad. 'al-Ḥayat al-Thaqāfiyyah wa al-Fikriyyah fi al-Quds fi al-'Aṣr al-'Uthmānī, in *Majallat Jāmi'at Dimashq lil Ādāb wa al-'Ulūm al-Insāniyyah*. (Special Volume al-Quds, 2009) Damascus University
- Al-Arif, Arif. *Al-Mufaṣṣal fī Tārīkh al-Quds*. 2005. Beirut: al-Mu'assasah al-Arabiyyah, 5th edition
- Asali, K.J. (ed.) *Jerusalem in History*. 1989. Essex: Scorpion Publishing
- Al-Basit, Musa. *Al-'Uhdah al-'Umariyyah Bayna al-Qubūl wa al-Rad*. 2000. Jerusalem: Markiz Sham
- Cairo Geniza Documents, Cambridge University Library, T-S Ar.6.1
- Carmel, Alex and others (eds.) *The Jewish Settlement in Palestine*. 1990. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag
- Cohen, Amnon. *Jewish Life Under Islam: Jerusalem in the Sixteenth Century*. 1984. Cambridge: Harvard University Press
- Abu Dawood, Sulayman Ibn al-Ash'ath. *Sunan Abi Dāwūd*. N.D. Beirut: al-Maktabah al-'Aṣriyyah.
- Gil, Moshe. *A History of Palestine 634-1099*. 1997. Cambridge: Cambridge University Press
- Güteryüz, Naim A. *Bizanstan 20 Yüzyıla Türk Yahudileri*. 2012. Istanbul: Gözlem Gezetecilik Basın ve Yayın
- Kohen, Elle. *History of the Turkish Jews and Sephardim, Memories of a Past Golden Age*. 2007. Lanham: University Press of America
- Lewis, Robert. 'Roxelana', in *Encyclopaedia Britannica*, <http://www.britannica.com/biography/Roxelana> , Date accessed: 31 May 2017
- Mahmud, Anis Abd al-Khaliq. *Al-Sulṭān 'Abd al-Ḥamīd wa al-Aṭmā' al-Şuhyūniyyah fī Filisṭīn*. 2014. Amman: Arwiqah
- Makdisi, Ussama, Bear, Marc, and Shryock, Andrew. 'Tolerance and Conversion in the Ottoman Empire: A Conversation' in *Comparative Studies in Society and History*. Vol. 51, No. 4 (Oct., 2009)

- Michel le Syrien., *Chronique de Michel le Syrien patriarche jacobite d'Antioche 1166-1199*. (ed.) J.B. Chabot. 1901. Paris: Ernest Leroux.
- Ibn al-Murajjā, Abu al-Ma'ālī al-Musharraf. *Faḍā'il Bayt al-Maqdis wa al-Khalīl wa Faḍā'il al-Shām*. (ed.) Ofer Livne-Kafri. 1995. Shfar'am: Dar al-Shuruq Lil Tarjamah wa al-Nashr
- Nicloais, Nicolo. *Le nauigationi et Viaggi, Fatti Nella Turchia di Nicolo de' Nicolai*. 1580. Venice: Preffo Francelco Ziletti
- Nusairat, Fadwa. *Dawr al-Sulṭān Abdulḥamīd al-Thānī fī Tas-hīl al-Sayṭarah al-Ṣuhyūniyyah 'Alā Filisṭīn*. 2014. Beirut: Markiz Dirasat al-Wihda al-'Arabiyyah
- Patai, Raphael (ed.). *Encyclopedia of Zionism and Israel*. 1971. New York: Herzl Press
- Prawer, Jushua and Ben-Shammai, Haggai (eds.) *The History of Jerusalem in the Early Muslim Period*. 1996. Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi
- Shurrab, Muhammad Hassan. *Mawsū'at Bayt al-Maqdis wa al-Masjid al-Aqṣā*. 2003. Amman: al-Ahliyyah
- Al-Ṭabarī. *Tārīkh al-Rusul wa al-Mulūk*. (Ed.) Mohammad Abu al-Fadl Ibrahim. N.D. Cairo: Dar al-Ma'arif. 2nd edition
- Ibn Taghrī Bardī. *Al-Nujūm al-Zāhirah fī Mulūk Miṣr wa al-Qāhirah*. 1992. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah
- Al-Tirmidhī, Muhammad Ibn 'Īsā. *Sunan al-Tirmidhī*. (Eds.) Ahmad Shakir and others. 1975. Cairo: Mustafa al-Babi al-Halabi. 2nd edition
- Al-'Ulaymī, Mujīr al-Dīn. *Al-Uns al-Jalīl bi Tārīkh al-Quds wa al-Khalīl*. 1999. Amman: Maktabat Dandis
- Zakkar, Suhayl. 'Al-Islām al-Māsūnī min Jamāl al-Dīn al-Afaghānī Ḥattā al-'Amīl al-Dawli' in *al-Mizmah Studies and Research Center*, <http://almezmaah.com/2015/12/06/الإسلام الماسوني من جمال الدين الأفغانى/>, Date accessed: 04 November 2018

FİLİSTİN'DE İSRAİL'İN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE TÜRKİYE

Özet

Filistin, binlerce yıldır dünyanın gözlerinin üzerinde olduğu topraklar olmuştur. Bunun olumsuz bir sonucu olarak, trajediler de en yoğun olarak buralarda yaşanmıştır. Bölge, Osmanlı İmparatorluğu döneminde en huzurlu zamanlarını geçirmiştir. Ne var ki, burası İsrail'in kuruluşu sonrası, eski kara günlerine dönmüştür. İsrail'in bu coğrafyada yaşayan herkesi hedef alan (Yahudiler dâhil) uluslararası hukuka aykırı uygulamaları halen devam etmektedir. Söz konusu insan hakları ihlallerine karşı bütün dünyanın harekete geçmesi gerekmektedir. Türkiye'nin diğer ülkelere göre, özel durumu nedeniyle, daha büyük sorumluluğu bulunmaktadır. Makalemizde İsrail'in insan hakları ihlalleri ele alınmış ve bunların önlenmesi için başta Türkiye olmak üzere yapılması gerekenler ve genel olarak uluslararası toplumun üzerine düşen uluslararası yükümlülükler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Self-determinasyon Hakkı, İnsan Hakları İhlalleri, Türkiye.

Human Rights Violations in Palestine and Turkey

Abstract

States can use even the most innocent and sacred concepts and institutions to realize their imperialist ambitions. Sadly, human rights has not been immune to this imperial abuse. Human rights has been at the top of international agenda for many years. Abuse of human rights for imperialistic ambitions goes far back in history. This began with the “rights of foreigners” and “minority rights” that were the first manifestations of the inclusion of human rights within the scope of international law. Today, this manipulation continues with even greater pace. It has become a must to put an end to the imperialistic hegemony over human rights. It is henceforward necessary to identify the particular tasks which need to be shouldered by states and civil society associations in order to effectively combat abusive practices of imperialistic actors within the system of human rights.

Keywords: Palestine, Israel, Right of self-determination, Human Rights Violations, Turkey

Özlem Yücel*

* Dr. Öğretim Üyesi
İstanbul Medeniyet
Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler
Bölümü.

Ortaoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.40-61

Giriş

Filistin, tarih boyunca, sürekli olarak, Semavi dinlere merkezlik etmiştir. Bu nedenle, tarihin her döneminde dünyanın gözleri bu toprakların üzerinde olmuştur. Ancak bu durum, Filistin'e her zaman huzur ve mutluluk getirmemiştir. Dünyanın gördüğü birçok acının Filistin'de yaşanmış ve hâlâ da yaşanmakta olması, bu durumun getirdiği bir sonuç olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında son huzurlu ve mutlu günlerini yaşamış olan Filistin, 1917'de İngilizlerin eline geçmesinden sonra, o günleri mumla arar olmuştur. 1948'de İsrail devletinin kurulması ile de artık bambaşka bir karanlığa gömülmüştür. İsrail devletinin kuruluşu ile birlikte, yeni devlet, Filistin'de yaşayan herkese, yani sadece Müslümanlara, Hıristiyanlara veya Araplara, Rumlara, Ermenilere vs. değil, Yahudiler de dâhil olmak üzere, o coğrafyada yaşayan herkese karşı yoğun insan hakları ihlallerinde bulunmaya başlamıştır. Böylece, bu topraklarda yeni bir acı süreci başlamış ve halen de devam etmektedir.

Üstelik daha İsrail Devleti kurulmadan önce başlayan bu yoğun insan hakları ihlalleri, günümüzde de devam ederken; söz konusu ülke dünya kamuoyunca Ortadoğu'nun "tek işleyen demokrasisi" olarak bilinmektedir. Bir ülkenin gerçek anlamda demokratik bir devlet sayılabilmesi için gerekli olan en önemli ölçütlerden biri, o ülkenin insan haklarına olan bağlılığının düzeyidir. O nedenle, makalemizde İsrail'in insan hakları bakımından genel bir karnesini çıkarmayı ve bunun sonucunda demokratik düzeyini doğru olarak tespit etmeyi amaçlamaktayız. Bunu yaparken de İsrail'in insan hakları ihlallerini tek tek saymak yerine; özellikle çok önemli olmasına rağmen, gözlerden kaçan veya artık kanıksadığımız veya insan hakları ihlali olduğunu fark etmediğimiz hususlardan bahsedeceğiz.

Mesela, 6 Aralık 2017'de ABD Başkanı Trump'un ABD'nin bundan böyle Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağına ilişkin kararı sonrasında, Filistin'deki protestolarda tutuklanan bir Filistinlinin, gözaltında iken hayatını kaybetmesinin olasılık dâhilinde olması, herkesin farkında olduğu veya olabileceği bir insan hakkı ihlalidir. Ancak aynı tarihlerde dünyadaki bütün basın yayın organlarına yansıyan, 25'e yakın İsraili askerin etrafını sarıp gözaltına aldığı 16 yaşındaki Fevzi el-Cunidi'nin meşhur resmini gördüğünde, herkesin fark edemeyebileceği bazı insan hakları ihlalleri de mevcuttur. Örneğin, bu durumun 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki¹ birçok hakkın ihlali olduğu düşünülmelidir. Ayrıca,

¹ Söz konusu andlaşma metni için bakınız. https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html (son erişim tarihi 10.12.2018).

gözüne alınan kişi çocuk değil, yetişkin olsa bile, gözüne alınırken gözlerinin bağlanamayacağı açık bir hükümdür; üstelik bunun bir çocuğa yapılıyor olması, o ülkenin insan hakları bakımından ne halde olduğunu çok iyi ortaya koymaktadır.

Makalemizde, ayrıca İsrail'in insan hakları ile ilgili uygulamalarının sınıflandırılmasını yaparken, özel olarak Türkiye'yi ilgilendiren hususlara daha fazla vurgu yapılacaktır.

İSRAİL'İN İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Makalemizde, Filistin'de İsrail'in gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerini, ihlalin yapıldığı yerler ve ihlalin yöneldiği kişiler bakımından sınıflandırmayı uygun bulmaktayız.

İsrail'in insan hakları ihlallerinin yapıldığı yerler bakımından sınıflandırmayı 4 (dört)'e ayırmaktayız:

1. İsrail'in 1948'de kurulduktan sonra ve Türkiye'nin bu devleti tanıdığı tarihte, Filistin topraklarında –tabii İsrail'in fiili egemenlik kurduğu- sebebiyet verdiği insan hakları ihlalleri.
2. İsrail'in kuruluşundan sonra, kuvvet kullanarak ele geçirdiği ve uluslararası hukuka aykırı olarak ilhak ettiği topraklardaki (Kudüs ve Golan tepeleri gibi) insan hakları ihlalleri.
3. İsrail'in kuruluşundan sonra, yine kuvvet kullanarak ele geçirdiği ve halen de elinde tuttuğu işgal altındaki topraklardaki (bize göre kullanılması sakıncalı olan bu ifadenin doğrusu “**istila edilen topraklar**” olmalıdır)², özellikle Gazze ve Batı Şeria'daki, insan hakları ihlalleri.
4. İsrail'in ülkesi dışında yaptığı operasyonlarla oluşan insan hakları ihlalleri.

İsrail'in insan hakları ihlallerini yaptığı yerlerin farklı uluslararası hukuk statüleri olduğu için, yapılan insan hakları ihlallerinin niteliği ve ihlal ettiği hukuk kuralları da değişiklik göstermektedir.

İsrail'in bu bölgelerdeki insan hakları ihlallerinin yöneldiği kişiler bakımından ise, şu şekilde bir sınıflandırma yapmaktayız:

² İşgal, uluslararası hukuka göre, **sahipsiz ülkede** (terra nullius) geçerli olan, meşru bir ülke kazanma biçimidir. Filistin topraklarının sahipsiz ülke olamayacağı ve bu toprakların İsrail tarafından kuvvet kullanılarak ele geçirildiği açık olduğundan, doğru isimlendirme “**istila edilen topraklar**” olmalıdır. İstila kelimesi, uluslararası hukuka göre meşru olmayan bir ele geçirme biçimi olduğunu da vurgulamaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Toluner, Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul 1996, s. 11-21.

İsrail topraklarında yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Filistinlilere yönelik yapılan insan hakları ihlalleri.

İsrail topraklarında yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Yahudilere yönelik yapılan insan hakları ihlalleri. Özellikle Sefaradlara, Ortodoks Hasidik Yahudilere ve Siyahî Yahudilere, yani Falaşalara yönelik insan hakları ihlalleri.

1.İsrail'in kendi vatandaşı Yahudilere yönelik insan hakları ihlalleri açısından mağduriyete uğrayan en büyük grup, Sefarad Yahudileridir.³ Gerek devlet olarak ve gerekse halk arasında yaşanan bu ayrımcılık, maalesef gözden kaçırıldığımız ve yanı sıra bilinçli olarak gözden kaçırılan devasa bir hukuki ve toplumsal sorundur. Burada şunu da hatırlatmak isteriz ki, İsrail'in kurulduğu topraklarda uzun bir süredir yaşamakta olan veya Türkiye'de veya genelde İslam Dünyası'nda yaşarken, buradan İsrail'e göç eden Yahudiler, kahir ekseriyetle Sefarad Yahudileridir. Türkiye'den göç eden Sefarad Yahudileri Türk vatandaşlıklarını da koruyarak İsrail vatandaşı olarak İsrail'de hayatlarını sürdürmektedirler. Eski komşularımız ve halen vatandaşlarımız olan bu kişilerin haklarını savunmak, herhangi bir Türk vatandaşı için olduğu gibi, devlet olarak ülkemizin hukuki sorumluluğudur.

2.Hasidik Yahudiler İsrail'e dini inançları nedeniyle muhalefet etmekte ve söz gelimi bu ülkede askerlik yapmayı reddetmektedirler. Bu nedenle İsrail bunlara karşı da ayrımcı politikalar uygulamaktadır. Bunların bir kısmının İsrail kurulmadan önce de Filistin topraklarında yaşıyor olmaları, dikkate alınması gereken bir husustur.⁴

Falaşalar ise, genelde Etiyopya'dan göç eden, ten renkleri nedeniyle Siyahi Yahudiler olarak bilinen, her zaman ayrımcılığa maruz kalan bir grup olmuştur.⁵

3.İsrail topraklarında bulunan her din ve milletten yabancıları hedef alan insan hakları ihlalleri. Örneğin, İsrail basınında yer alan ama maalesef ülkemizde ve dünyada pek gündeme getirilmeyen İsrail'in Afrikalıları sınır dışı etme kararları büyük mitinglerle İsrail'de protesto edilmektedir.⁶

4.İsrail'in uluslararası hukuka aykırı olarak ilhak ettiği topraklarda (özellikle Kudüs'te) yaşayan ve/veya yine Kudüs'te az sayıda da olsa İsrail vatandaşı olan Filistinlilere yönelik insan hakları ihlalleri.⁷

³ <https://www.aljazeera.com/programmes/aljazeeraworld/2016/07/israel-great-divide-160712124159372.html> (son erişim tarihi 10.12.2018).

⁴ Hasidik Yahudiler ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Hasidism> (son erişim tarihi 10.12.2018)

⁵ Falaşalar hakkında bilgi için bkz. Kuran, Neslihan, "İsrail'de Tartışmalı Kimlikler: Falaşalar ve Kökenleri" <http://ordaf.org/israilde-tartismali-kimlikler-falasalar-ve-etnik-kokenleri/> (son erişim tarihi 13.11.2018).

5.İsrail'in uluslararası hukuka aykırı olarak elinde tuttuğu, istila (işgal) altındaki topraklarda, yani Batı Şeria ve Gazze'de yaşayan halklara karşı yapılan insan hakları ihlalleri.

6.İsrail'in uluslararası hukuka aykırı olarak topraklarından sürgün ettiği ve bu yüzden Filistin dışında yaşamak zorunda bırakılan Filistinli mültecilere yönelik insan hakları ihlalleri.

7.İsrail devletinin İsrail toprakları dışında yabancılara yönelik olarak sebebiyet verdiği insan hakları ihlalleri (Mavi Marmara Olayı'nda olduğu gibi).

İsrail'in insan hakları ihlallerinin işlendiği yerlerin değişiklik göstermesi yapılan insan hakları ihlallerinin niteliğini etkilediği gibi, yöneldiği kişilerin farklılık göstermesi de ayrıca insan hakları ihlallerinin niteliğini etkilemektedir. Buna göre, insan hakları ihlallerinin aykırılık teşkil ettiği uluslararası hukuk hükümleri de farklılık gösterecektir. Örneğin Batı Şeria veya Gazze'de Filistinlilere karşı insancıl hukuk hükümleri ihlal edilirken; aynı topraklarda yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Falasçalara karşı uluslararası insan hakları kuralları ihlal edilmektedir.

İSRAİL'İN BELLİ BAŞLI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

İsrail'in insan hakları ihlallerini tek tek saymak makalemizin konusunun dışına çıkmak olacağı gibi, bir makale kapsamını çok aşır, tezler yazılacak kadar geniş bir mahiyet kesb etmektedir. Burada yalnızca ihlal edilen temel insan haklarını ve özellikle iyi bilinmeyenlerini ele almayı uygun bulmaktayız.

1. Filistinlilerin Self Determinasyon Haklarının İhlali⁸

Aslında bu husus, Filistin sorununun temelini teşkil etmektedir. O nedenle öncelikle buradan başlamakta fayda olduğunu mülahaza ediyoruz. Filistin'de yaşanan bütün sorunlar, hak ihlalleri, İsrail'in bu konudaki uluslararası hukuka aykırı davranışlarının bir neticesidir. Filistinlilere bu hakkı teslim edilse, bugün birçok sorun da kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Self determinasyon hakkı bugün uluslararası hukukta kabul edilen çok önemli bir insan hakkıdır. O kadar önemli bir insan hakkıdır ki, BM'nin hazırladığı en önemli insan hakları sözleşmeleri

⁶ <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/israel-deportation-african-asylum-seekers-cruel-and-unlawful-amnesty-international-a8403501.html> (son erişim tarihi 10.12.2018).

⁷ Ercümen, Merve Aksoy, *Filistin'de İnsani Durum Raporu Mayıs 2017*, İNSAMER, İstanbul 2017, s.15-17.

⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Dweik, Musa, "Settlements and the Palestinian Right to Self-Determination", *Palestine-Israel Journal*, Volume 4, No.2, 1997.

<http://www.pij.org/details.php?id=478> (Son erişim tarihi: 18.6.2018).

Doebbler, Curtis F.J., "Human Rights and Palestine: The Right to Self-Determination in Legal and Historical Perspective", *Beijing Law Review*, 2011, p. 111-118.

olan 1966 BM İkiz Sözleşmelerinin (yani BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel haklara ilişkin sözleşme)⁹ ikisinin de 1. maddesinde self-determinasyon hakkı yer almıştır. Ayrıca Filistinlilerin bir halk olduğu ve dolayısıyla self determinasyon hakkına sahip olduğu, bugün İsrail'in dahi kabul etmek zorunda kaldığı, bütün dünya tarafından da kabul edilen ve üstelik uluslararası belgelerin hepsinde de yer alan bir husustur. Bir devlet kendi hâkimiyet alanında bulunan halkların bu haklarını kullanmalarına yardımcı olmak zorundadır. Sonuçta halklar kendi devletlerini kurma kararı alırlarsa da, buna saygı göstermek zorundadır. Kendi devletlerini kurmada Filistinlilere değil engel çıkarmak, bilakis yardımcı olunmalıdır. Bu nedenle, self determinasyon hakkının kullanılmasının engellenmesi durumunda, uluslararası hukuk halklara direnme hakkı tanımaktadır.¹⁰ Direnme hakkı, gerektiğinde silahlı direnme hakkını da içerebilmektedir. Bu durum, hiç şüphesiz BM Şartı'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa hakkının kapsamına girer. Bu demektir ki, uluslararası toplumun bu hakkı kullanan halklara destek olması gerekir ki, buna askeri kuvvet kullanma da dâhildir; başka bir deyişle, self-determinasyon eksenli silahlı mücadele, 51. maddedeki kolektif meşru müdafaa hakkının kapsamına gireceğinden dolayı meşru sayılmaktadır. O nedenle, Filistinlilerin kuvvet kullanmaya bile varmayan, barışçıl protesto haklarını kullanırken bile, İsrail güvenlik güçleri eliyle uğradıkları muamele uluslararası hukuka aykırıdır. Velev ki, silahlı direniş hakkı kullanılsaydı da, İsrail'in iddia ettiği gibi kendisinin burada meşru müdafaa hakkı kullanması söz konusu olamayacaktı. Bunun nedeni ise, burada meşru müdafaa hakkını kullanan tarafın Filistinliler olmasıdır. İsrail'in meşru müdafaa hakkını kullananlara karşı silahlı güç kullanımı onu "saldırı suçu" işleyen bir devlet konumuna getirmektedir ki, İsrail, barışçıl direnişe karşı bile kuvvet kullanarak karşılık vermesi itibarıyla evleviyetle saldırı suçunu işleyen bir devlet durumunda olmaktadır.¹¹

Filistinlilere self determinasyon hakkının tanınması demek, Filistin halkının yaşadığı topraklarda, suni nüfus hareketleri ile yaratılmak istenen çoğunluğa bakılmadan, meşru olarak çoğunluk olduğu Filistin topraklarında kendi devletlerini kurmasına izin verilmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda da İsrail'in yalnızca

⁹ Söz konusu anlaşmaların tam metni için bakınız. http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018). http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

¹⁰ Uluslararası hukuka göre self determinasyon sahibi olan halklara ilişkin her hangi bir tanımlama yapılmamış olmakla birlikte, self determinasyon hakkına sahip olduğu tartışmasız olan halk grupları: a.) Sömürge yönetimi altında yaşayan halklar, b.) Toprakları istila edilen halklar, c.) Devletlerin 'halk' olarak kabul ettikleri topluluklar. Filistinliler bu üç gruba birden girmektedir. İsrail bile Filistinlilerin halk olduğunu yadsıyamamaktadır. Daha geniş bilgi için bkz. Yücel, Özlem, "Milletlerarası Hukukta Self Determination Hakkı ve Bölgesel Otonomi", *Doğu Türkistan'da Çeşitli İnsan Hakları Sorunları, Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Yayın No:1, İstanbul 2002*, s.53-61.

¹¹ Filistinlilerin İsrail'a karşı direnme hakları ile ilgili geniş bilgi için bakınız. Fraihat, Ibrahim, *Palestine's Right to Defend Itself*, Brookings, 2014.

1967 savaşı sonrası sınırları değil, BM Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1947 tarihli ve 181 sayılı taksim kararındaki sınırları bile tartışmalı olacaktır.

2. *Jus Cogens* Niteliği Kazanmış İnsan Haklarının İhlalleri

Bu bölümde, öncelikle, İsrail'in Filistin topraklarında sebebiyet verdiği insan hakları ihlallerini en ağırlarından başlayarak incelemek istiyoruz.

Uluslararası hukukta en ağır insan hakları ihlalleri, bugün teknik olarak söylemek gerekirse, *Jus Cogens*¹² kuralı haline gelmiş uluslararası suçlardır. Bu suçlardan konumuz açısından bahsedilmesi uygun olanlar (“insan hakları” dışında kalanlara örnek olarak “kuvvet kullanma yasağı” gibi ihlalleri verebiliriz); soykırım yasağı, insanlığa karşı suç, savaş suçu ve ırk ayrımcılığı yasağı ihlalleridir. Aşağıda İsrail'in bu suçları işleyip işlemediği tek tek değerlendirilecektir.

A.Soykırım Suçu

Uluslararası hukukta ilk defa resmi olarak 1948 yılında kabul edilen BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2. maddesinde, bu kavram şu şekilde tanımlanmıştır:¹³

“Soykırım oluşturan eylemler

Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

- a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek;
- d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;
- e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek”

¹² Rehman, Hidayat U., Gilani, Syed R. S., Khan, Muhammed H, (2014) “A Critical Assessment of Jus Cogen Nature of International Human Rights Law”, *Dialogue*, Volume 9 No.4, 2014, p.404-414.

İnsan hakları ile Jus Cogens arasındaki yakın ilişki için bakınız. Bianchi, Andrea, “Human Rights and the Magic of Jus Cogens”, *The European Journal of International Law*, Volume 19, No.3, 2008, p. 491-508. <http://www.ejil.org/pdfs/19/3/1625.pdf> (son erişim tarihi 18.6.2018)

¹³ Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz.

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_11.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

Soykırım tanımı, 1998 Roma Statüsü'nün 6. maddesinde de benzer şekilde yer almaktadır.¹⁴

Söz konusu tanım dikkatle okunduğunda, Filistin'de daha İsrail kurulmasından önce başlayarak yıllardır yaşananların bu tanıma ne kadar uyduğu açıkça görülebilir. İsrail'in birçok uygulaması tek başına soykırım suçunun işlendiğini göstermektedir. Son olarak, halen Gazze'de Büyük Dönüş Yürüyüşü'nde yaşananlar bile, maalesef soykırım suçunun tanımına uymaktadır.¹⁵

B. İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar

Söz konusu suçlar 1998 Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün 7. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:¹⁶

“İnsanlığa Karşı Suçlar

1. Bu tüzüğün amaçları bakımından “insanlığa karşı suçlar”, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır:

- (a) öldürme;
- (b) toplu yok etme;
- (c) köleleştirme;
- (d) nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli;
- (e) uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsetme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme;
- (f) işkence;
- (g) ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri;
- (h) paragraf 3'te tanımlandığı şekliyle, her hangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafta atıf yapılan her hangi bir eylemle veya Mahkemenin yetki alanındaki her hangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm;

¹⁴ Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz.

<http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf> (son erişim tarihi 10.12.2018).

¹⁵ <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/turkey-recalls-ambassadors-erdogan-israel-gaza-protests-genocide-us-embassy-jerusalem-border-fence-a8351746.html> (son erişim tarihi 10.12.2018).

¹⁶ Ibid.

- (i) zoraki kayıplar;
- (j) ırk ayrımcılığı (apartheid) suçu;
- (k) kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağ-
lıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler.”

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, İsrail'in Filistinlilere yaptığı birçok uygulamanın bu hükmü ihlal ettiği çok açıktır. Öldürme, nüfusun sürgün edilmesi ve zorla nakli, ırk ayrımcılığı, işkence vs. maalesef yaşanmakta olan ihlallerden bazılarıdır. Bu konuda İsrail Filistinlilerin dışındakilere karşı da bu tür suçları işlemektedir.

C. Savaş Suçları¹⁷

Savaş Suçları, 1998 Roma Statüsü'nün 8. maddesi¹⁸ ile 1949 Cenevre Sözleş-
meleri'nde¹⁹ çok uzun ve detaylı şekilde tanımlanmıştır:

“Bu tüzüğün amacına uygun olarak, “savaş suçları” şu anlamlara gelir:

- (a) 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı aşağıdaki fiiller:
 - i) Kasten öldürme;
 - ii) Biyolojik deneyler dâhil işkence veya insanlık dışı muamele;
 - iii) İnsan vücuduna veya sağlığına kasten büyük ıstırap verme veya ciddi ya-
ralamaya sebep olma;
 - iv) Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak malların yaygın yok
edilmesi veya sahiplenilmesi;
 - v) Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, düşman devlet
silahlı kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlanması;
 - vi) Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, kasti olarak adil
ve olağan yargılanma hakkından yoksun bırakılması;

¹⁷ Falk, Richard, “Israel's War Crimes”, *Le Monde Diplomatique*, 19 march 2009.
<https://countercurrents.org/falk190309.htm> (son erişim tarihi 18.6.2018).

¹⁸ <http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf> (son erişim tarihi 10.12.2018).

¹⁹ <https://www.icrc.org/ar/download/.../sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf> (son erişim tarihi 10.12.2018).

- vii) Hukuka aykırı sürgün, nakletme ya da hapsetme;
- viii) Rehine alınması.
- (b) Uluslararası hukukun mevcut sistemi içerisinde, uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir yasa ve geleneklerin diğer ciddi ihlalleri, yani, aşağıdaki fiillerden herhangi birisi:
- i) Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivil bireylere ya da sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltilmesi;
- ii) Askeri olmayan, yani askeri maksatlı olmayan sivil hedeflere karşı kasten saldırı düzenlenmesi;
- iii) Uluslararası silahlı çatışmalar hukuku çatısı altında, siviller ya da sivil nesnelere sağlanan korumadan yararlanma hakları olduğu sürece, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre, barış gücü ya da insani yardıma tahsis edilmiş görevli personel, tesis, malzeme, birlik veya araçlara kasten saldırı yöneltilmesi;
- iv) Tahmin edilen somut ve doğrudan askeri avantajlara kıyasla, aşırı olacak şekilde, sivillerin yaralanmasına veya ölmesine veya sivil nesnelere zarar görmesine yol açacağı ve geniş çapta, uzun vadeli ve ağır bir biçimde doğal çevreye zarar vereceğinin bilincinde olarak saldırı başlatılması;
- v) Savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri ve binaların bombalanması veya bu yerlere herhangi bir araçla saldırılması;
- vi) Silahını bırakmış, kendisini savunma araçlarından yoksun ve isteğiyle teslim olmuş bir askeri öldürme veya yaralama;
- vii) Teslim bayrağını, Birleşmiş Milletler veya düşman bayraklarını, askeri rütbelerini ve üniformalarını, yine aynı şekilde Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini, uygunsuz şekilde kullanarak ölüme veya ciddi yaralanmaya sebebiyet verme;
- viii) İşgalci devletin kendi sivil nüfusunun bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki nüfusun tamamının veya bir kısmının devlet sınırları içinde veya dışında sürülmesi veya nakli;

- ix) Askeri amaçlı olmaması koşuluyla din, eğitim, sanat, bilim veya yardım amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere kasten saldırı düzenlenmesi;
- x) Karşı tarafın hâkimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye düşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması;
- xi) Düşman devlet ya da orduya bağlı bireylerin haince öldürülmesi veya yaralanması;
- xii) Savaş esirlerine yaşama şansı verilmeyeceğini ilan etme; (karşı tarafta canlı bırakılmayacağını ilan etme)
- xiii) Savaşa dair ihtiyaçlar zorunlu olarak gerektirmedikçe, düşman mallarının imha edilmesi veya bu mallara el konulması;
- xiv) Düşman taraf uyruklu kişilerin, Mahkemelerdeki hak ve eylemlerinin ortadan kaldırıldığını, askıya alındığını veya kabul edilemez olduğunu ilan etme;
- xv) Düşman taraf vatandaşlarını, savaş başlamadan önce, ordu mensubu olsalar bile, kendi devletlerine karşı savaş hareketlerinde yer almaya zorlama;
- xvi) Saldırı sonucu ele geçirilse bile, bir kenti ya da yeri talan etme;
- xvii) Zehir veya zehirli silahların kullanılması;
- xviii) Boğucu, zehirli veya diğer gazlar ile benzeri sıvı, malzeme veya cihazlar kullanılması;
- xix) Çekirdeği tam kapatmayan veya yarararak ayrılan mermiler gibi insan vücuduna kolayca giren veya vücutta parçalanan mermi kullanılması;
- xx) Gereksiz yaralanmaya veya ıstıraba yol açan veya 121 ve 123. maddeler hükümlerine uygun olarak bu tüzüğe bir ek şeklinde dahil edilmesi ve geniş yasaklamaya tabi olması halinde, kendiliğinden ve ayırım yapmadan uluslararası savaş hukuku ihlalleri oluşturan silah, mermi, malzeme veya savaş yöntemleri kullanılması;

xxi) İnsan onuruna hakaret eder nitelikte, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü davranışlar;

xxii) 7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi ırza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması;

xxiii) Belli noktaları, alanları veya askeri güçleri askeri operasyonlardan muaf tutmak için, bir sivilin veya diğer korunmuş bir kimsenin varlığının kullanılması;

xxiv) Uluslararası hukuka uygun bir şekilde, Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanan binalara, malzemeye, sağlık ve ulaşım birimlerine kasten saldırı düzenlenmesi;

xxv) Cenevre Sözleşmeleri ile sağlanan yardım malzemelerini bilerek engelleme dahil olmak üzere, yaşamları için vazgeçilmez maddelerden mahrum etmek suretiyle sivillerin aç bırakılmasının, bir savaş yöntemi olarak kullanılması;

xxvi) 15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması;

...”

İsrail'in keyfi uygulamalarının bunları da defalarca çiğnediği çok açıktır. Özellikle Batı Şeria, Gazze ve Kudüs'te Filistinlilere yönelik olarak sayısız kez bu suçlar işlenmiş ve halen de işlenmeye devam etmektedir.

D. Irk Ayrımcılığı

Bu konu, başta 1965 BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme²⁰ olmak üzere, birçok uluslararası sözleşmede yer almaktadır. İsrail, yıllardır yol açtığı uygulamalarla, gerek Filistinlilere, gerekse Yahudi gruplara (Sefaradlara, Hasidiklere ve Falaşalara) karşı olan uygulamalarıyla ve gerekse ülkesinde bulunan yabancılara karşı uygulamalarıyla da söz konusu andlaşmayı ihlal etmektedir.

²⁰ Söz konusu andlaşmanın remi tercümesi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/kanuntbmmc086/kanuntbmmc08604750.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

3. Diğer İnsan Hakları İhlalleri

Jus Cogens niteliği kazanmamış da olsa, İsrail'in sebebiyet verdiği insan hakları ihlallerinden en önemli gördüklerimiz şunlardır:

A. Gazze'ye Uygulanan Abluka²¹

Abluka, BM Genel Kurulu'nun aldığı 1974 tarihli Saldırının Tanımı Kararı²² gereğince, uluslararası hukuka göre, kuvvet kullanma yasağının ihlalini teşkil etmektedir. Yani İsrail'in bütün Gazze halkını hedef alan ablukası uluslararası hukuka aykırıdır; kuvvet kullanma yasağının ihlalidir. Maalesef yaşanan ablukaya sadece şartları bakımından itiraz edilmektedir. Abluka gerçekten uluslararası hukuka uygun olarak konulan bir abluka olsaydı dahi, İsrail'in ablukayı uygulama şartları da uluslararası hukuka ayrıca aykırıdır. Ancak daha başta abluka uluslararası hukuka aykırı olarak konulmuştur. BM'nin de İsrail kaynaklı abluhanın uluslararası hukuka aykırı olarak konulduğu yönünde kararları bulunmaktadır.²³ Burada sorun şudur ki, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi gibi İsrail'in insan hakları ihlallerini tespit kararları alan BM organlarının ve kurumlarının bağlayıcı karar alma yetkileri yoktur. Zaten bağlayıcı karar alma yetkisi olan tek organ olan BM Güvenlik Konseyi'nin bağlayıcı karar alabilmesi veto yetkisinin kullanılmamasına bağlıdır. Maalesef bu konjonktürde, muhtemel ABD vetosu nedeniyle, mümkün görünmemektedir.

Gazze'ye yönelik abluka uluslararası hukuka aykırı olduğu gibi, abluka şartları da ayrıca uluslararası hukuka aykırıdır. Abluka sivilleri hedef almamalı, onların tabii ihtiyaçlarını karşılamalarına izin verilmelidir. Bu izinlerden savaşçıların da yararlanabileceği iddiası ile, ki, bu doğru da olabilir (örneğin ilaç vs. girişine, bundan savaşçılar da yararlanacak diye izin verilmemesi veya kısıtlı izin verilmesi), bu ihtiyaçların karşılanmasının engellenmesi mümkün değildir. Yani, bazıları ta-

²¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. A/HRC/13/53/Rev.1. 7 June 2010.

<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/2ee9468747556b2d85256cf60060d2a6/33f2a0a73ab185db8525773e00525d05?OpenDocument> (son erişim tarihi 18.6.2018)

Butt, Khalid M., Butt, Anam A., "Blockade on Gaza Strip: A Living Hell on Earth", *Journal of Political Studies*, Volume 23 No.1, 2016, p.157-182.

Human Rights Watch, "Deprived and Endangered: Humanitarian Crisis in the Gaza Strip", January 13,2009. <https://www.hrw.org/news/2009/01/13/deprived-and-endangered-humanitarian-crisis-gaza-strip> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Falk, Richard, "Understanding the Gaza Catastrophe", *Huffington Post*, May 25,2011.

https://www.huffingtonpost.com/richard-falk/understanding-the-gaza-ca_b_154777.html (son erişim tarihi 18.6.2018)

²² Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, İstanbul 1994, s.62-64.

²³ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110914_un_reports (son erişim tarihi 10.12.2018).

rafından, “makul kısıtlamalar” sayılan kısıtlamalar da uluslararası hukuka aykırıdır. Mesela, tünel inşaatında kullanılabilir diye inşaat malzemelerinin Gazze'ye girişine izin verilmemesi, uluslararası hukuka uygun değildir. Meğer ki, gerçekten de tünel inşaatlarında kullanılıyor olsun. Bu, durumu değiştirmez. Sadece kontrolün daha sağlıklı yapılması istenebilir.

B. Duvar İnşası²⁴

BM Uluslararası Adalet Divanı kararıyla²⁵ da tescillendiği gibi, Batı Yakasını boydan boya kuşatacak olan duvar, uluslararası hukuka açıkça aykırıdır. Bu konuda üzerinde durmak istediğimiz husus, toplumda bilerek veya bilmeyerek oluşturulan yanlış algıdır. Şöyle ki, BM Adalet Divanı kararına İsrail'in uymadığı, uluslararası hukuku çiğnediği söylenerek, bilerek veya bilmeyerek, İsrail'in uluslararası hukukun üstünde olduğu algısı oluşturulmaktadır. BM Adalet Divanı'nın bu kararı bir danışma görüşüdür (istişari mütalaadır); yani bağlayıcı değildir. İsrail hakkında bağlayıcı bir uluslararası mahkeme kararı alınabilmesi, tamamen İsrail'in yargılamayı kabul etmesine bağlıdır. İsrail şu ana kadar hiçbir uluslararası mahkemede yargılanmayı kabul etmemiştir. Bu şartlarda da kabul etmesi beklenmemelidir. O nedenle de İsrail'in BM Adalet Divanı'nın kararlarını bile dinlemeyen bir devlet olduğu algısı, gerçekte İsrail'i olduğundan büyük göstermeye yaramaktadır. O nedenle, bu konudaki eleştirilerde dikkatli olunmalıdır.

C. Yasadışı Yahudi Yerleşimleri Sorunu²⁶

Filistin topraklarındaki yasadışı Yahudi yerleşimleri çeşitli açılardan uluslararası hukuka aykırılıklar taşımaktadır. Öncelikle herkesin dillendirdiği Filistin'in işgal (bizim “istila” dediğimiz) altındaki topraklarında (yani Batı Şeria ve Gazze'de) yeni Yahudi yerleşim yerleri açılmasındaki uluslararası hukuka aykırılık izahtan varestedir. Burada gözden kaçan husus, bazılarının göre, işgal (bize göre istila) altında sayılmayan ama uluslararası hukuka aykırı olarak İsrail'in ülkesine ilhak ettiğini duyurduğu

²⁴Geniş bilgi için bkz. Mustafa, Raina, *Israeli Wall of Separation, International Law Position*, April 2017

<http://www.paccusa.org/israeli-wall-separation-international-law-position-1/> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Arayas, Nasser, “The Separation Wall and International Law”, Civic Coalition for Defending the Palestinians' Rights in Jerusalem, 2008. <https://www.civiccoalition-jerusalem.org/reports.html> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Norwegian Refugee Council, *The Legality of the Wall Built by Israel in the West Bank Report*, 15 January 2015.

<https://www.nrc.no/resources/reports/the-legality-of-the-wall-built-by-israel-in-the-west-bank/> (son erişim tarihi 18.6.2018)

²⁵Kararın metni için bakınız. International Court of Justice, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, 10 December 2003. <http://www.icj-cij.org/en/case/131> (son erişim tarihi 18.6.2018)

²⁶Tahhan, Zena, “Israel's Settlements: 50 years of land theft explained”, *Aljazeera*, November 21, 2017. <https://interactive.aljazeera.com/aje/2017/50-years-illegal-settlements/index.html> (son erişim tarihi 18.6.2018)

Kudüs ve Golan'da yeni Yahudi yerleşim yerleri açılmasının da uluslararası hukuka aykırılığı izahtan varestedir. Ayrıca bunun dışındaki işgal altında sayılmayan yerlerde de, yani örneğin Yafa'da Yahudi yerleşim yerleri açılması da uluslararası hukuka aykırılıklar taşımaktadır. Çünkü suni nüfus hareketleri ile bir ülkede nüfus çoğunluğu sağlanmaya çalışılması uluslararası hukukta kabul edilmeyen bir husustur.

Açılan bu yerleşim yerlerindeki keyfi uygulamalar da ayrıca çok çeşitli hukuka aykırılıklar oluşturmaktadır. Örneğin, buraya yerleştirilen ve "siviller" olarak lanse edilen kişilerin silahlandırılması, onlara Filistinlilere tanınmayan çok çeşitli ayrıcalıkların ve olağanüstü yetkilerin verilmesi, bölgedeki su kaynaklarının yerleşimcilere tahsisi gibi hususlar, bunların pek de "sivil" olmadıklarını ortaya koymaktadır.

D. Filistinli Mültecilerin Evlerine Dönüşüne İzin Verilmemesi²⁷

Gerek Arap ülkelerinde, gerekse dünyanın dört bir köşesinde Filistinli mülteciler bulunduğu gibi, Filistin içinde de yerlerinden edilmiş, mülteci kamplarında yaşayan toplam 5 milyonu aşkın Filistinli mülteci bulunmaktadır. Suriyeli mülteciler nedeniyle, bugün ikinci plana atılan bu sorun, İsrail'in barış görüşmelerinde, Kudüs'ün statüsü ile birlikte en katı tutum içinde olduğu konulardan biridir. İsrail bunu bir beka sorunu olarak kabul etmektedir. Çünkü geri dönüşe izin verdiğinde, ülkesinde Yahudilerin azınlığa düşeceğinin farkındadır. Ancak İsrail şunu da bilmelidir ki, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı uluslararası hukukun onlara tanıdığı temel bir haktır. Bu haklarından vazgeçmeleri beklenemez. İsrail'in bu hakkı çiğnediği her uluslararası ortamda ve her uluslararası kurum önünde Filistinlilerin dönüş hakkı dillendirilip, İsrail bunu yerine getirmeye zorlanmalıdır. Ayrıca, İsrail'in suni nüfus hareketleri ile yapmaya çalıştığı Yahudi çoğunluk sağlama çabaları uluslararası hukuka aykırıdır. Bugün de Filistinlilerin yurtdışına sürgün edilmeleri veya yurt dışındakilerin vatanlarına dönerken çıkartılan zorluklar, yeni Filistinli mülteciler oluşturmaktadır.

İSRAİL'İN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE ULUSLARARASI HUKUK

Yukarıda saydığımız ağır insan hakları ihlallerinden İsrail devletinin sorumluluğunu ispat etmekte çeşitli zorluklar bulunabilir. Ancak İsrail'in bu ihlallerini önlemek

²⁷ American Friends Service Committee, "Palestinian Refugees and the Right of Return". <https://www.afsc.org/resource/palestinian-refugees-and-right-return> (son erişim tarihi 18.6.2018).

için yapılacak olan mücadele sadece İsrail devletinin sorumluluğuna başvurmakla olmayacaktır. Yukarıda da açıkladığımız sebeplerle, İsrail'in bu ihlallerden sorumlu tutulabilmesinde, çok çeşitli hukuki sorunlar bulunmaktadır. O nedenle, bu ihlallerin önlenmesinde, önemli mücadele yöntemi, bizzat *bu ihlalleri işleyen kişilerin*, bireysel olarak cezalandırılabilmesi için faaliyet gösterilmesidir. Bu kişilerin yol açtığı ihlallerin İsrail devletinin ihlalini ispattan daha kolay olduğu ve sahada daha fazla etkisi olacağı için, bu konu üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir. Ayrıca bu konuda yapılan çalışmalar, bundan sonra bu tür ihlalleri işlemesi muhtemel kişilere yönelik olarak ciddi caydırıcılık teşkil edecektir. Bu hususta bugüne kadar çok çeşitli girişimler olmuştur. Bunlar arasında başta gelenleri, Belçika mahkemelerinde eski İsrail başbakanlarından Ariel Şaron hakkında açılan dava²⁸ ile Mavi Marmara Olayı'nda Türk mahkemelerinde açılan davalardır. Bunlar her ne kadar yetersiz olsa da, sanıldığından daha fazla etkili olmuştur. O nedenle, bu husustaki çalışmalara bıkmadan usanmadan devam ettirmede sayısız faydalar bulunmaktadır.

Burada İsrail'in uluslararası hukuku tanımadığı, keyfince davrandığı algısı bilerek veya bilmeyerek İsrail'i olduğundan büyük göstermektedir. Bu nedenle de İsrail'in insan hakları ihlalleri ile mücadelede daha baştan mağlubiyet kabul edilmiş olmaktadır. O nedenle, bu eleştirilerde doz aşılıp, istenmeyen sonuçlara yol açılmamalıdır. Örneğin İsrail'in yerine getirmediği BM Güvenlik Konseyi kararlarından bahsedilmektedir. Ancak burada şu gözden kaçırılmaktadır ki, söz konusu kararlar bağlayıcı olmayan kararlardır. BM Güvenlik Konseyi bağlayıcı kararlar alabildiği gibi, bağlayıcı olmayan kararlar da alabilmektedir. Şu da unutulmamalıdır ki, bağlayıcı karar alınması için daimi üyelerin veto haklarının aşılması gereklidir. Maalesef bugünkü konjonktürde, ABD vetosu nedeniyle, bu durum mümkün görünmemektedir.

İsrail devleti ciddi bağlayıcı mekanizması olan uluslararası andlaşmalara taraf olmamaktadır. Örneğin 1998 tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'ne, İsrail taraf değildir. Taraf olduğu andlaşmalarda da elde edilebilecek şeyler çok sınırlıdır. Ancak bunlarda da yapılabilecek bazı şeyler bulunmaktadır. Örneğin, 1948 BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin²⁹ ihlal edilmesi durumunda, İsrail aleyhine uluslararası mahkemelere başvurulabilir. İsrail

²⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Tafadar, Sultana, "The Legal Case Against Ariel Sharon", Conference: *Al-Quds: City of Monotheistic Faith*, London, UK, March 2003.
http://www.ihr.org.uk/content/uploads/2009/07/7203_03sep24thecaseagainstarielsharon.pdf (son erişim tarihi 18.6.2018)

²⁹ http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm_11.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

yıllardır Yahudi soykırımı mağduriyetini gündemde tutarak elde ettikleri nedeniyle, kendisi aleyhine soykırım suçu işlediği iddiası çok ciddi sonuçlar doğurabilecektir.. Ayrıca İsrail mahkemeleri bu suçu işleyenleri cezalandırmazsa, sanıkları cezalandırarak mahkemelere teslim zorlanabilir.

Bunun yanında ciddi somut yaptırımları olmayan, sadece tavsiye kararları alınan andlaşmaları da harekete geçirmek gerekmektedir. Biz hukukçular bunlara her ne kadar önem vermesek de, bunların uygulanmasına ilişkin meselelerin uluslararası alanda siyasi sonuçları ve etkisi bulunmaktadır. Bazen bu metinler hukuki ağırlıklarından bile fazla önem taşıyabilmektedirler. Buna örnek olarak, 1965 tarihli BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme³⁰ yer alan Irk Ayrımcılığını Önleme Komitesi'ni (CERD) vermek mümkündür; bu organın itibarlı bir komite olduğu açıktır. Buraya İsrail'in yaptığı ihlallerin taşınması durumunda, bağlayıcı karar alınmasa da, ciddi neticeler alınabilecektir.

Ayrıca Filistin'de yaşananların dünya kamuoyuna bilinçli şekilde duyurulması halinde, bunun İsrail'e karşı bir kamuoyunun oluşmasında çok faydası olacaktır. Burada devletler yanında STK'ların da çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Her şeyi devletten beklemeyelim anlayışı ile değil, işin doğası gereği devletin değil, STK'ların bu alanda faaliyet göstermesi gerekmektedir. Burada devletin görevi sadece STK'ların faaliyetlerini kolaylaştırmak ve desteklemektir. Yoksa burada asıl görev STK'lara düşmektedir.

İsrail'in yaptıklarına karşı, İsrail kanunlarına göre, İsrail adli ve idari makamlarına başvurulması da büyük önem taşımaktadır. Burada sonuç alınmaması pek muhtemeldir. Sonuç alınmazsa da bunun uluslararası alanda yapılacak faaliyetlerde de mağdurların haklılığını kanıtlamakta çok faydası olacaktır. Ayrıca, bu durum, Filistin'de insan haklarının ihlalinin boyutlarını uluslararası topluma göstermeye de yarayacaktır. Bu şekilde İsrail'in demokratik ve insan haklarına saygılı bir devlet olduğu algısı, yerini uluslararası toplumun bu ülkeye ilişkin daha gerçekçi bakış açısına terk edecektir.

İSRAİL'İN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ KARŞISINDA TÜRKİYE

Türkiye, İsrail'in insan hakları ihlalleri konusunda, en başta, kendi vatandaşlarına karşı yapılanlara müdahale etme ve söz konusu ihlalleri izale etme sorumluluğuna

³⁰ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/kanuntbmmc086/kanuntbmmc08604750.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

ve hakkına sahiptir. Bu konuda Mavi Marmara Olayı'nda Türkiye başarılı bir sınav vermiştir. Ayrıca Filistin'deki kutsal mekânları ziyaret eden Türk vatandaşlarına yönelik İsrail makamlarının tacizleri ve ihlallerine karşı da etkin bir karşılık vermeye devam edilmektedir. Türk vatandaşlarına İsrail'den yönelebilecek her türlü insan hakları ihlaline karşı, Türkiye uluslararası hukuktan kaynaklanan diplomatik himaye hakkı çerçevesinde her türlü önlemi alabilecektir.

Bu çerçevede Türkiye'nin bugüne kadar yaptıklarına ek olarak, başta İsrail vatandaşlığı yanında Türk vatandaşlığı da bulunan Sefarad Yahudilerine karşı yapılan insan hakları ihlallerine karşı daha etkin bir mücadele sergilenmesi gerekmektedir. Bu kişilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması nedeniyle, bugüne kadar ihmal edilmişse de, zaten yapılması zorunlu olan, bir sorumluluğun yerine getirilmesi olacaktır. Yani, her Türk vatandaşına karşı olduğu gibi, velev ki, İsrail vatandaşı olsunlar, Sefaradlara yönelik insan hakları ihlallerine karşı diplomatik himaye hakkı devreye sokulmalıdır. Ayrıca bunun gereğince yapılması halinde, bu durumun Türkiye aleyhinde yaratılmaya çalışılan olumsuz algıların izalesine de büyük faydaları olacaktır. Bu sayede Türkiye'nin din, etnik köken, dil vs ayrımcılık yapmaksızın her mazlumun yanında olduğu gerçeği gösterilebilecektir. Böylece Türkiye'nin "dünyanın neresinde zulme uğrayan varsa, biz yanınızdayız" iddiası, yadsınamaz şekilde dünya kamuoyunun önünde sergilenecektir.

Devletler en masum ve kutsal kavram ve kurumları bile emperyalist emellerini gerçekleştirmek için kullanabilmektedir. İnsan hakları da maalesef bu emperyalist tasalluttan beri kalamamıştır. İnsan hakları uzun yıllardır uluslararası gündemin en üst sıralarında yer almaktadır. İnsan haklarına yönelik emperyalist tasallut ise, çok daha eskilere gitmektedir. İnsan haklarının uluslararası hukukta ilk görünüm biçimleri olan yabancı hakları ve azınlık hakları ile başlayan tasallut; günümüzde artarak devam etmektedir. Artık insan haklarına yönelik emperyalist tasalluta son vermek gerekmektedir. Bunun için de devletlerin insan haklarına yönelik hangi emperyalist yöntemleri kullandığı bilinmelidir. Bundan sonra da buna karşı mücadelede devletlere ve özellikle STK'lara ne gibi görevler düştüğü, ne gibi önlemler alınması gerektiği doğru şekilde tespit edilebilecektir.

Sonuç

Kuruluşundan beri sebebiyet verdiği insan hakları ihlallerinin, dünya kamuoyu tarafından yeterince bilinmemesi ve maalesef buna karşı yeterince uluslararası hukuk zemininde mücadele edilmemesi sebebiyle, İsrail'in Ortadoğu'nun tek işleyen demokrasisine sahip olduğu kanaati, hâlâ yaygın olarak paylaşılmaktadır.

İsrail'in insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik olarak, uluslararası alanda yeterince mücadele edilmemesi ve yapılanlardan da umulan faydaların elde edilememesi dolayısıyla oluşan karamsarlık ve kötümserlik; bundan sonra yapılacakları da sekteye uğratmaktadır. Bu duruma, uluslararası hukukta başvurulabilecek yolların ya hiç bilinmemesi veya yeterince iyi bilinmemesi olumsuz yönde katkı yapmaktadır. Bir de buna İsrail'in yaymaya çalıştığı ve bazı safdillerin de alet olduğu, İsrail'in çok güçlü lobileri sayesinde, uluslararası hukuku ciddiye almadığı, zaten bir şey de elde edilemeyeceği yönünde peşinen mağlubiyeti kabul etme temayülü katkıda bulunmaktadır.

İşte bütün bu nedenlerle, başta ülkemiz ve insanımız olmak üzere, insan hakları konusunda bilgi sahibi olan herkesin, bu bilgilerini paylaşmaları ve İsrail'in insan hakları ihlallerini tamamen izale etmese bile, bunların azalmasına katkıda bulunmaları, sadece Ortadoğu coğrafyasında değil, dünya çapında özlenen barışa ve huzura kavuşma hedefine ulaşılması için elzem olan bir sorumluluktur. Bunu yaparken de bunu sadece Araplara veya Müslümanlara değil, bu coğrafyayı paylaştığımız herkese karşı yapılan insan hakları ihlallerine duyarlılık olduğu bilinci içinde hareket etmek gereklidir. Ortadoğu'da barış ancak, herkes için adaletin gerçekleşmesi ile olacaktır. Bir mağduriyet giderilirken, yeni mağduriyetler oluşturulmamalıdır.

Kaynakça

A/HRC/13/53/Rev.1 A/HRC/13/53/Rev.1. 7 June 2010.

<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/2ee9468747556b2d85256cf60060d2a6/33f2a0a73ab185db8525773e00525d05?OpenDocument> (son erişim tarihi 18.6.2018).

<https://www.aljazeera.com/programmes/aljazeeraeworld/2016/07/israel-great-divide-160712124159372.html> (son erişim tarihi 10.12.2018).

American Friends Service Committee, "Palestinian Refugees and the Right of Return". <https://www.afsc.org/resource/palestinian-refugees-and-right-return> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Arayes, Nasser, "The Separation Wall and International Law", Civic Coalition for Defending the Palestinians' Rights in Jerusalem, 2008.

<https://www.civiccoalition-jerusalem.org/reports.html> (son erişim tarihi 18.6.2018).

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110914_un_reports (son erişim tarihi 10.12.2018).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42440136> (son erişim tarihi 10.12.2018).

Bianchi, Andrea, "Human Rights and the Magic of Jus Cogens", *The European Journal of International Law*, Volume 19, No.3, 2008.

<http://www.ejil.org/pdfs/19/3/1625.pdf> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Doebbler, Curtis F.J., "Human Rights and Palestine: The Right to Self-Determination in Legal and Historical Perspective", *Beijing Law Review*, 2011.

Dweik, Musa, "Settlements and the Palestinian Right to Self-Determination", *Palestine-Israel Journal*, Volume 4, No.2, 1997.

<http://www.pij.org/details.php?id=478> (Son erişim tarihi: 18.6.2018).

Ercümen, Merve Aksoy, *Filistin'de İnsani Durum Raporu Mayıs 2017*, İNSAMER, İstanbul 2017.

Falk, Richard, "Israel's War Crimes", *Le Monde Diplomatique*, 19 march 2009. <https://countercurrents.org/falk190309.htm> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Falk, Richard, "Understanding the Gaza Catastrophe", *Huffington Post*, May 25, 2011. https://www.huffingtonpost.com/richard-falk/understanding-the-gaza-ca_b_154777.html (son erişim tarihi 18.6.2018).

Fraihat, Ibrahim, *Palestine's Right to Defend Itself*, Brookings, 2014.

Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, Beta Yayınevi, İstanbul 1994.

Human Rights Watch, "Deprived and Endangered: Humanitarian Crisis in the Gaza Strip", January 13, 2009. <https://www.hrw.org/news/2009/01/13/deprived-and-endangered-humanitarian-crisis-gaza-strip> (son erişim tarihi 18.6.2018)

<https://www.icrc.org/ar/download/.../sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf> (son erişim tarihi 10.12.2018).

<https://www.independent.co.uk/news/world/africa/israel-deportation-african-asylum-seekers-cruel-and-unlawful-amnesty-international-a8403501.html> (son erişim tarihi 10.12.2018).

<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/turkey-recalls-ambassadors-erdogan-israel-gaza-protests-genocide-us-embassy-jerusalem-border-fence-a8351746.html> (son erişim tarihi 10.12.2018).

International Court of Justice, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, 10 December 2003. <http://www.icj-cij.org/en/case/131> (son erişim tarihi 18.6.2018)

Mustafa, Raina, *İsraili Wall of Separation, International Law Position*, April 2017 <http://www.paccusa.org/israeli-wall-separation-international-law-position-1/> (son erişim tarihi 18.6.2018).

<http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Hasidism> (son erişim tarihi 10.12.2018).

Norwegian Refugee Council, *The Legality of the Wall Built by Israel in the West Bank Report*, 15 January 2015. <https://www.nrc.no/resources/reports/the-legality-of-the-wall-built-by-israel-in-the-west-bank/> (son erişim tarihi 18.6.2018)

Kuran, Neslihan, "İsrail'de Tartışmalı Kimlikler: Falaşalar ve Kökenleri" <http://ordaf.org/israilde-tartismali-kimlikler-falasalar-ve-etnik-kokenleri/> (son erişim tarihi 13.11.2018).

Rehman, Hidayat U., Gilani, Syed R. S., Khan, Muhammed H, (2014) "A Critical Assessment of Jus Cogen Nature of International Human Rights Law", *Dialogue*, Volume 9 No.4, 2014.

<http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf> (son erişim tarihi 10.12.2018).

Tafadar, Sultana, "The Legal Case Against Ariel Sharon", Conference: *Al-Quds: City of Monotheistic Faith*, London, UK, March 2003.

http://www.ihrc.org.uk/content/uploads/2009/07/7203_03sep24thecaseagainstarielsharon.pdf (son erişim tarihi 18.6.2018)

Tahhan, Zena, "Israel's Settements: 50 years of land theft explained", *Aljazeera*, November 21,2017. <https://interactive.aljazeera.com/aje/2017/50-years-illegal-settlements/index.html> (son erişim tarihi 18.6.2018).

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/kanuntbmmc086/kanuntbmmc08604750.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

Toluner, Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul 1996.

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_11.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html (son erişim tarihi 10.12.2018).

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf (son erişim tarihi 10.12.2018).

Yücel, Özlem, "Milletlerarası Hukukta Self Determination Hakkı ve Bölgesel Otonomi", *Doğu Türkistan'da Çeşitli İnsan Hakları Sorunları*, Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Yayın No:1, İstanbul 2002.

SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA HAMAS'IN SİYASAL STRATEJİSİ

Özet

İslami Direniş Hareketi-Hamas, 1987 sonunda patlak veren I. İntifada'nın ilk günlerinde kurulmuş ve Filistin'de İslami siyasal bir düzen tesisini hedeflemiş bir yapıdır. Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Filistin kolu olarak uzun yıllar faaliyet gösteren yapı, Filistin meselesinin derinleşmesi ve işgalin genişlemesi nedeniyle yeni bir kimliğe bürünme ihtiyacı hissetmiştir. Filistin topraklarında işgal sona erene dek mücadeleyi merkeze alan Hamas, sahip olduğu yaygın toplumsal ağlar aracılığıyla Filistin siyasal hayatının başat aktörlerinden bir haline gelmiştir. Özellikle 2006 yılında yapılan Filistin Yasama Meclisi seçimlerinde Hamas'ın gösterdiği büyük başarı, kuruluşundan itibaren kullandığı kitle mobilizasyon araçlarının ne kadar etkin olduğunun kanıtıdır. Seçimlerin ardından Hamas'ın zaferinin tanınmaması ve Gazze'ye yönelik ablukanın şiddetini artırması, hareketin oldukça ciddi sıkıntılarla karşılaşmasına yol açtı. Bununla birlikte İsrail'in Gazze saldırılarına direnç göstererek varlığını devam ettirmeyi başaran Hamas, 2017 Mayıs'ında ilan ettiği yeni siyaset belgesindeki yeni yöntem ve söylemlerle önemli bir açılım gerçekleştirmiştir. Yeni yol haritasıyla sivil siyaseti ve direnişi öncelleyen Hamas, Filistin'in geleceğini şekillendirme ve İsrail'e karşı ortaya koyduğu yeni direniş yöntemleriyle Filistin sahinde büyük mevzi kazanmıştır. Bu bağlamda, makalenin temel amacı kuruluş tüzüğü ve 2017 siyaset belgesini dikkate alarak Hamas'ın siyasal stratejisini süreklilik ve değişim bağlamında analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Hamas, Filistin, İsrail, Yeni Siyaset Belgesi

Muhammed Hüseyin Mercan*

* Dr. Öğretim Üyesi,
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler
Bölümü

Ortadoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.62-78

The Political Strategy of Hamas in the Context of Continuity and Change

Abstract

Islamic Resistance Movement- Hamas is a structure which was founded in the first days of I. Intifada that broke out at the end of 1987 and aimed to establish an Islamic political order in Palestine. The structure which had operated long years as the Palestinian branch of Muslim Brotherhood Organization needed to adopt a new identity because the Palestine question deepened and the occupation widened. Hamas which focused on the fight until the occupation in the Palestinian soil ends has become one of the dominant actors in the political life of Palestine through the social network it has. Especially the great success that Hamas showed in general election in 2006 is a proof of effectiveness of the instruments which was used since its foundation for mobilizing the masses. The non-recognition of Hamas' triumph and intensification of the blockade against Gaza have caused serious distress for the movement. However, Hamas which has succeeded to maintain its existence by resisting Israel's attacks toward Gaza have actualized a substantial opening with the new discourses and methods which were declared in a new political document in May 2017. Hamas that prioritize 'civil politics and resistance' with its new roadmap has strengthened its position in Palestinian territory via its newly introduced methods for shaping the future of Palestine and resistance against Israel. In this regard, the main purpose of this article is to analyze Hamas' political strategy by taking the founding charter and the 2017 political document into consideration in the context of continuity and change.

Key Words: *Hamas, Palestine, Israel, New Political Document*

Giriş

Hamas (Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye/ İslami Direniş Hareketi) 1987 Aralık'ında başlayan Filistin İntifadasının ilk günlerinde Şeyh Ahmed Yasin öncülüğünde kurulmuştur. Filistin topraklarında köklü bir geçmişe sahip İslami hareket birikiminin ortaya çıkardığı Hamas, İsrail'in işgal ve yerleşim politikasına karşı izlediği aktif ve etkin stratejiyle kısa sürede Filistin Davasının öncü oluşumlarından biri haline gelmiştir. Özellikle hareketin silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın kurulmasıyla daha güçlü bir yapıya dönüşen Hamas, Filistin'in özgürleştirilmesi çerçevesinde yürüttüğü siyasi ve askeri mücadeleyle Filistin davasının temsilinde önemli bir damar oluşturmuştur.

Kendisini, içeride ve dışarıdaki Filistinlilerle birlikte çalışarak Filistin topraklarında tam manasıyla bağımsız egemen bir devlet kurmayı hedefleyen Filistin'in ulusal hareketi şeklinde tanımlayan Hamas; Siyonist işgale karşı direniş hareketin çıkış noktası olarak tasvir etmiştir. Bu bağlamda diğer İslami hareketler gibi sömürge karşıtı söylemlerle Batı merkezli siyasallığı reddetmenin ve İslami ilkelerle şekillenen yeni bir siyasal düzen fikrini benimsemenin yanı sıra fiili işgal statükosunu da yıkmaya dönük bir siyasal strateji, Hamas tarafından ilk günden itibaren uygulanmaya çalışılmıştır. Hamas'ın benimsediği bu söylem ve stratejinin fikri kökenleri ise büyük ölçüde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın temel öğretilerine dayanmaktadır. Müslüman Kardeşler'in Filistin kolundan neşet eden Hamas, kendi toplumsal ve siyasal gerçekliği ile Kardeşler Teşkilatının fikriyatını harmanlayarak Filistin mücadelesinin özgün bir yapısı olmayı başarmıştır.

Kuruluşundan itibaren gerek siyasi gerek askeri faaliyetleriyle dikkatleri üzerine çekmeyi başaran Hamas, 2006 seçimlerindeki zaferiyle Filistin Halk Meclisi'nde ezici bir çoğunluk elde etmiştir. Tek başına iktidar olma fırsatını yakaladığı bu seçimlerin tanınmamasının ardından Gazze'de muhasara edilen Hamas, sonraki yıllarda bütün uğraşını Filistin halkından aldığı meşruiyetle varlığını ve Filistin'in varoluş mücadelesini devam ettirmeye hasretmiştir. Süreç içerisinde çeşitli kırılmalar ve siyasal reformların gerçekleştiği yapıda en önemli dönüm noktası, 2017 Mayıs'ında ilan edilen yeni siyaset belgesi olmuştur. Hareketin temel ilkelere bağlı kalmakla birlikte yeni bir yol haritası belirlediğini gösteren bu belge, takip eden süreçte Hamas'ın meşru siyasal çizgide kalarak Filistin yönetimine talip olduğunu açık şekilde ortaya koymuştur.

Bu çerçevede elinizdeki çalışmanın amacı Hamas'ın kuruluşunda itibaren benimsediği ilkeler üzerinden bir süreklilik ve değişim analizi yapmaktır. Özellikle çalışmada, ilan edilen yeni siyaset belgesi ışığında Hamas'ın siyasal stratejisi

incelenecek ve hangi noktalarda değişim ya da dönüşümün gerçekleştiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Makalede ayrıca, Kudüs'ün statüsüyle ilgili tartışmaların arttığı son dönemlerde, Hamas tarafından izlenen siyaset hem hareketin hem de Filistin'in geleceği açısından tartışılacak ve Hamas'ın gelecek vizyonuna dair çeşitli öngörüler ortaya konacaktır.

Hamas'ın Kuruluşu ve İdeolojik Kaynakları

Hamas, Filistin mücadelesinin en önemli dönüm noktalarından sayılabilecek I. İntifada'nın başlamasının hemen ardından kurulsa da örgütsel ve ideolojik kökenleri Mısır'daki Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Filistin topraklarında örgütlenmeye başladığı 1930'ların ikinci yarısına kadar gitmektedir. 1936'da Filistin'de İngilizlere karşı başlatılan mücadeleyi destekleyen Müslüman Kardeşler, hem teşkilatın düşünce yapısının Filistin bölgesinde yayılmasını sağlamış hem de Mısır toplumdaki tanınırlığını bu vesileyle pekiştirmiştir. Müslüman Kardeşler'in lideri Hasan el-Benna'nın Kudüs Baş Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni ile kurduğu yakın temas, Kardeşler yapısının Filistin'de etkinleşmesinde önemli rol oynamıştır.¹

Bu dönemde İngilizlerin Filistin politikasını ağır şekilde eleştiren açıklama ve yayınlar yapan Kardeşler, 1938 Haziran ve Kasım'ında Kahire'de organize ettikleri iki büyük gösteriyle Filistin davasına desteklerini açık şekilde göstermişlerdir.² Kardeşler'in Mısır sathında gerçekleştirdiği Filistin davası eksenli tüm faaliyetler, Filistin'de Müslüman Kardeşler'e yönelik teveccühün artmasıyla sonuçlanmış ve Filistinlilerin Kardeşler Teşkilatı'nı benimsemesinde teşvik edici rol oynamıştır. Müslüman Kardeşler'in Filistin topraklarında varlığını güçlendiren bir başka gelişme de Benna'nın teşkilat bünyesinde silahlı gizli bir birliğin kurulması kararını almasıyla gerçekleşmiştir. İngilizlerin Yahudi yerleşimcileri Filistinlilere karşı silahlandırmasına karşın Arap Hükümetlerinin Filistin'i korumaya güç yetiremediğini belirten Benna, Filistin'i İngilizlere ve Yahudilere karşı koruma görevinin Müslüman Kardeşler'e düştüğüne inanmaktaydı. Bu nedenle Gizli Aygıt (el-Cihaz es-Sirri) olarak adlandırılan askeri özel birlik Filistin'in korunması ve özgürleştirilmesi amacıyla 1940 senesinde Benna'nın talimatıyla kurulmuştur.³ 1940'lı yıllar boyunca Filistinli grupları gerek Mısır'da gerekse Filistin'de eğiten Müslüman Kardeşler, Filistinlilerin İngilizlere karşı silahlandırılmasında da aktif görev üstlenmiştir.⁴

¹ Hasan el-Benna, *Hatıralarım*, çev. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Beka, 2007), 367-72.

² Hatim Yusuf Ebu Zayde, *Cihad el-İhvan el-Muslimin fi Filistin hatta A'm 1970*, 2009, 23, www.ikhwanwiki.com.

³ Mahmud Abd'ul Halim, *el-İhvan el-Muslimun: Ahdasun Sana'at'it Tarih- Ru'ye min'ed Dahil*, c. 1 (el-İskenderiyye: Dar'ud Da've, 1994), 258.

⁴ Mahmud es-Sabbağ, *Hakikati't Tanzim el-Has ve Devruhu fi Da'vet'il İhvan el-Muslimin* (el-Kahire: Dar'ul İ'tisam, 1407), 319.

Filistin topraklarındaki faaliyetlerin daha etkin şekilde yürümesini isteyen Benna, 1940'ların başından itibaren önde gelen Kardeşler mensuplarını Filistin'e daha sık göndermeye başladı. Bu girişimlerin bir sonucu olarak Müslüman Kardeşler'in Filistin yapılanması Kudüs merkezli olarak 1946'da kuruldu.⁵ Bu tarihten itibaren Kudüs ve Gazze Şeridi'nde örgütlenmeye başlayan Filistin Müslüman Kardeşler Teşkilatı, Hasan el-Benna'nın belirlediği temel prensipler ve strateji bağlamında Filistin sathındaki faaliyetlerini artırdı.⁶ 1987'de Hamas'a dönüşecek bu yapılanma, İsrail'in 1948'deki kuruluşunun ardından toplumun kültürel, dini ve hayırseverlik faaliyetleriyle İslamleşmesi stratejisi merkezli hareket etti.⁷

Benna ve Müslüman Kardeşler'in davet eksenli anlayışını benimseyen oluşum, İsrail'in işgal politikasına karşı halkı bilinçlendirme çalışmaları yapmakla beraber siyaset sahnesinde aktif bir görünüm sergileyememişti. Özellikle Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kurulması ve Filistin davasının meşru savunuculuğunu üstlenmesi, Müslüman Kardeşler yapılanmasının varlığını sürdürebilme hususunda ciddi bir krizle yüzleşmesine yol açtı. Uzun yıllardır Filistin sathındaki faaliyetlerinin FKÖ'nün söylem ve politikalarıyla ikincil konuma düşmesi, Filistin Müslüman Kardeşlerinin siyasal alanda yeterince etkin olamamasından kaynaklanmaktaydı. Bunun yanı sıra FKÖ'nün benimsediği popüler mücadele tarzı ve seküler kimliği, Filistin topraklarında İslami bir düzenin tesisini amaçlayan Müslüman Kardeşler için büyük bir sorundu. Hem işgale karşı daha ciddi direnç gösterebilmek hem de topraklarında FKÖ'nün öngördüğü bir siyasal sisteme alternatif olabilmek adına Filistin Müslüman Kardeşlerinin lider kadrosu teşkilat bünyesinde köklü bir değişim kararı aldı.⁸ Bunu takip eden süreçte, Şeyh Ahmed Yasin öncülüğünde Hamas'ın kuruluşu, I. İntifada'nın patlak vermesinden birkaç gün sonra Gazze'de ilan edildi.

Hareket'in yayınladığı 14 Aralık 1987 tarihli ilk resmi açıklama, Siyonist güçlerin Filistin topraklarında yaptıkları işgal politikalarına yoğunlaşmaktaydı. Bu yönüyle Hamas, öncelikli çıkış noktasının işgalci güçlere karşı siyasal alanda yeni bir direnç oluşturmak üzere olduğunu gözler önüne sermekteydi. Ayrıca Hasan el-Benna'nın öğretisinin temel sütunlarından "Çözüm İslam'dadır" (el-İslam hüve'l Hal) ibaresinin kuruluş metninde yer alması da işgale karşı kullanacağı siyasal söylemin kökenlerinin de Benna'nın inşa ettiği siyasal stratejiyle paralel olacağının temel

⁵ Khaled Hroub, *Hamas: A Beginner's Guide* (London: Pluto Press, 2006), 6

⁶ İsmail Abd'ul Aziz el-Halidi, *Sutun A'men fi Cemaat'il İhvan el-Muslimin* (Gazze: Dar'ul Erkam, 2011), 35.

⁷ Khaled Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", içinde *Political Islam: Context Versus Ideology*, ed. Khaled Hroub (London: Saqi Books, 2010), 166.

⁸ Hroub, a.g.e. 169.

göstergesiydi.⁹ Hamas bünyesinde benimsenen tüm hedefler İslami düşünceden neşet etmiş ve İslam tarihindeki tecrübelerden özellikle de Müslüman Kardeşler'in başta Mısır olmak üzere diğer İslam ülkelerindeki örgütlenme ve siyasal eylem tecrübelerinden esinlenerek belirlenmiştir.¹⁰ Kuruluş tüzüğü'nün ikinci maddesinde Hamas'ın Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Filistin uzantısı olduğunun belirtilmesi¹¹ de yeni yapının ideolojik bir kırılma sonucu ortaya çıkmadığına, aksine Benna ve Kardeşler öğretisine sadık kalarak Filistin'in kendi siyasal ve toplumsal şartları nedeniyle teşkilat içi bir değişim gerçekleştirdiğine işaret etmektedir.

Hamas, Filistin topraklarında İslami siyasal perspektif ve düzen tasavvurunun tecessüm ettiği en önemli yapıdır.¹² Hamas'ı Müslüman Kardeşler'in merkezi yapılanmasından ayıran en temel özellik, İslami siyasal düzen fikrinin gerçekleştirilmesindeki yönetsel farklılıktır. Her ne kadar Hamas, Benna öğretisinin etkisiyle toplumun İslamlaştırılması misyonunu yürüten bir hareket olsa da aynı zamanda işgale karşı direniş bağlamında geliştirdiği fiili cihat anlayışıyla da İslami düzenin tesisine yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışmıştır. Kuruluş tüzüğünde Hamas, kendisini Siyonist işgale karşı durmuş cihat halkalarından biri olarak tanımlamaktadır. Hamas'ın cihat anlayışı ve yönteminin kaynağı İngiliz manda yönetimi esnasında Filistin direnişin sembol ismi haline gelen İzzeddin el-Kassam başta olmak üzere 1948 Savaşı'nda bizzat mücadele eden Filistin halkı ve Müslüman Kardeşler mensuplarına dayanmaktadır. Bunun yanında Müslüman Kardeşler'in 1968 ve sonrasındaki cihat eylemlerinde oynadıkları aktif rol, Hamas'ın siyasal düzeni merkeze alan cihat anlayışına temel oluşturan hususların başında gelmektedir.¹³ İsrail'e karşı cihadı kitleleri harekete geçirebilme ve motive etmenin en etkin aracına dönüştürebilen Hamas, bu yolla Filistin siyasal hayatının başat aktörlerinden birine dönüşerek toplum nezdindeki popülaritesini günden güne artırmayı başarmıştır.¹⁴

Özgür ve bağımsız bir Filistin idealiyle hareket eden Hamas'ın kurucu metninde kalıcı barışın sağlanmasına dair beyanı, Filistin sorununun çözümünde hedeflerin-

⁹ "el-Beyan el-Evvel li Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye- Hamas", 14 Aralık 1987,

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84_%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%88%D9%85%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D8%A9_%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3., erişim 19 Mayıs 2018.

¹⁰ Cevad el-Hamad ve İyad el-Barkusi, *Dirase fi el-Fikri's Siyasi Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas): 1987-1196* (Amman: Merkez Dirasat eş-Şark el-Avsat, 1996), 57.

¹¹ "Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)", erişim 19 Mayıs 2018,

<http://www.aljazeera.net/home/Getpage/787157c4-0c60-402b-b997-1784ea612f0c/0b4f24e4-7c14-4f50-a831- ea2b6e73217d>.

¹² Sara Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*, Revised ed. edition (Princeton: Princeton University Press, 2013), 19.

¹³ "Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)".

¹⁴ Shaul Mishal ve Avraham Sela, *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence* (New York: Columbia University Press, 2006), 13.

den taviz vermeksizin karşılıklı uzlaşılı yoluyla geliştirilen her türlü barış girişimine destek vereceği yönündedir. Bununla birlikte Filistinlilerin onurunu zedeleyecek bir barış girişiminin de asla kabul edilmeyeceği tüzükte belirtilmiş; böyle bir durumun oluşması halinde ise “cihattan başka bir çözüm yolunun olmayacağı” net şekilde vurgulanmıştır.¹⁵ Hamas’a göre vatanseverlik ve vatanın özgürleştirilmesi itikadın bir parçasıdır ve bu doğrultuda Hareketin her bir mensubu mücadeleden geri durmamalıdır. Özgür Filistin’in tesisinin sadece ulusal bir mesele olmadığını da düşünen Hamas, hem Arap hem de İslam dünyasının özgür ve bağımsız Filistin için çaba göstermesi gerektiğini ve bu davanın tüm Müslüman dünya için bir sorumluluk olduğunu da kesin bir dille ifade etmektedir.¹⁶

Tarihi net olmamakla birlikte 1992-93 döneminde kurulduğu düşünölen İzzeddin el-Kassam Tuğayları, Hamas’ın önceliklerini yeniden gözden geçirerek İslami aktivizm bağlamında yeni bir evreye geçmesini sağlamıştır.¹⁷ Kassam Tuğayları’nın gerçekleştirdiği eylemler ve işgale karşı gösterdiği direniş, Filistin topraklarında İslami siyasal perspektifin yorumlanmasına yeni bir boyut getirmekle kalmamış aynı zamanda Hamas’ın siyasal hayattaki varlığını daha da pekiştirmiştir. Her ne kadar Batılı literatürde Hamas, askeri kanadın eylemleri nedeniyle bir terör örgütü gibi tasvir edilse de işgale karşı direnişin sembolü olmasında Kassam Tuğayları’nın büyük rolü olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.¹⁸ Şüphesiz Hamas’ın terör örgütü olduğu yönündeki bu tanımlama Filistin sathında İslami siyasallığı marjinalleştirme ve Hareketin meşruiyetini yok etmeye dönük bir çabadan kaynaklanmaktadır.

Hamas’ın kurucu metninde Filistin’in özgürleştirilmesine yönelik mücadele üzerine yoğun atıf olmakla birlikte bunun sadece silahlı mücadele eliyle olacağı anlaşılmamalıdır. Metnin içeriği Filistin topraklarında İslami prensipleri merkeze alan siyasal düzenin kurulmasına yönelik şümulü bir bakışa sahiptir. Bu bağlamda siyasal alanda verilecek mücadelenin çerçevesi bölgesel ve küresel düzeyde de çizilmeye çalışılmıştır. Ayrıca metinde yeni nesillerin eğitimi, sosyal adalet, kadının toplumsal rolü gibi birçok konuda da temel ilkeler belirlenmiştir. İşgale karşı mücadele ana sütünü oluşturmakla beraber, Hamas’ın toplum ve siyaset tasavvuru Müslüman Kardeşler’in takip ettiği çizgide yer almış ve Hareketin Filistin siyasal sisteminde güçlenen siyasal strateji ve söyleminin çerçevesi de bu dayanak üzerine bina edilmiştir.

¹⁵ “Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)”.

¹⁶ “Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)”.

¹⁷ Hroub, “Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change”, 170.

¹⁸ Hamas’ın işgalci güçlere karşı verdiği mücadeleyi terörist saldırılar şeklinde tanımlayan örnek çalışmalar olarak şu iki esere bakılabilir: Matthew Levitt ve Dennis Ross, *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad* (New Haven: Yale University Press, 2007); Mishal ve Sela, *The Palestinian Hamas*.

1990'lı yıllarda Filistin sorununun çözümüne dair uluslararası toplumun yakından takip ettiği gelişmeler olmakla beraber bu durum Hamas ve el-Fetih Hareketi arasındaki rekabeti de artırmıştır. 1958'de Yaser Arafat tarafından kurulan el-Fetih, Filistin meselesinin uzun yıllar boyunca en önemli savunuculuğunu yapan hareket olmuştur. Hamas'ın siyasal sistem içinde vücut bulmasıyla Filistin meselesine dair alternatif bir yaklaşım ortaya koyması ve mücadeleye yeni bir soluk getirmesi toplumda kısa sürede ciddi karşılık görmüştür. Fetih'in seküler kodlarından ziyade Hamas'ın İslami düzeni referans alan milliyetçiliği, Filistinliler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Tam da bu dönemlerde Hamas'ın popülerliği halk arasında artarken Fetih'e yönelik teveccüh de bir o kadar azalmıştır.¹⁹ Ayrıca Hamas ideolojik arka planı ve savunduğu değerler nedeniyle Müslüman dünyada çok daha fazla rağbet görmüş ve bu durum ister istemez Hamas-Fetih arasında gerilimin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu ana kadar İslam dünyasındaki hükümetlerin muhatap aldığı Fetih'e ülke içinde bir alternatifin doğması şüphesiz iki yapı arasında ciddi rekabete yol açmıştır. Müslüman dünyadaki İslami hareketlerin de Filistin meselesini Hamas merkezli ele alması, Fetih'in ülke içinde azalan, tıpkı ülke içinde olduğu gibi popülerliğinin tüm Müslüman toplumlar nezdinde de azalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu süreçte Hamas'ın Kassam Tugayları aracılığıyla askeri kapasitesini artırması, Filistin'deki etkinliğini daha da pekiştirmiştir.²⁰

Yaser Arafat'ın İsrail'le barış görüşmelerine odaklanması nedeniyle toplumsal ağlarda Fetih'in yeteri kadar etkinlik gösterememesi, Hamas için oluşan boşluğun doldurulmasına dönük önemli bir fırsat oluşturdu. I. İntifada'dan 2000'de patlak veren II. İntifada'ya kadar Filistin kimliğini ve toplumunun İslamlaştırılmasına yönelik çalışmalarını devam ettiren ve hem dini hem de sosyal ağlar aracılığıyla toplumsal tabanını genişleten Hamas, işgale karşı direnişin verdiği motivasyonla yeni bir Filistin siyasallığı oluşturmayı başardı.²¹ Özellikle toplumsal ağları oluştururken kullandığı araçlar hareketin kitleleşmesinde başat rol oynadı. Müslüman Kardeşler çizgisindeki diğer ılımlı İslamcı yapılar gibi Hamas da camiler ve açtığı hastaneler, eğitim kurumları, yaşlı bakım merkezleri, spor kulüplerini etkin biçimde kullandı. Hareketin temel stratejisi haline gelen bu durum aracılığıyla Hamas, siyasal söyleminin geniş kitlelere ulaşmasını sağladı.²² Bu teşkilatlanma stratejisi, Hamas'ın tüm Filistin sathında örgütlenmesini sağlayarak 2006 yılında yapılan meclis seçimlerinde başarı elde etmesinde büyük rol oynamıştır.

¹⁹ Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza*, 19.

²⁰ Jonathan Schanzer, *Hamas vs. Fatah: The Struggle For Palestine*, First Edition edition (New York: St. Martin's Press, 2008), 41.

²¹ Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", 172.

²² Michael Irving Jensen, *The Political Ideology of Hamas: A Grassroots Perspective*, 1 edition (London: I.B.Tauris, 2009), 6.

Hamas'ın Yükselişi ve 2006 Seçimleri

Hamas'ın Filistin siyasal sistemindeki yükselişinin en önemli göstergesi 2006 Ocak'ında gerçekleştirilen Filistin Yasama Meclisi seçimleridir. 2000'lerin ilk yarısında Hamas, siyasal stratejisinde açılımlar sağlayarak seçimler yoluyla Filistin davasına hizmet etmeyi benimsemeye başlamıştı. Khalid Hroub'a göre Hamas bu süreçte söylem ve örgütsel pratiklerini retorik ve ideolojik düzeyden daha pragmatik ve siyasal bir düzeye evirmişti.²³ Bu durum ister istemez Hamas'ın yeni bir söylem benimsemesini zorunlu kıldı. Nitekim 2006 yılındaki seçimlere katılma kararı alan hareketin "Değişim ve Reform Listesi" adıyla seçimlere girmesi, yeni oluşan siyasal kimliğin en önemli habercisiydi. Seçimler kapsamında Hamas, "Değişim ve Reform" aracılığıyla çoğulculuk ve iktidar rotasyonu temelli, ileri düzey sivil toplum yapısının Filistin'de tesisi yönünde çaba göstereceğini deklare etmekteydi. Aynı zamanda "Değişim ve Reform Listesi"nin seçimlere katılmasının işgalin sona erdirilmesi için direniş ve İntifada programının desteklenmesi doğrultusunda büyük bir anlama sahip olduğu da özellikle vurgulanmaktaydı.²⁴

Hamas'ın artan etkinliği ve geliştirdiği değişim ve reform merkezli söylemi seçimlerde beklentilerin üzerinde bir oyla açık ara zaferle sonuçlandı. Seçimler neticesinde 132 sandalyeli Filistin Yasama Meclisi'nin 74'ünü kazanmayı başaran²⁵ Hamas için bu zafer, uzun yıllardır istikrarlı bir biçimde uyguladığı stratejinin en önemli çıktısıydı. Seçimlere katılma kararının alınmasının ardından seçim beyanamesi hazırlığı sürecinde Hamas, Filistin sathında yaptırdığı anketlerle beyannamenin içeriğini halkın öncelikli talepleri doğrultusunda oluşturmaya çalıştı. Hem Batı Şeria'daki hem de Gazze Şeridi'nde yaşayanların ortak isteğinin istikrar, güvenlik ve iktisadi iyileşme yönünde olması nedeniyle Hamas seçim sürecinde bu hususlar odaklı bir seçim propagandası yürüttü. İslami düzen vurgusu ve işgal karşıtı söyleminin yanında Filistin toplumunun sorunlarına somut çözüm önerileri getiren bir programla yola çıkması, Hamas'ın seçim zaferinde en önemli faktördü.²⁶

Seçim sonuçlarının Filistin-İsrail sorunu takip eden tüm kesimlerce şaşkınlıkla karşılanması beraberinde başta İsrail ve ABD bloğu olmak üzere birçok kesimin Ha-

²³ Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", 176.

²⁴ Khaled Hroub, "A 'New Hamas' through Its New Documents", *Journal of Palestine Studies* 35, sy 4 (2006): 8, <https://doi.org/10.1525/jps.2006.35.4.6>.

²⁵ "el-İntihabat et-Teşri'iyye es-Saniye 2006- et-Tevzi' en-Nihai li Makaid el-Meclisi et-Teşri'i" (Lecnet el-İntihabat el-Merkeziyye Filistin, 2006), http://www.elections.ps/Portals/30/pdf/PLC2006-ResultsFinalDistributionOfPLCSeats_AR.pdf.

²⁶ İştıyak Hüseyin ve Bilal eş-Şevbeki, "Hamas fi'l Hukm: Dirase fi el- İdiyuliciyye ve's Siyase: 2006- 2012", *Dirase İlmiyye* (Beirut: Merkez ez-Zeytune li'd Dirasat ve'l İstişarat, ubat 2015), 7-8, <http://hamas.ps/ar/uploads/documents/9f0c912584efde17e530da85900a004f.pdf>.

maş'ın meşru zaferini sabote etmesiyle neticelendi. İsraili ve ABD'li kesimler hiçbir meşru dayanağı olmaksızın ısrarla Hamas'ı "terör örgütü" diye tanımlayıp seçim sonuçlarını yok sayarken, aynı zamanda Filistin meselesini de daha derin bir çözümsüzlüğe sürüklemekteydiler.²⁷ Hamas'a yönelik oluşturulan olumsuz algı şüphesiz Filistin'de Fetih'in de elini güçlendirmekte ve en önemli rakibinin itibarsızlaştırılarak sistem dışına itilmesi, Fetih kanadının yönetimin alternatifsiz sahibi olmasına anlamına gelmekteydi. Hamas ve Fetih arasında seçimler sonucunda ortaya çıkan hükümet kurma tartışmaları bir yandan Filistin siyasal hayatının iki rakibini çatışmanın eşiğine getirirken öte yandan da Filistin topraklarındaki istikrarsızlığın artacağına emarelerini taşımaktaydı. Bu gelişmeler sonucunda Hamas'ın silahlı kanadının da desteğiyle Gazze Şeridi'nde fiili yönetim kurması ve Ramallah yönetimiyle bağlantısının kopması, Filistin'de uzun soluklu bir krizin kapısını araladı. Bu süreçte, Filistin topraklarında İslami siyasallık dairesinde hareket eden bir yapının direniş motivasyonunu artıracığı endişesiyle Hamas'ı engellemek için İsrail yanlısı güçlerin Fetih'e verdiği destek, demokratik ve şeffaf seçimler yoluyla Hamas'ın elde ettiği meşru zaferin tamamen görmezden gelinmesi ve Hamas'ın hak ettiği konuma ulaşamamasıyla sonuçlandı.²⁸ Böylece Hamas, Gazze Şeridi'ne uygulanan yoğun abluka altında İsrail saldırıları ve baskısıyla geçen zorlu bir sürecin içine girdi.

İsrail'in 2008, 2012 ve 2014 yıllarında Hamas'ı hedef alan ve Gazze şeridinde yıkıcı etkiler meydana getiren saldırıları sonuçları itibariyle Hamas'ın daha çok güçlenmesine vesile oldu. Seçimlerin ardından yalnızlaştırılan Hamas'ı bitirmek adına gerçekleştirilen bu saldırılar, İsrail'in kendi yayılma stratejisi açısından başarısızlıkla sonuçlandı. Kassam Tugayları'nın zaman içinde askeri kapasite ve yeteneğini geliştirmesi işgale karşı direnişte önemli bir caydırıcı rol üstlendi. Özellikle 2014 yılındaki saldırılar esnasında İsrail'in 70'e yakın askerini kaybetmesi,²⁹ Hamas'a yönelik saldırılarının eskiye nazaran daha zor olduğu ve İsrail'in de bu saldırılar sonucu ağır bedeller ödemek zorunda kalacağını ortaya koymaktaydı. Bununla birlikte, Hamas'ın Kassam Tugayları üzerinden gösterdiği güçlü direnişe rağmen İsrail'in uyguladığı sert abluka ve Ramallah Hükümeti'nin kısıtlamaları Hamas'ın

²⁷ Hamas'ın meşru zaferine yönelik olumsuz yaklaşımlara örnek olarak şu haber metinleri görülebilir. "CNN.com - Hamas' past casts shadow over peace plans - Jan 26, 2006", erişim 22 Mayıs 2018, <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/01/26/palestinian.election/>; Steven Erlanger, "Hamas Routs Ruling Faction, Casting Pall on Peace Process", *The New York Times*, 27 Ocak 2006, blm. Middle East, <https://www.nytimes.com/2006/01/27/world/middleeast/hamas-routs-ruling-faction-casting-pall-on-peace-process.html>.

²⁸ Seçim sonrası gelişmeler ve Hamas-Fetih anlaşmazlığı için Bkz. Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", 178-81.

²⁹ "Gazan Casualties: How Many and Who They Were", Jerusalem Center For Public Affairs, erişim 23 Mayıs 2018, <http://jcpa.org/casualties-gaza-war/>.

yeni bir strateji benimsemesini zorunlu kıldı. 2017 Mayıs'ında ilan edilen yeni siyaset belgesi, hareketin kendine yeni bir yol çizdiğini ve sivil siyasetteki varlığını artıracak adımlara yöneleceğini göstermesi bakımından bir dönüm noktasıydı.

Yeni Siyaset Belgesi Işığında Hamas'ın Siyasal Stratejisi

Hamas kurulduğu günden itibaren direnişe karşı fiili en aktif mücadeleyi gösteren yapı olmakla beraber, siyasallaşma eğiliminden asla vazgeçmemiş ve bağımsız Filistin'in yönetimini meşru yollarla elde etmek için de büyük gayret göstermiştir. Son yıllarda İsrail'in baskısının yanı sıra Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın da Hamas'a yönelik sert politikası, hareketin radikal kararlar alarak yeni stratejiler ortaya koymasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede 2017 Mayıs başında Hamas'ın Siyasi Büro Şefi Halid el-Miş'al'in açıkladığı yeni yol haritası, Hamas'ın yeni dönemdeki strateji ve hedeflerine dair önemli ipuçları vermektedir.³⁰ Yeni siyaset belgesiyle kuruluş tüzüğü'nün ruhuna sadık kalmakla beraber muhtevasında bazı değişiklikler yapan Hamas, Filistin siyasal sistemine yeni bir vizyon ve yöntemle farklı bir soluk getirmeyi amaçladığını bu yolla tüm dünyaya ilan etmiştir. Benzer şekilde Mayıs başında gerçekleşen siyasi liderlik de Hamas'ın yeni döneminde farklı olacağını göstermekteydi. Uzun süredir, önce Şam sonrasında Doha'da ikamet eden Miş'al liderliğinde siyasal stratejisini yürüten Hamas, yeni dönemde İsmail Heniyye liderliğinde yeni açılımlar gerçekleştireceğinin sinyallerini vermektedir. Özellikle Heniyye'nin Gazze'de ikamet ediyor oluşu ve hareketin liderinin fiziki olarak da merkezde yer alması, Hamas için yeni döneme dair en önemli motivasyon kaynağıydı.

Yeni siyaset belgesinin ilan edileceğinin açıklanmasının üzerine Filistin meselesini yakından takip eden tüm taraflar, Hamas'ın nasıl bir strateji belirleyeceği üzerine odaklandı. Gerek İsrail'in hukuk dışı saldırgan tutumunun gerekse Ramallah Hükümeti'nin Gazze'ye yönelik kısıtlamalarının Hamas'ın siyasi otoritesini zora soktuğu düşünülmekteydi. Böyle bir dönemde hareketin yapısal bir değişim gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği Filistin siyasal sistemi kadar Orta Doğu'da İslami siyasallığı da doğrudan etkileyecekti. Özellikle Arap Ayaklanmaları sonrası İslami hareketlerin birçok ülkede mevzi kaybetmesi, Hamas'ın mevcudiyetini İslami siyasallık açısından da önemli bir konuma getirmekteydi. Bu bakımdan yeni yol haritası, sadece Filistin-İsrail çatışmasına dair değil aynı zamanda İslami hareketin imkân ve kapasitesine dair de ciddi bir açılım sağlayacak içeriğe sahipti.

³⁰ "Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme", 01 Mayıs 2017, <https://hamas.ps/ar/uploads/documents/599abf9aafa1b76837c1242eb229e87b.pdf>.

Miş'al'in ilan ettiği yeni belge Hamas'ın kuruluş amaçlarını muhafaza etmekle birlikte bir üslup değişikliğine de sahipti. Kuruluş metninde Hamas, Müslüman Kardeşler'in bünyesinden meydana gelmiş bir yapı olarak tarif edilirken 2017 metninde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na dair bir atfın olmaması, Hamas'ın yeni dönemde kurguladığı stratejinin başlıca göstergelerindendi. Özellikle Müslüman Kardeşler'in son yıllarda yüzleştiği krizler dikkate alındığında Hamas'ın daha müstakil yapı görünümüne bürünmesi, Hareketin uluslararası sisteme entegrasyonunu kolaylaştıracak nitelikteydi.

Yeni siyaset belgesinde en göze çarpan husus metnin yirminci maddesiydi. Buna göre Hamas, Filistin topraklarını Ürdün Nehri'nden Akdeniz'e kadar tarihsel bütünlüğü dâhilinde kabul etse de yeni belgede ortaya çıkan durum 1967 sınırlarının Hamas tarafından dolaylı biçimde tanınmasıydı. Hamas metnin ilgili maddesinde "egemen ve tam bağımsız, başkenti Kudüs olan 4 Haziran 1967 sınırlarınca Filistin Devleti'nin tesisini, tüm mülteci ve yerinden edilmişlerin evlerine tam dönüş hakkıyla" desteklediğini belirtmektedir.³¹ Bu husus açıkça göstermektedir ki Hamas yeni dönemde uluslararası hukuk nezdinde kabul gören 1967 Haziran öncesi sınırları baz alan iki devletli yaklaşıma görece evet demiştir.

Hamas yeni metinde İsrail'e yönelik tanımlamasında da değişikliğe giderek onu işgalci yerel bir tehditten ziyade tüm dünya barışını tehlikeye atan daha büyük bir tehdit olarak ifade etmiştir. Metnin on dördüncü maddesi "Siyonist proje ırkçı, saldırgan, işgalci, genişlemeci ve diğerlerinin haklarını gasp eden" şeklinde tanımlanırken on beşinci maddede ise Siyonizm'in sadece Filistinlileri değil İslam dünyasının tamamını hedef alan bir akım olduğu belirtilmiştir.³² Ayrıca metinde, Hamas'ın mücadelesinin dinleri dolayısıyla Yahudilerle olmadığına aksine bütün mücadelenin işgalci Siyonistlerle olduğu da vurgulanmıştır. Böylece Hamas tüm dünyaya, işgale karşı yürüttüğü mücadelenin İsrail'in Yahudi devleti olmasından ziyade Siyonist devlet olmasından kaynaklandığı mesajını net şekilde vermiştir.

Metinde demokrasi, hukuk ve çoğulculuk vurgusunun üst düzeyde olması, uluslararası toplumla işbirliğini arzulayan mesajların verilmesi, Hamas'ın yeni süreçte sivil siyasal bir yapı olarak Filistin mücadelesinin savunucusu olacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca Mahmud Abbas'ın uzun zamandır Gazze'nin yönetiminin Ramallah Hükümeti'ne devredilmesi yönündeki çağrısına Hamas'ın olumlu yanıt vermesi, yeni stratejideki radikal değişimlerden bir diğeridir. Nitekim 2017 Ekim'inde Ka-

³¹ "Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme".

³² "Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme".

hire’de gerçekleşen Hamas- Fetih müzakereleri esnasında olumlu kararın çıkması³³ ve Hamas’ın Gazze’deki egemenlik hakkından feragat etmesi Filistin’in yarınına dair umut verici bir gelişme olarak kaydedilmelidir.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump’ın 2017 Aralık’ında ABD’nin İsrail nezdindeki büyükelçiliğinin Tel Aviv’den Kudüs’e taşınmasıyla ilgili kararı sonrası Hamas’ın yeni dönem için belirlediği sivil siyaset merkezli stratejisi, atılan adımlar yoluyla önemli bir sınavdan geçmiştir. Bu karar sonrasında İsmail Heniyye yaptığı açıklamayla ABD Başkanı’nın tutumunu sert bir dille kınamış ve Kudüs’ün bir bütün halinde Filistin’e ait olduğu vurgusunu yapmıştır.³⁴ Bununla birlikte, ABD ve İsrail’in Kudüs’le ilgili kışkırtıcı karar ve söylemlerine rağmen Hamas’ın sivil siyaset sahnesinde kalmaya devam etmesi, belirlenen stratejiye ne kadar sadık olduğunun da göstergesidir.

Başkan Trump’ın elçiliğın Kudüs’e taşınma kararının Arapların Nekbe’nin (Büyük Felaket) yıl dönümü olan 14 Mayıs’ta gerçekleşeceğini ilan etmesinin ardından Hamas’ın başını çektiği “Dönüş Yürüyüşü (Mesiretü’l Avde)” organizasyonu, yeni dönemde sürekli başvurulacak bir protesto ve direniş eylemine örneklik teşkil etmektedir. Hamas’ın 9 Nisan’da organize ettiği büyük mitingde, Heniyye’nin “Dönüş Yürüyüşü” mefhumunun Filistin özgürleşene ve her bir yerinden edilmiş Filistinli evine dönene kadar devam edeceğini ifade etmesi, sivil direniş anlayışının Hamas tarafından benimsendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca miting alanındaki platformda Mahatma Gandhi, Martin Luther King ve Nelson Mandela’nın büyük fotoğraflarının ve özgürlük hakkındaki sözlerinin yer alması, Hamas’ın “Dönüş Yürüyüşü” direnişinin ilham kaynaklarına işaret etmektedir.³⁵ Irkçı ve sömürgeci zihniyete karşı zafer kazanmış ve dünya çapında uyguladıkları yöntemle büyük yankı uyandırmış bu isimler aracılığıyla Hamas, tüm uluslararası topluma bundan sonra sivil direnişle işgale karşı yeni bir mücadele evresine girdiği mesajını net biçimde vermiştir. Benzer şekilde İsrail’in Gazze Şeridi’nde çok sayıda Filistinlinin hayatını kaybettiği binlercesinin yaralandığı Nekbe protestosuna sert müdahalesine rağmen, Hamas’ın silahlarla karşılık vermemesi ve “Dönüş Yürüyüşü” direncini devam ettirmesi, 2017 Mayıs’ında belirlenen stratejiye uygun hareket edildiğini ve sonuna kadar bu tarz mücadelenin devam edeceğini gözler önüne sermektedir.

³³ “Palestinian Factions End Split on Gaza”, *BBC News*, 12 Ekim 2017, blm. Middle East, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41591450>.

³⁴ “Nas Hitab Reis El-Mekteb es-Siyasi li Hareke Hamas İsmail Heniyye ala’l Karar el-Ameriki bi Şe’ni’l Kuds”, 07 Aralık 2017, <https://hamas.ps/ar/post/8269>.

³⁵ “Henıyye: Şa’buna len Yakbel el-İltıfat ala Metalib Mesiret’l Avde”, erişim 21 Mayıs 2018, <https://hamas.ps/ar/post/8968>.

Sonuç

Kuruluşundan itibaren Filistin siyasal hayatının ve İsrail işgaline karşı direnişin merkezinde yer alan Hamas, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın uzantısı olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kardeşlerin örgütlenme tarzını devam ettiren Hamas; camiler, hastaneler, eğitim kurumları ve sosyal merkezler aracılığıyla başta Gazze olmak üzere tüm Filistin sathında güçlü bir sosyal ağ oluşturmuştur. Filistin topraklarının Siyonist işgalden temizlenmesi ve İslami referanslar temelli siyasal düzen gündemiyle İslam dünyasında kısa sürede karşılık bulan Hamas, yakından takip edilen ve desteklenen bir yapı haline gelmiştir. Özellikle Fetih Hareketi'nin seküler kodları, Hamas'ın yayılma ve etkinleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Geniş toplumsal ağıyla Filistin'de en güçlü siyasal hareket olduğunu 2006 seçimleriyle ispatlayan Hamas, bu dönemde maruz kaldığı baskılar nedeniyle Filistin'i yönetme amacına ulaşamamıştır. Demokratik ve şeffaf seçimler olmasına rağmen Hamas'ın bu zaferinin tanınmaması hem Hamas'ın hem de Filistin'in tarihinde büyük bir dönüm noktası olmuştur. Gazze'de kendi hükümetini kurarak yönetime başlayan Hamas; 2008, 2012 ve 2014 yıllarında gerçekleşen İsrail saldırılarına karşı gösterdiği dirençle işgalci güçlerin Hamas'ı bitirme politikaların boyun eğmemiştir. İsrail'in baskılarının yanında Mahmud Abbas'ın da Hamas'ı sindirmeye yönelik uyguladığı kısıtlayıcı ve baskıcı politikaların artması Hamas'ın yeni bir yol haritası benimsemesine vesile olmuştur. 2017 Mayıs'ında ilan edilen yeni siyaset belgesi ve hemen akabinde gerçekleşen lider değişimi, Hamas için yeni bir dönemin kapısını aralamıştır.

İsmail Heniyye liderliğinde yeni siyaset belgesinin uygulanmaya başladığı bu süreçte Hamas sivil siyaset ve direniş yaklaşımını en büyük önceliği kılmıştır. Özellikle ABD Başkanı Trump'ın Kudüs kararının ardından Hamas'ın uyguladığı strateji hareketin Filistin'in yarınına dair gelecek vaat eden en güçlü yapı olduğunu ortaya koymaktadır. "Dönüş Yürüyüşü" organizasyonu ile tüm Filistinlilerin vatanlarına dönmesini amaçlayan bir protesto stratejisini uygulamaya koyan Hamas, Mahatma Gandhi, Martin Luther King ve Nelson Mandela gibi isimlerin fotoğraf ve sözleriyle bundan sonra takip edeceği yola dair tüm dünyaya açık mesaj vermiştir. Sivil yürüyüş ve sivil siyaset anlayışıyla İsrail işgaline karşı geliştirdiği yeni strateji Filistin direnişi için önemli bir dönüm noktası kabul edilmelidir. Bu bağlamda Hamas, ilk günkü ruhuna sadık kalmakla ve İslami bir siyasal düzen amacından asla taviz vermemekle birlikte, kitleleri harekete geçirme ve siyasal hayattaki etkinliğini artırma hususunda önemli değişimler gerçekleştirmiştir. Demokrasi, insan hakları, çoğulculuk vurgusuyla artık uluslararası sisteme de entegre olmayı isteyen Hamas, Fi-

listin'in özgürleştirilmesi amacı doğrultusunda tüm baskı ve kısıtlamalara rağmen emin adımlarla ilerlemektedir.

Önümüzdeki süreçte Hamas'ın benimsediği sivil siyasal direnişi baltalamaya ve Hamas'ı kışkırtmaya yönelik saldırı ve söylemlerin olması pek muhtemeldir. Filistin ve orta Doğu bağlamında özgün bir İslami siyasallık fikri sunabilecek nadir hareketlerden olması, Hamas'ı daha büyük saldırıların hedefi haline getirecek ve ABD-İsrail koalisyonunun Hamas'ı itibarsızlaştırma çalışmaları büyük ölçüde hızlanacaktır. Meşruiyetini yitiren, marjinalleşen ve saldırgan bir tutuma bürünen Hamas, uzun yıllardır uluslararası kamuoyunda yürütülen "terör örüğü" söylemini haklı çıkaracağından, Hamas'ı tahrik edici politikaların hem dışarıdan hem de ülke içinden geleceği ve Hareketin manevra alanını kısıtlamaya çalışacağı düşünülmektedir. Böyle bir ortamda, Heniyye yönetimindeki yapının benimsediği yeni siyasal stratejiden ödün vermemesi ve tahriklere kapılmaksızın mevcut siyasallığını sürdürmesi hem Hamas'ın hem de Filistin'in geleceğini olumlu yönde etkileyecektir. Bu durumun gerçekleşmesi ise uluslararası temsil bakımından Fetih'in tekelinde bulunan Filistin davasının yeni bir evreye geçmesi ve Hamas'ın izlediği stratejiyle bölgedeki bir çok İslami harekete de öncülük etmesi söz konusu olacaktır.

Kaynakça

- Abd'ul Halim, Mahmud. *el-İhvan el-Muslimun: Ahdasun Sana'at'it Tarih- Ru'ye min'ed Dahil*. C. 1. el-İskenderiyye: Dar'ud Da've, 1994.
- Benna, Hasan el-. *Hatıralarım*. Çeviren Beşir Eryarsoy. İstanbul: Beka, 2007.
- "CNN.com - Hamas' past casts shadow over peace plans - Jan 26, 2006". Erişim 22 Mayıs 2018. <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/01/26/palestinian.election/>.
- Ebu Zayde, Hatim Yusuf. *Cihad el-İhvan el-Muslimin fi Filistin hatta A'm 1970*, 2009. www.ikhwanwiki.com.
- "el-Beyan el-Evvel li Hareke el-Mukaveme el- İslamiyye- Hamas", 14 Aralık 1987. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84_%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%88%D9%85%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9_%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3.
- "el-İntihabat et-Teşri'iyye es-Saniye 2006- et-Tevzi' en-Nihai li Makaid el-Meclis et-Teşri'i". Lecnet el-İntihabat el-Merkeziyye Filistin, 2006. http://www.elections.ps/Portals/30/pdf/PLC2006-ResultsFinalDistributionOfPLCSeats_AR.pdf.
- Erlanger, Steven. "Hamas Routs Ruling Faction, Casting Pall on Peace Process". *The New York Times*, 27 Ocak 2006, blm. Middle East. <https://www.nytimes.com/2006/01/27/world/middleeast/hamas-routs-ruling-faction-casting-pall-on-peace-process.html>.
- "Gazan Casualties: How Many and Who They Were". Jerusalem Center For Public Affairs. Erişim 23 Mayıs 2018. <http://jcpa.org/casualties-gaza-war/>.
- Halidi, İsmail Abd'ul Aziz el-. *Sutun A'men fi Cemaat'il İhvan el-Muslimin*. Gazze: Dar'ul Erkam, 2011.
- Hamad, Cevad el-, ve İyad el-Barkusi. *Dirase fi el-Fikri's Siyasi Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas): 1987-1196*. Amman: Merkez Dirasat eş-Şark el-Avsat, 1996.
- "Heniyye: Şa'buna len Yakbel el-İltifaf ala Metalib Mesireti'l Avde", 09 Nisan 2018. <https://hamas.ps/ar/post/8968>.
- Hroub, Khaled. "A 'New Hamas' through Its New Documents". *Journal of Palestine*

- Studies* 35, sy 4 (2006): 6-27. <https://doi.org/10.1525/jps.2006.35.4.6>.
- . *Hamas: A Beginner's Guide*. London: Pluto Press, 2006.
- . "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change". İçinde *Political Islam: Context Versus Ideology*, editör Khaled Hroub, 161-81. London: Saqi Books, 2010.
- Huseyin, İştıyak, ve Bilal eş-Şevbeki. "Hamas fi'l Hukm: Dirase fi el- İdiyuliciyye ve's Siyase: 2006- 2012". Dirase İlmiyye. Beyrut: Merkez ez-Zeytune li'd Dirasat ve'l İstişarat, ubat 2015.
<http://hamas.ps/ar/uploads/documents/9f0c912584efde17e530da85900a004f.pdf>.
- Jensen, Michael Irving. *The Political Ideology of Hamas: A Grassroots Perspective*. 1 edition. London: I.B.Tauris, 2009.
- Levitt, Matthew, ve Dennis Ross. *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad*. New Haven: Yale University Press, 2007.
- "Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)". Erişim 19 Mayıs 2018.
<http://www.aljazeera.net/home/Getpage/787157c4-0c60-402b-b997-1784ea612f0c/0b4f24e4-7c14-4f50-a831-ea2b6e73217d>.
- Mishal, Shaul, ve Avraham Sela. *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence*. New York: Columbia University Press, 2006.
- "Nas Hitab Reis El-Mekteb es-Siyasi li Hareke Hamas İsmail Heniyye ala'l Karar el-Ameriki bi Şe'ni'l Kuds", 07 Aralık 2017. <https://hamas.ps/ar/post/8269>.
- "Palestinian Factions End Split on Gaza". *BBC News*, 12 Ekim 2017, blm. Middle East.
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41591450>.
- Roy, Sara. *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Revised ed. edition. Princeton: Princeton University Press, 2013.
- Sabbağ, Mahmud es-. *Hakikati't Tanzim el-Has ve Devruhu fi Da'vet'il İhvan el-Muslimin*. el-Kahire: Dar'ul İ'tisam, 1407.
- Schanzer, Jonathan. *Hamas vs. Fatah: The Struggle For Palestine*. First Edition edition. New York: St. Martin's Press, 2008.
- "Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme", 01 Mayıs 2017.
<https://hamas.ps/ar/uploads/documents/599abf9aafa1b76837c1242eb229e87b.pdf>.

**ORTADOĞU
ETÜTLERİ**

MIDDLE
EASTERN
STUDIES

ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE İSRAİL FİLİSTİN SU SORUNU

Özet

İşgal altındaki Filistin topraklarında yaşayan Filistin nüfusu yeterli ve temiz suya ulaşımında sorun yaşamaktadır. Bölgede suya erişim ve suyun dağılımı, 1967'den beri İsrail-Filistin çatışması bağlamında sorun olmuştur. Su sorunu, bölgede yaşanan kuraklığa ek olarak İsrail'in Filistinlilere uyguladığı su politikalarından kaynaklanmaktadır. İsrail, ayrımcı temelde uyguladığı bu politikalarla, Filistinlilerin su hakkını gasp ettiği ve doğal kaynaklarına hukuka aykırı bir şekilde el koyduğu için hem insan hakları hem de insani hukuka ilişkin yükümlülükleri ihlal etmektedir. Bu çalışma, İsrail politikalarının neden olduğu Filistin-İsrail su sorununu uluslararası hukuk çerçevesinde ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsrail-Filistin, Su Sorunu, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku

The Israel - Palestine Water Conflict Within the Framework of International Law

Abstract

The Palestinian population living in the Occupied Palestinian Territories (OPT) suffers from adequate and clean water access. Access and distribution of water in these territories has been a prominent issue within the context of the Israeli-Palestinian conflict since 1967. The water issue stems from Israeli water policies and practices that were imposed on Palestinians. This problem, combined with the drought in the region, exacerbates the hardship faced by Palestinian people. By virtue of such discriminatory policies, Israel violates both its human rights and humanitarian law obligations by breaching the Palestinians' water rights and confiscating their natural resources in an unlawful manner. This paper addresses the Palestinian-Israeli water issue, which is caused by Israeli policies, within the framework of international law.

Key Words: *Israel-Palestine, Water Issue, The Separation Wall, International Humanitarian Law, International Human Rights Law*

Hacer Sağlam Cansu*

* Kırklareli
Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Araştırma Görevlisi

Ortadoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.80-108

Giriş

Su, uygarlık tarihi boyunca yalnızca yaşamın temel unsuru değil ulusların refah düzeyi ve geleceği ile de yakından ilgilidir. Su kaynaklarına sahip olmanın getirdiği stratejik üstünlük, söz konusu kaynaklara düzenli olarak ulaşabilme ve kontrol edebilme mücadelesini beraberinde getirmektedir. Bu durum Orta Doğu gibi kurak ve çatışmanın yoğun olduğu bir coğrafyada daha da önemli bir hâl almaktadır.

Bütün az gelişmiş ülkelerde gerek miktar gerekse kalite açısından su sorunu yaşanmaktadır. Kirlilik ve iklim değişikliği gibi sebeplerle azalan mevcut kaynaklar, artan nüfusun su talebini karşılayamamaktadır. Filistin bölgesi de dünyada nüfus artış hızının en yoğun olduğu bölge olarak bilinmektedir. Ayrıca Filistin'i diğer az gelişmiş ülkelerden ayıran özel bir durumu vardır: 1948'den bu yana Filistin işgal altındadır. Çevresel etkenlerin yanı sıra kaynakların makul ve adil olmayan dağılımı nedeniyle su sorunu yaşanmaktadır. Su, Filistinliler için sorun olmanın ötesine geçmiş, kriz noktasına gelmiştir. Krizin tetikleyicisi ise bölgenin kuraklığından ziyade İsrail'in Filistinlilere uyguladığı insanî ve yasal olmayan ayrımcı su politikalarıdır. Kaldı ki Ramallah'ın yıllık yağış miktarının Londra'nın yıllık yağış miktarından daha fazla olduğunu gösteren çalışmalar da Filistinlilerin yaşadığı su krizinin insan eliyle yaratıldığını ispatlamaktadır.¹

1948 yılından bu yana kademeli olarak sınırlarını ve etkinlik alanını genişleten İsrail, Filistinlilerin su kaynaklarına el koymakta, işgal altındaki Filistin topraklarında (İAFT) su hakkını sağlamamaktadır. Filistinliler, insan sağlığı için gereken asgari miktardaki suya bile ulaşamazken, İsraili yerleşimciler Filistinlilerden dört beş kat daha fazla su tüketmektedirler. İsrail, bölgede uyguladığı politikalarla kendi imkânlarıyla suya erişmeye, su sistemlerini geliştirmeye çalışan Filistinlilere de engel olmaktadır. Mevcut su miktarındaki azlık sebebiyle, Filistinliler su ihtiyaçlarını İsrail'den su satın alarak karşılamaktadır. Yani Filistinliler, ayaklarının altında akan suya yasadışı olarak el koyan İsrail'e "tuzu alınmış deniz suyu" için para ödemektedirler.

İsrail'in doğrudan veya dolaylı olarak uyguladığı su politikaları, Filistinlilerin en temel haklarından biri olan su hakkını gasp ettiği ve işgal ettiği topraklarda yaşayan yerli nüfusun yaşam standartlarını düşürdüğü için uluslararası insan hakları hukukuna aykırıdır. Bunun yanında, işgal altındaki toprakların mülkiyet ve doğal kaynaklarının niceliğini ve niteliğini kendi sivil halkının yararına değiştiren

¹ Camilla Corradin, "Israel: Water as a tool to dominate Palestinians", *Al-Jazeera*, 23 Haziran 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/06/israel-water-tool-dominate-palestinians-160619062531348.html> (27 Mart 2018)

İsrail, uluslararası insancıl hukukun bu kaynakları intifa hakkına uygun olarak koruma ve yönetme yükümlülüklerini de ihlâl etmektedir. Bu çalışmada Filistin-İsrail arasındaki su meselesinin geçmişi ve bugün geldiği nokta genel hatlarıyla anlatılacak ve mesele uluslararası hukuk çerçevesinde incelenecektir.

Tarihsel Arka Plan

Su kaynaklarının antik dönemden beri Orta Doğu medeniyetlerinin şekillenmesinde önemli bir etkisi vardır.² Bilinen en eski uygarlık, tarımsal ve ticari faaliyetlerinden ötürü Nil, Dicle ve Fırat nehirlerinin (Mezopotamya) çevresinde toplanmış, bu eğilim modern dönemde de devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte su kaynaklarının yeri, İngiliz ve Fransız mandalarının sınırlarının oluşumunda önemli bir rol oynamış, doğal kaynakların paylaşımı, binlerce yıllık tarihi olan bu topraklar için devamlı surette bir çatışma nedeni olarak ortaya çıkmıştır.³

1917 Balfour Deklarasyonu ile Filistin sınırları içinde bir Yahudi devletinin kurulması kararlaştırılmış ve yeni kurulacak devletin sınırları, tarihi, askeri ve ekonomik kıstaslar çerçevesinde şekillendirilmiştir.⁴ Sınırların, yeni yaratılacak ulusun tarihsel belleğine hitap eden, askeri yönden savunulabilir ve ekonomik ihtiyaçları karşılayabilecek ölçekte olmasına dikkat edilmiştir.⁵ Bu yüzden ekonomik kalkınmanın önünü açacak su kaynaklarına erişilebilirlik, 1948 yılında kurulan İsrail devleti için önemli bir kriter olmuştur.

Osmanlı Devleti sonrası, İngiltere ve Fransa tarafından sınırları adeta cetvelle çizilerek oluşturulmuş bölge devletleri, su kaynaklarının paylaşımına ilişkin olarak aralarında net antlaşmalar bulunmaması sebebiyle her dönem farklı sorunlar yaşamıştır. Bölge denkleminde İsrail'in de katılmasıyla Ürdün Nehri ve kolları stratejik açıdan daha da önemli hale gelmiştir.⁶ Nitekim 1967 Altı Gün Savaşı'nın başlamasında Ürdün Nehri üzerinde inşa edilecek barajların önemli etkisi vardır.⁷

² Attila Tanzi ve Maurizio Arcari, *The UN Convention on the Law of International Watercourses: A Framework for Sharing*. The Hague: Brill Nijhoff (2001), s. 4-5.

³ Raed Mounir Fathallah, "Water Disputes in the Middle East: An International Law Analysis of the Israel-Jordan Peace Accord", *Journal of Land Use & Environmental Law*, Vol. 12, No.1, (1996), s. 123.

⁴ Seyfi Kılıç, "Bağımsız Filistin Devleti ve Su Sorunu", *Ortadoğu Analiz*, Vol.3, No:34, (2011), s.36

⁵ Mostafa Dolatyar ve Tim S. Gray, *Water Politics in the Middle East: A Context for Conflict or Co-operation?*, New York: Palgrave MacMillan, 2000, s.103.

⁶ Ayça Eminoglu, "Orta Doğu'da Sınır Aşan Sular", Sertif Demir ve Oktay Bingöl (Ed.), *Yeni Ortadoğu: Aktörler, Dinamikler ve Denge Arayışları*, içinde (375-403), Ankara: Barış Kitabevi, 2017, 395.

⁷ A.g.e., s. 396.

Suriye ve Ürdün'ün, Ürdün Nehri üzerinde kuracağı barajların suyun yönünü ve kalitesini değiştireceğinden endişe eden İsrail tepki göstermiş, gerilen ortamda alınan askeri önlemler savaşı tetiklemiştir. İsrail'in Altı Gün Savaşı ile Filistin'den Gazze ve Batı Şeria'yı, Suriye'den Golan Tepeleri'ni işgal ederek Ürdün Nehri'nin kaynağını ele geçirmiş olması oldukça stratejik bir hamle olup, bölgedeki yer altı ve yer üstü su kaynakları üzerindeki egemenliğini güçlendirmiştir.⁸

1967 sonrasında işgalin giderek derinleştiği Filistin topraklarında suya erişim ve suyun dağılımı, İsrail-Filistin çatışmasının önemli bir yüzü olmuştur. 1967'den günümüze kadar, İsrail, denetimi altındaki su kaynaklarını Filistinlilere karşı bir silah olarak kullanmakta, suyun kullanımına ilişkin uyguladığı politikalar yapısal çatışmaları da körüklemektedir.

İsrail ve Filistin'de Mevcut Su Kaynakları

İsrail ve Filistin yeraltı su kaynaklarını dağ akiferleri ve kıyı akiferleri oluşturmaktadır. İsrail ve Batı Şeria'nın altında yer alan ve bölgenin en kaliteli su kaynağı olan dağ akiferleri, Filistinlilerin tek, İsrail'in ise en önemli su kaynaklarından birisidir. Dağ akiferleri Batı Akifer Havzası, Kuzeydoğu Akifer Havzası, Doğu Akifer Havzası olmak üzere üç havzaya bölünmektedir.

Batı Şeria'daki yağışların %80'ini beslediği Batı Akifer Havzası'nın depolama alanının %80'i İsrail sınırları içinde yer almaktadır.⁹ Filistinliler ise bu kaynağın sadece % 20'sinden yararlanabilmektedir. Kuzeydoğu Akifer Havzası'nın %80'i Batı Şeria sınırları içinde bulunmakta ve havza tamamıyla Batı Şeria'dan beslenmektedir. Ancak Havza'nın yıllık verim miktarının yalnızca %20'lik kısmı Filistinliler tarafından kullanılmaktadır. Doğu Akifer Havzası ise bütünüyle Batı Şeria sınırları içinde kalmakta, İsrail'e akışı bulunmamaktadır. Buna rağmen İsrail, Doğu Akifer Havzası tarafından üretilen tüm suyun %70'inden fazlası üzerinde özel denetim uygulamaktadır. İsrail, çoğunlukla Batı Şeria'da yer alan ve buradan beslenen su kaynaklarını İsrail'e yönlendirerek Filistinlilerin kendi sularına erişimini önemli ölçüde engellemektedir. Bunun yanı sıra, akiferlerden suyun kalitesi ve miktarını negatif yönde etkileyecek şekilde aşırı çıkarım yapmaktadır. Bu durum Filistinlilerin su çıkarım miktarını azaltarak, kendi topraklarının altından çıkan suyu İsrail'den satın almalarına neden olmaktadır.

⁸ Ibid.

⁹ Elisabeth Koek, "Water for One People Only: Discriminatory Access and 'Water-Apartheid' in the OPT", Ramallah: Al-Haq, 2013, s.25.

Kıyı Akiferleri ise, İsrail kıyı şeridi, Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası'nın altında yer almaktadır. Kıyı akiferleri Gazze Şeridi'nde yaşayan 1.8 milyon Filistinlinin tek su kaynağıdır. Ancak Gazze elde edilen su miktarının yalnızca % 25'ine erişebilmektedir. Tarımda kullanılan kimyasallardan dolayı artan kirlilik ve kıyı akiferleri üzerinden aşırı su çıkarma nedeniyle Gazze'deki suyun miktarı ve kalitesi düşmüştür.

Bölgenin tek yer üstü su kaynağı olan Ürdün Nehri havzasının % 37'si İsrail, % 9'u ise Batı Şeria'da yer almaktadır. Ürdün Nehri Filistin'in doğu sınırı olarak tanınsa da 1967'de Batı Şeria'yı işgal eden İsrail, nehrin akış yönünü değiştirerek Filistinlilerin nehrin kenarlarına fiziksel erişimini ve su kaynaklarından yararlanmasını engellemiştir.¹⁰

Filistinlilerin Suya Ulaşımı

İAFT'nin su dahil olmak üzere tüm doğal kaynakları, 1967'den bu yana İsrail'in sınırsız kontrolü altındadır. İsrail'in elli yılı aşkın süredir İAFT üzerinde uyguladığı politikalar neticesinde, kaynaklar Filistinliler ve İsraili yerleşimciler arasında asimetrik bir biçimde dağılmakta, Filistinlilerin temiz ve yeterli miktarda suya erişimi yıllık kotalarla kısıtlanmaktadır. 2016 Temmuz Dünya Bankası verilerine göre, Batı Şeria'daki İsraili yerleşimci nüfusun günlük kişi başına su tüketimi 240 litre iken, Filistin nüfusunun günlük kişi başına tükettiği su miktarı 73 litredir.¹¹ Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği günlük kişi başı su tüketimi ise 100 litredir. Su altyapı sistemi olmayan bazı bölgelerde ise Filistinliler, kişi başına günlük 20 litre su tüketmektedir ki bu miktar Dünya Sağlık Örgütü'nün günlük 50 litre olarak belirlediği su kıtlığı eşiğinin bile altındadır.¹² Diğer taraftan, İsraili vatandaşlar günde 300 litrenin üzerinde su tüketmektedir.¹³ Nüfusun %32'sini oluşturan Filistinlilerin, yer altı ve yer üstü su kaynaklarından yararlanma oranı %13 iken, nüfusun %68'ini oluşturan İsraililerin kullanım oranı %87'dir.¹⁴

Görüldüğü üzere, İsrail'in Filistinlilere sağladığı su tahsisi asgari düzeyin altında olmakla birlikte, aynı bölgede yaşayan yasa dışı yerleşimciler ve Filistinliler

¹⁰ Koek, s.24.

¹¹ UN General Assembly, *Economic and social repercussions of the Israeli occupation on the living conditions of the Palestinian people in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and of the Arab population in the occupied Syrian Golan*, 23 May 2017, A/72/90-E/2017/71, <http://www.refworld.org/docid/594127484.html> (22 Nisan 2018)

¹² Jad Isaac ve Jane Hilal, "Palestinian Landscape and the Israeli-Palestinian Conflict", *International Journal of Environmental Studies*, Vol.68, No.4, (2011), s. 422. Ayrıca bakınız: World Health Organisation, "What is the minimum quantity of water needed?", http://www.who.int/water_sanitation_health/emergencies/qa/emergencies_qa5/en/ (18 Nisan 2018).

¹³ Carol Schachet, *Troubled Waters Fact Sheet: Water Injustice in Palestine*, *Glassroots International*, 2014, s. 1

¹⁴ Corradin.

arasındaki suya erişim büyük ölçüde orantısızdır. Bölgenin su sorunlarını çözme amaçlı bir dizi girişimde bulunan Filistin-İsrail tarafları, bu sorunu çözmek için birkaç defa masaya otursalar da bugün geldiğimiz noktada suyun paylaşımı hâlâ bölgenin en büyük sorunlarından biridir.

Filistin-İsrail Su Anlaşmaları

Filistin ve İsrail arasındaki su sorununun çözümü için bugüne kadar iki defa taraflar masaya oturmuştur. Bunlardan birincisi, Kahire Antlaşması (1994), ikincisi ise Oslo II Antlaşması (1995)'dir.

Kahire Antlaşması (Gazze Şeridi ve Eriha üzerinde Anlaşma) 1994

Kahire Antlaşması'nda Gazze bölgesindeki su sorunu ele alınmıştır. Anlaşma çerçevesinde, Gazze Şeridi'ndeki su tedarik sisteminin kontrolü, su temini ve kanalizasyon sistemlerinin yönetimi, geliştirilmesi ve bakımına ilişkin sorumluluk Filistinlilere devredilmiştir.¹⁵

Oslo II (Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne İlişkin Geçici Yönetim Düzenleme İlkeleri Bildirgesi Ek III) 1995

Oslo II Antlaşması'nın 40. Maddesinde Filistin ve İsrail arasındaki su sorunu ve çözümüne yer verilmiştir. Bu antlaşma çerçevesinde, suyun kullanımı ve geliştirilmesine, ortak su yönetimine yönelik kararlar alınmıştır. Madde 40¹⁶'ın içeriği aşağıdaki şekildedir:

İsrail, Filistin'in Batı Şeria'daki su haklarını tanır. Bu haklar, <daimî statü> müzakerelerinde görüşülecek ve çeşitli su kaynaklarına ilişkin Daimî Statü Antlaşması'nda karara bağlanacaktır.

Her iki taraf da çeşitli kullanımlar için ilave su geliştirilmesi gerekliliğini kabul eder.

Her iki taraf, kendi alanlarındaki su ve atık su konusunda her iki tarafın yetki ve sorumluluklarına saygı duyarken, geçici dönem boyunca Batı Şeria'daki su ve atık su kaynak ve sistemlerinin yönetimini aşağıdaki ilkelere uygun bir biçimde koordine etmeyi kabul eder;

¹⁵ Water Authority, *The Issue of Water between Israel and the Palestinians, Israel*, 2009, s. 3. <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/IsraelWaterAuthorityresponse.pdf> (20 Nisan 2017)

¹⁶ Peace Agreements & Related, *Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II)*, 28 September 1995, <http://www.refworld.org/docid/3de5ebbc0.html> (20 Nisan 2018)

Bu maddede belirtilen Doğu Akiferi ve Batı Şeria'da üzerinde anlaşmaya varılmış diğer su kaynaklarından Filistinlilere sağlanacak ilave su miktarlarını da dikkate alarak, kaynaklardan mevcut kullanım miktarlarının korunması (devam ettirilmesi),

Su kaynaklarındaki su kalitesinin bozulmasının önlenmesi,

Su kaynaklarının nicelik ve nitelik olarak sürdürülebilir kullanımını sağlayacak bir biçimde kullanılması,

Kaynakların kullanımının, değişken iklimsel ve hidrolojik koşullara göre uydurulması,

Diğer tarafın kullanımı da dahil olmak üzere, su kaynaklarına gelebilecek herhangi bir zararı önlemek için gerekli tüm tedbirlerin alınması,

Evsel, kentsel, endüstriyel ve tarımsal tüm ülke içi atık suların işlenmesi, yeniden kullanılması veya uygun şekilde bertaraf edilmesi,

Mevcut su ve atık su sistemlerinin bu Madde'de belirtildiği şekliyle işlenmesi, muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi,

Her iki tarafın su ve atık su sistemlerine kendi alanlarında gelebilecek zararlara karşı önlem alması,

Taraflar, bu Maddenin hükümlerinin, özel mülkiyete ait olan veya işletilenler de dahil olmak üzere kendi alanlarındaki tüm kaynak ve sistemlere uygulanmasını sağlar.

İsrail tarafından, Batı Şeria'daki su ve atık su yönetiminin yetki ve sorumluluklarını Filistin tarafına devredecektir.

Taraflar, Batı Şeria'daki Filistinlilerin gelecekteki su ihtiyacının yılda yaklaşık 70-80 milyon metreküp arasında olduğunu kabul eder.

Taraflar, Filistinlilerin evsel kullanım için temiz su ihtiyacını karşılamak için, geçici dönemde Filistinlilerin yılda 28,6 milyon metreküp suya ulaşma gerekliliğini kabul eder.

Taahhütleri uygulamak için taraflar arasında Ortak Su Komitesi kurulacaktır.

Gazze Şeridi'ndeki su kaynakları, su ve atık su sistemlerine ilişkin taraflar arasında var olan sözleşmeler değiştirilmeden aynen devam edecektir.

Oslo Anlaşması'nın beş yıllık süreyi kapsaması amaçlanmasına rağmen, Filistin'in "nihai statüsü" belirlenmediği için pratikte hâlâ yürürlüktedir. Ancak Filistinlilerin beklentilerinin aksine, Oslo'da belirtilen projeler gerçekleşmemiş, detaylı taahhütlere rağmen pratikte su sorunu çözülememiştir. Maddeleri Filistinlilerin aleyhine uygulanan anlaşmanın yapısal olarak da sorunlu olduğu günümüzde daha da belirgin hale gelmiştir. Öncelikle Gazze Şeridi'nin anlaşma dışında tutulması ve Batı Şeria'nın % 60'lık kısmının (Bölge C) İsrail kontrolünde kalması Anlaşma'nın daha en başından sorunlu olduğunu göstermektedir. Anlaşma'ya göre Gazze Şeridi su ihtiyacını kendi küçük topraklarından karşılamak zorunda kalacak, Batı Şeria'dan

su transferi yapamayacaktı. Nitekim Batı Şeria ve Gazze Şeridi iki ayrı birim olarak değerlendirildiğinden, 23 yıllık süre zarfında Batı Şeria'dan Gazze Şeridi'ne su transferine izin verilmemiştir. Bu durumda Gazze su ihtiyacını yerel su kaynaklarından karşılamak zorunda kalmıştır. Ancak Gazze'nin nitrat ve tuz seviyesi oldukça yüksek su kaynakları insan tüketimine uygun değildir ve 1. 8 milyon nüfusa yetecek kapasitede başka bir kaynak da mevcut değildir. Bugün gelinen noktada, uluslararası örgütlerin de belirttiği üzere Gazze'de ciddi bir su krizi yaşanmaktadır. Bunun yanında, su kaynaklarının ve nüfusun değişen özelliklerinin hesaba katılmadığı Oslo Anlaşması, su sorununa uzun süreli veya kalıcı bir çözüm bulunmasının çok gerisinde kalmıştır. 1995 yılında belirlenen su paylaşımındaki sabit miktarlar artan Filistinli nüfusun su talebini karşılayamamaktadır. Filistinlilerin nüfusu 1995 yılına oranla iki kat artmasına rağmen tahsis edilen su miktarı Oslo'da verilen paydan bile daha azdır.¹⁷ Diğer taraftan İsrail, sadece Doğu Akiferi'nden 1995 yılına oranla üç kat daha fazla su çıkarmaktadır.

Oslo Antlaşması'nda alınan kararlar "Ortak Su Komitesi (JWC)"nin kurulmasıyla desteklenmiştir. Komite, her iki taraftan eşit üyelerden oluşacak ve oybirliği ile karar alacak olup, su kaynaklarından, su ve atık sistemlerinin korunmasından ve su ile ilgili anlaşmazlıkların çözümünden sorumlu olacaktır. Fakat iki taraf arasında güç ve kontrol açısından makul bir denklik yoktur. 2009 Dünya Bankası Raporuna göre, JWC ortak kaynak yönetimi için etkin bir iş birliği sağlama görevini yerine getirememiştir. JWC, su yönetimi ihtilaflarının çözümünde mutabakata dayalı bir yaklaşımın geliştirilmesini engelleyen temel asimetrilere (güç, kapasite, bilgi, çıkar alanlarından) dolayı "ortak" bir su kaynakları yönetim kurumu olarak işlev görmemektedir.¹⁸ JWC, her ne kadar bölgedeki su kaynaklarının paylaşımının ve kontrolünün sağlanması amacıyla kurulmuş olsa da işgalden bugüne kadar İsrail'in Filistin kaynakları üzerinde sürdürdüğü ayrımcı politikaların bir nevi kurumsallaştırılmasından öteye gidememiştir.

İAFT'deki su kaynaklarının kontrolünü Filistin yönetimine devreden İsrail, bugün geldiğimiz noktada tüm bölgenin kaynakları üzerinde tam yetki sahibidir. Yetki alanına giren bölgeye su sağlamak bir tarafa Filistinlilerin kendi çabalarıyla suya ulaşmalarına da engel olmaktadır. Filistin yönetimi yalnızca İsrail tarafından

¹⁷ Camilla Corradin, "Israel: Water as a tool to dominate Palestinians", *Al-Jazeera*, 23 Haziran 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/06/israel-water-tool-dominate-palestinians-160619062531348.html> (27 Mart 2018).

¹⁸ World Bank, "West Bank and Gaza - Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development", Washington DC, 2009, <http://documents.worldbank.org/curated/en/775491468139782240/West-Bank-and-Gaza-Assessment-of-restrictions-on-Palestinian-water-sector-development> (20 Nisan 2018).

verilen yetersiz miktardaki suyun idaresinden sorumludur ve Filistinlilerin kullandığı suyun yarısı için İsrail'e ödeme yapmak zorundadır.¹⁹ İsrail'in Filistinlilere sattığı su ise ortak kaynaktan çıkarılmaktadır.

İsrail'in Su Politikaları

İsrail, Filistin topraklarında çatışma alanını genişleterek yetmiş yıldır süren işgalini derinleştirmektedir. Bölgedeki çok boyutlu çatışmaların önemli ayaklarından birini oluşturan su, İsrail'in yayılmacı emellerini büyük ölçüde karşıladığı için değerlidir. Filistinlilerin bugün yaşadığı sunî su krizi, İsrail'in işgal ettiği topraklarda uyguladığı politikaların doğal bir sonucudur. Askeri kararname, Filistinlilerin dolaşım kısıtlamaları ve Ayrım Duvarı gibi bir dizi uygulamayla Filistinlilerin suya erişimi doğrudan veya dolaylı yollardan engellenmektedir.

Askeri Kararnameler

1967 yılında Batı Şeria ve Gazze'yi işgal eden İsrail İAFT'de su kaynaklarını kontrol eden bir dizi askerî kararname çıkarmıştır. Günümüzde Filistinliler için hâlâ yürürlükte olan bu kararname, İsrail ordusuna İAFT'deki suyla ilgili konularda tam yetki vermekle birlikte Filistinlilerin su alt yapısına ilişkin her türlü girişimlerini İsrail ordusunun iznine tabi kılmıştır.²⁰ Diğer taraftan İsrail hukukuna bağlı yerleşimciler için bu kararname geçerli değildir.

Filistinlilerin İsrail ordusundan su ile ilgili izin alabilmeleri oldukça maliyetli olup uzun zaman almaktadır. Nitekim Filistinlilerin su projelerinin çoğu İsrail makamlarınca reddedilmektedir. Kabul edilen az sayıdaki proje de içme suyunu karşılama amaçlıdır.²¹ İsrail devleti tarafından 2009'da yayınlanan su raporu²², Filistinlilerin su projelerinin İsrail tarafına verebileceği muhtemel zarar endişesiyle kabul edilmediğini iddia etmektedir. Ancak İsrail'in akiferlerden aşırı su çıkarımı suyun kalitesi ve miktarını etkileyerek hem Filistin tarafına hem de İsrail tarafına zarar vermektedir. Yeni projelerin yanı sıra, var olan su alt yapı sistemlerinin bakımı, yıpranan boruların onarımına da izin verilmemektedir. Projelerine izin çıkmayan veya uzun zaman alan bürokratik süreci bekleyemeyip su ihtiyaçlarını

¹⁹ Amnesty International, "Troubled Waters-Palestinians Denied Fairs Access to Water", Londra, 2009, s. 17.

²⁰ Laith Shakir, "Think California's Drought Is Bad? Try Palestine's", *Institute for Policy Studies*, 25 Haziran 2015, <http://www.ips-dc.org/think-californias-drought-is-bad-try-palestines/> (20 Nisan 2018).

²¹ Konuralp Pamukçu, "İsrail-Türkiye İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Su", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Vol. 23., (2003), s. 49

²² State of Israel Water Authority, "The Issue of Water between Israel and the Palestinians", Mart 2009, <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/IsraelWaterAuthorityresponse.pdf> (28 Nisan 2018).

karşılama isteyen Filistinliler, ilkel yollarla su kaynaklarına ulaşmak zorunda kalmaktadırlar. Aynı rapor, kısıtlı imkanlarla açılan korsan kuyuları işaret ederek, Filistinlilerin kendi topraklarının altından geçen suyu kullanmak istemelerini “su hırsızlığı” olarak nitelmiştir. İsrail makamları, Filistinlilerin akiferlerden çıkardığı su miktarını belirlemekle kalmayıp, Filistinlilerin biriktirdikleri az miktardaki yağmur suyunu bile denetlemektedirler. Akan suya ulaşamayan Filistinlilerin inşa ettiği küçük yağmur suyu sarnıçları da İsrail ordusu tarafından yok edilmektedir.²³

Filistinlilerin hakları olan suya erişmelerini var olan suyu “koruma” gerekçesiyle engelleyen İsrail, yasadışı yerleşimciler için ilave sübvansiyonlar sağlayarak su altyapısını sürekli olarak geliştirmektedir. Bu sayede İsraili yerleşimcilerin “korunan” suya sınırsız ulaşım hakları vardır. Diğer taraftan Filistin yönetiminin İsrail’in Batı Şeria’da veya dağ akiferlerinden çıkardığı su miktarını denetleme yetkisi ve gücü yoktur.

Ayırım Duvarı

İsrail, uluslararası toplumun sert tepkilerine karşın 2002’de inşa etmeye başladığı Batı Şeria’yı çevreleyen ve bölgenin kalbi olan Kudüs şehrini Filistinlilerden soyutlayan “Ayırım Duvarı” sayesinde Filistinlileri adeta bir açık hava hapisanesinde yaşamaya mahkûm etmektedir. İsrail’in Batı Şeria’da planladığı 720 kilometrelik Ayırım Duvarı’nın 460 kilometresi tamamlanmış bulunuyor. Duvarın % 85’i Batı Şeria’nın içinden geçerek Filistinlilerin topraklarını %9,4 daraltmaktadır.²⁴ İsrail’in güvenlik gerekçesine dayandırdığı duvarın en büyük etkisi su meselesine olmuştur.²⁵

Ayırım Duvarı nedeniyle Batı Şeria artezyen kuyusunun kaybı, Filistinlilerin mevcut temiz su sıkıntısını artırmıştır.²⁶ Duvarın meydana getirdiği fiziksel ayırım, su şebekesine bağlı olmayan Filistinlilerin suya ulaşımını önemli ölçüde engelleyip su fiyatlarını yükseltirken mevcut su ve sulama şebekelerine önemli ölçüde zarar vermiştir. Duvarın inşasının ilk bir yıllık süresinde, Batı Şeria’da 37 km’lik su

²³ Diakonia, “Israel’s Administrative Destruction of Cisterns in Area C of the West Bank”, Sweden, 2011, https://www.diakonia.se/globalassets/documents/ihl/ihl-in-opt/briefs/diakonia_cisterns_legal_brief_28092011_low.pdf (20 Nisan 2018).

²⁴ Abdurrauf Arnavut ve Lubabe Zukan, “İsrail’in Duvarları Filistinlileri Birbirinden Ayırıyor”, *Anadolu Ajansı*, 9 Şubat 2018, <https://aa.com.tr/tr/dunya/israilin-duvarlari-filistinlileri-birbirinden-ayiriyor/1058750> (18 Nisan 2018).

²⁵ Julie Trotter, “A Wall, Water and Power: The Israeli ‘Separation Fence’”, *Review of International Studies*, Vol. 33, No.1, 2007, s.115.

²⁶ Andrew R. Malone, “Water Now: The Impact of Israel’s Security Fence on Palestinian Water Rights and Agriculture in the West Bank”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol.36, No.2, 2004, s. 657.

borusu yok edilmiş, zararın maliyeti milyonlarca dolara ulaşmıştır.²⁷ İsrail, kendi güvenlik saptantısı ve stratejik planları doğrultusunda inşa ettiği duvarın yol açtığı zararları tazmin etmek için herhangi bir girişimde bulunmamış, tüm yükü yine Filistinlilere yüklemiştir.²⁸ Diğer taraftan, İsrail su şebekeleri duvardan hiç etkilenmemektedir. Bilakis, İsrail kontrolünde kalan kısım tatlı su kaynağına en kolay erişimin sağlandığı bölge olduğundan İsrail akiferlerden daha fazla faydalanmaktadır.²⁹

Ayrım Duvarı yalnızca suyun adil paylaşımının önüne geçmekle kalmayıp Filistinlilerin zaten az miktarda kalan tarımsal alanlarına da zarar vermektedir. Öyle ki Gazze Şeridi çevresinde inşa edilen 60 kilometrelik duvar ile Gazze’de kullanımına izin verilmeyen alan 62.600 dönüme ulaşmış, 80 bin zeytin ağacı yok edilmiştir. Duvarın mevcudiyeti dolayısıyla erişime izin verilen tarımsal arazilerin de Batı Şeria çiftçilerine sağladığı kâr azalmıştır. Çeşitli gerekçelerle Filistinlilerin suya ulaşımını engelleyen İsrail’in, duvar planını bilinçli ve stratejik bir şekilde yaptığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, İsrail’in bölgedeki güvenlik ikilemini kendi menfaatleri lehine tanımlayarak, nihai hedefinin önünü açtığı şeklinde değerlendirilebilir.

İsrail Ayrım Duvarı’nın şu anki halini yeterli bulmamış olacak ki Gazze ile İsrail arasına yer altından yaklaşık 65 kilometrelik bir duvar daha inşa etmeye hazırlanmaktadır.³⁰ İsrail’in bu yeni duvar planı ile su alt yapı sistemlerine ve toprağa vereceği zarar ve bu zararın Filistinlilere maliyeti henüz bilinmemektedir.

Filistinlilerin Dolaşımı

İsrail makamları, Batı Şeria’nın önemli bir kısmını İsraili yerleşimcilerin kullandığı yollara yakın olması sebebiyle “devlet arazisi”, “atış talim alanı” veya “doğa koruma” alanları olarak tayin ederek bu bölgelere Filistinlilerin erişimini kısıtlamaktadır. Bu alanlar genellikle su çıkarımında en iyi potansiyele sahip bölgeler olduğundan özellikle Filistinliler için oldukça değerlidir. İsrail bu bölgeleri “kapalı askeri alanlar” olarak belirleyerek Filistinlilerin dağ akiferine erişimini de engellemektedir. Aynı şekilde, daha önce Filistinlilerin tarımsal arazi olarak kullandığı Ürdün Nehri boyunu da “askeri bölge” ilan ederek Filistinlilerin hem tarım arazisine

²⁷ Malone, s. 656.

²⁸ Amnesty International, “Troubled Waters-Palestinians Denied Fairs Access to Water”, Londra, 2009, s. 51-52.

²⁹ Malone, s.658.

³⁰ Raf Sanchez, “Israel Unveils Plans for 40-mile Underground Wall Around Gaza”, *The Telegraph*, 18 Ocak 2018, <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/01/18/israel-unveils-plans-40-mile-underground-wall-around-gaza/> (18 Nisan 2018).

erişimini hem de Ürdün Nehri sularına ulaşımını engellemiştir. Öte yandan, İsraili yerleşimcilerin Ürdün Vadisi'nde sahip oldukları büyük çiftlikler için Batı Şeria'dan su çıkarımı oldukça yüksek seviyededir. Öyle ki bu çiftliklerden Avrupa'ya ihracat yapabilecek kadar tarımsal ürün elde edilmektedir.³¹

İsrail'in inşa ettiği Ayrım Duvarı ve çok sayıdaki askeri kontrol noktaları Filistinlilerin dolaşım özgürlüğünün ne ölçüde kısıtlandığını gösteren uygulamalardır. Bir Filistinli için (askeri kontrol noktalarını geçebilirse) kendi topraklarında birkaç kilometre uzağa gitmesi neredeyse tüm gününü almaktadır. Bu durum özellikle İsraili yerleşimcilerin bulunduğu noktalara yakın yaşayan Filistinliler için günlük bir işkence haline dönüşmektedir. Filistinlileri adeta ablukaya alan bu uygulamalar baskının yanında ekstra maliyet anlamı da taşımaktadır. Filistin'de mal ve hizmetlerin dolaşımına getirilen katı kontroller su tankerlerinin nakliye sürelerini artırmakta, askeri kontrol noktaları yerine daha uzun güzergahları kullanan su tankerleri artan nakliye masraflarını su fiyatlarına yansıtılmaktadır. Bu tedarik formu, Filistinlilerin suya ulaşım maliyetlerinin İsraili yerleşimcilerin ödediğinden sekiz kat daha pahalı olduğunu göstermektedir.³² Bunun yanında, su sistemlerinin bakım onarımı veya yeni su sistemlerin kurulması için gerekli teçhizatın Filistinlilerin yaşadığı bölgelere ulaştırılmasında engeller çıkarmakta, su sistemlerinin tamiratını geciktirmektedir. Bakım-onarımı yapılmayan alt yapı sistemleri nedeniyle mevcut suyun kalitesi ve miktarı değişmektedir. Nicelik ve nitelikteki bu değişim, İsrail'in su gaspını kamufle etmek için kullandığı argümanlardan birisini oluşturmaktadır. Akiferlerdeki kirliliğin nedenini Filistinlilerin su altyapı sistemlerinin bakım onarımını yapmaması olarak gören İsrail, diğer taraftan bakım onarım için gerekli teçhizatın Gazze'ye girişini engellemekte, işaret ettiği soruna büyük ölçüde bizzat kendisi sebebiyet vermektedir.³³

Askeri Operasyonlar

İsrail Gazze'ye yönelik düzenlediği askeri operasyonlarla, bölgenin altyapısına ciddi anlamda zarar vermektedir. Sıcak çatışmaların yaşanmadığı dönemde suya erişimi engelleyici politikalar uygulayan İsrail, askeri operasyonlar sırasında Filistinlilerin direniş gücünü kırma amaçlı olarak altyapı sistemlerini hedef almaktadır. Yalnızca 2008 Dökme Kurşun Operasyonu sırasında 919 su kuyusunu, 229 sulama

³¹ Who Profits, "Made in Israel": Agricultural Export from Occupied Territories", 2012, https://whoprofits.org/sites/default/files/agricultural_export_flash_report_0.pdf (20 Nisan 2018).

³² Amira Hass, "Someone Tell the Palestinians: It's the Occupation, Stupid!", *Haaretz*, 10 Eylül 2012, <https://www.haaretz.com/amira-hass-it-s-the-occupation-stupid-1.5158949> (17 Nisan 2018).

³³ Elisabeth Koek, "Water for One People Only: Discriminatory Access and 'Water-Apartheid' in the OPT", Ramallah: Al-Haq, 2013, s.31.

kanalını ve 243 su pompasını tahrip etmiştir.³⁴ Filistin Su Kurumu (PWA) ve Kıyı Belediyeleri Su İdaresi (CMWU), savaşın altyapıya verdiği zararın maliyetinin yaklaşık 34 milyon dolar civarında olduğunu belirtmiştir.³⁵ Savaşın finansal yükünün yanı sıra İsrail, su ve sanitasyon tesislerinin inşası, bakımı ve işletilmesi için gerekli ekipman ve malzemelerin Gazze'ye girişini engellemiş, bu durum temel hizmetlerin kademeli olarak bozulmasına yol açmıştır.³⁶ Halen Gazze nüfusunun %40'ı her üç günde bir 5-8 saat suya erişim sağlayabilmektedir.

Kirlilik

Filistin su kaynakları, elektrik krizi ve yetersiz alt yapı sistemleri nedeniyle kirlenmektedir. Yıpranmış su sistemlerine ek olarak, bölgede yaşanan elektrik problemi sebebiyle arıtılmayan su, sızarak yer altı sularını kirletmektedir. Daha önce belirtildiği üzere, İsrail'in ortak su kaynaklarını aşırı kullanması, askeri operasyonlar ve su politikaları bu kirliliğe dolaylı olarak neden olmaktadır. Bunun yanında kirliliğe doğrudan sebebiyet veren uygulamalar da mevcuttur. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde bulunan İsrail yerleşimleri, kanalizasyon ve atık suyu hiçbir arıtma işlemine tabi tutmadan Filistin vadilerine boşaltmaktadır.³⁷ Ayrıca, İsrail endüstrileri sıkı İsrail çevre regülasyonlarından kaçınmak için Batı Şeria tepelerine taşınmaktadır.³⁸ Bu endüstrilerin iki yüzden fazlası fabrika atıklarını Filistin akarsularına ve tarım alanına boşaltmaktadır. Bir araştırma raporuna göre, 2001'de İsrail hükümetinin Gazze Şeridi'ne 3,5 milyon metreküp işlenmemiş atık su tahliye etmiştir.³⁹ İsrail bu tür uygulamalarla zaten az miktarda olan suyu sağlıksız ve içilmez hâle getirmektedir.⁴⁰ Bugün Gazzelilerin ulaşabildikleri suyun % 95'i ise insan tüketimi için uygun değildir.⁴¹

³⁴ Al Mezan Centre for Human Rights, "Cast Lead Offensive in Numbers", Gazze, 2009, s.40.
<http://www.mezan.org/en/uploads/files/8941.pdf>

³⁵ UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Occupied Palestinian Territory: Gaza Strip: WASH damage and estimated number of people with no access to clean water (5 Sept. 2014), 5 September 2014, <http://www.refworld.org/docid/542533714.html> (20 Nisan 2018)

³⁶ Human Rights Watch, "I Lost Everything! Israel's Unlawful Destruction of Property during Operation Cast Lead", 13 Mayıs 2010, <https://www.hrw.org/report/2010/05/13/i-lost-everything/israels-unlawful-destruction-property-during-operation-cast-lead> (19 Nisan 2018).

³⁷ Center for Economic and Social Rights, *The Right to Water in Palestine: a Background*, New York, 2003, s.2

³⁸ Ibid

³⁹ Ibid

⁴⁰ Elena Lazarou, "Water in the Israeli- Palestinian Conflict", *European Parliament Think Tank*, 2016, s.3

⁴¹ UN General Assembly, *Economic and social repercussions of the Israeli occupation on the living conditions of the Palestinian people in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and of the Arab population in the occupied Syrian Golan*, 23 May 2017, A/72/90-E/2017/71, <http://www.refworld.org/docid/594127484.html> (22 Nisan 2018)

İsrail, İAFT’de uyguladığı bu politikalar bölgenin suyunu tekelleştirmiş, Filistinlilerin su ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili sektörlerini de olumsuz etkilemiştir. Hiç kuşkusuz su krizi en çok tarım sektörünü etkilemiştir. İAFT’ye tarım için sağlanan su miktarındaki orantısızlık, evsel ve kişisel kullanım için tahsis edilen su miktarındaki orantısızlıktan daha ciddi boyuttadır.⁴² Mevcut kaynaklara ulaşımdaki kısıtlamalar ve artan su ihtiyaçlarını karşılamak adına konvansiyonel olmayan kaynakların geliştirilmesi için Filistinlilere uygulanan yasaklar tarım sektörünü bir bütün olarak etkilemiş ve sulanan arazilerde genel bir düşüşe neden olmuştur. Tarımın gayri safi milli hasıladaki (GSMH) payı, 1982 yılında % 30⁴³ civarında iken, Filistin Merkez İstatistik Bürosu 2016 yılı verilerine göre⁴⁴, bu oran %3.4’e kadar düşmüştür.

Filistin’de tarımın önemi ekonomik, sosyal ve siyasi olarak üç boyutta ele alınabilir. Birincisi, tarım sektörü, istihdam yarattığı ve yoksulluğu azalttığı için iktisadi gelişmeye katkıda bulunabilir. İkincisi, gıda güvenliği sağlar ve dolaşım serbestisi olmayan işçileri Filistin sınırları içinde absorbe edebilir. Son olarak, “Filistin toprağını koruma” gibi bir bilinç oluşturarak özellikle kırsal alanlarda Filistin’in fiziki varlığını korur.

İsrail’in su kaynakları üzerindeki yetkisini bu denli politize etmesi, Filistinlilerin topraklarına el koyma yöntemlerinden biri olarak da değerlendirilebilir. İsrail, Filistin’de suni su krizi yaratarak, tarım arazilerinin atıl olmasına sebebiyet verip, bu arazileri kamulaştırmaktadır. Bunu da bölgenin eski hakimlerinden Osmanlı Devleti’nin hukuk sistemini öne sürerek meşrulaştırmaktadır. Bilindiği üzere, Osmanlı hukukunda tüm araziler devlete aitti. Toprak Kanunu’nun (1858) 68. maddesine göre bir arazinin özel mülkiyete geçebilmesi için bir kişi tarafından aralıksız 10 yıl ekilmesi gerekmektedir.⁴⁵ Arazi üzerinde 3 yıl üst üste tarım yapılmaması durumunda söz konusu arazi devlet mülkiyetine geçmekteydi. İsrail bu “devlet arazisi” kanununu kullanarak, su yokluğu nedeniyle topraklarında tarım yapamayan Filistinlilerin arazilerini kamulaştırmıştır. Ancak İsrail, dayanak olarak kullandığı bu Osmanlı kanununu da istismar etmekte, el koyduğu toprakları “mirî arazi” mantığını işleterek tüm toplumun kullanımına sunmak yerine yalnızca İsraili yerleşimcilere tahsis etmektedir. İsraili yerleşimciler ise yasal zorbalıkla

⁴² Elisabeth Koek, “Water for One People Only: Discriminatory Access and ‘Water-Apartheid’ in the OPT”, Ramallah: Al-Haq, 2013, s.52.

⁴³ Rayya El Zein, “Developing a Palestinian Resistance Economy through Agricultural Labor”, *Journal of Palestine Studies*, Vol.46, No.3, (2017), s.13.

⁴⁴ Palestinian Central Bureau of Statistics, *Palestine in Figures 2016*, Ramallah, 2017, s.58.

⁴⁵ Ari Briggs, “Beware Ottoman Land Law!”, *The Jerusalem Post*, 30 Temmuz 2015, <https://www.jpost.com/Opinion/Beware-Ottoman-land-law-410708> (19 Nisan 2018).

elde ettikleri Filistin topraklarını geniş su kaynaklarına erişmenin de avantajıyla diledikleri gibi kullanmaktadırlar.

İsrail, su kaynakları üzerindeki yetkisini kullanarak Filistin topraklarına el koymakta, işgali derinleştirip, bölgedeki çatışmayı kemikleştirmektedir. Su üzerinde uyguladığı politikaları iç hukukta meşrulaştırırsa da uluslararası hukukta yasal bir zemin bulamamaktadır. Sonraki bölümlerde İsrail'in su politikaları uluslararası hukuk çerçevesinde incelenecektir.

ULUSLARARASI HUKUK: SU HAKKI

Birtakım uluslararası sözleşmeler su hakkına ilişkin hükümler içermektedir. Bunların yanında, doğrudan bölgeyi ilgilendiren uluslararası kararlar da mevcuttur. Uluslararası Hukuk, işgal altındaki Filistin topraklarında işgalci güç olarak bulunan İsrail devletinin su hakkına saygı duymasını zorunlu kılmaktadır. İsrail, Filistin nüfusunun su hakkını ihlal eden eylemlerden kaçınmalı, ayrıca Filistin nüfusunun su hakkından yararlanmasını sağlayan üçüncü tarafların müdahalesini de koruma altına almalıdır.

29 Kasım 1947 tarihli BM Genel Kurulu Paylaşım Planı'nın 181 sayılı kararına göre; "Arap Devleti, İsrail Devleti ve Kudüs şehrinin su ve enerji tesislerine erişimi ayrımcı olmayan bir temelde sağlanmalıdır" (4.D.2.e).⁴⁶ Filistin-İsrail su sorunu kapsamında, bir Arap ve bir Yahudi devletinin kurulmasını öngören BM Genel Kurulu Taksim Planı'nda alınan kararlardan itibaren uluslararası hukukun ihlal edildiğini görmekteyiz.

İsrail'in işgalci güç olarak Filistin topraklarında su bağlamında gerçekleştirdiği eylemler, birbirini tamamlayan iki yasal çerçevede incelenebilir: uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk. Uluslararası suların kullanımına ilişkin Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanılması Sözleşmesi⁴⁷ de bu konuyla doğrudan ilintilidir. Ancak bu çalışmada söz konusu sözleşmeye yer verilmeyecektir.

Suya erişim hakkına ilişkin, İsrail'in de taraf olduğu bir dizi uluslararası insan hakları sözleşmeleri mevcuttur: Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR/ESKHS), Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

⁴⁶ United Nations, *Resolution 181 (II). Future government of Palestine*, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253> (6 Nisan 2018).

⁴⁷ İsrail, Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanılması Sözleşmesi'ne taraf değildir.

(ICCPR/MSHS), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICERD/ IAOKİS), BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC/ÇHS) ve BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW).

Ayrıca uluslararası insancıl hukuk hükümleri de su konusuna uygulanabilir. Özellikle Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair 4. Cenevre Sözleşmesi, 18 Ekim 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Yapılageliş Kuralları Hakkındaki Lahey Sözleşmesi (IV) gibi geleneksel uluslararası hukuk kuralları uygulanabilir. Ayrıca, uluslararası silahlı çatışmaların mağdurlarının korunmasıyla ilgili 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi Ek Protokolü (I) gibi uluslararası insancıl hukuk kuralları da İsrail için bağlayıcıdır.

İsrail, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin ve taraf olduğu 4. Cenevre Sözleşmesinin hükümlerinin Filistin topraklarında uygulanamayacağını iddia etmektedir.⁴⁸ Fakat, Uluslararası Adalet Divanı dahil olmak üzere BM organları İsrail'in bu antlaşmalar kapsamındaki yükümlülüklerinin Filistin'de de geçerli olduğunu kabul etmiştir.

Uluslararası İnsan Hakları Hukuku

Su, hayatta kalmanın en temel şartlarından biri olduğu için, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (ICESCR) 11 (1) Maddesi'nde⁴⁹ belirtildiği üzere "yeterli yaşam standartlarının" güvence altına alınması için gerekli teminatlardan biridir.⁵⁰ Su hakkı sağlık, yeterli barınma ve yiyecek haklarından yararlanma açısından oldukça önemlidir. Bir insan hakkı olarak su, kişisel ve evsel kullanımları için herkese yeterli, güvenli, kabul edilebilir, fiziksel olarak erişilebilir ve uygun fiyatlı olmalıdır. Bu bağlamda, BM Komitesi, su hakkının sağlanması için aşağıdaki unsurların gerekliliğini vurgulamıştır: (parag.12).

Kullanılabilirlik: Her birey için su, kişisel ve evsel kullanım için yeterli ve sürekli olmalıdır. Her birey için mevcut su miktarı Dünya Sağlık Örgütü'nün yönergelerine uygun olmalıdır.

⁴⁸ HCPH, Review of the Applicability of International Humanitarian Law to the Occupied Palestinian Territory, 2004, <https://web.stanford.edu/group/scpi/images/harvardreview.pdf> (6 Nisan 2018), s.2.

⁴⁹ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding observations: Canada*, 10 June 1993, E/C.12/1993/5, <http://www.refworld.org/docid/3ae6ae638.html> (6 Nisan 2018).

⁵⁰ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *General Comment No. 15: The Right to Water (Arts. 11 and 12 of the Covenant)*, 20 January 2003, E/C.12/2002/11, <http://www.refworld.org/docid/4538838d11.html> (6 Nisan 2018).

Kalite: Kişisel ve evsel kullanım için gerekli olan su, insan sağlığını tehdit eden mikroorganizmalar, kimyasal maddeler ve radyolojik tehlikelerden arındırılmış ve kabul edilebilir bir renk, koku ve tatta olmalıdır.

Erişilebilirlik: Taraf Devletin yetkisi dahilinde, ayırım yapılmaksızın herkes su ve su tesislerine erişebilmelidir. Erişilebilirlik dört boyutta ele alınabilir.

Fiziksel Erişilebilirlik: Su kaynakları tüm nüfus için güvenli fiziksel erişim içinde olmalıdır. Su tesislerine ve hizmetlerine erişim sırasında fiziksel güvenlik tehdit edilmemelidir.

Ekonomik Erişilebilirlik: Suya erişim herkes için uygun fiyatlı olmalıdır.

Eşit Erişilebilirlik: Su herhangi bir ayırım yapılmaksızın nüfusun en savunmasız veya marjinal kesimleri dahil olmak üzere herkes için erişilebilir olmalıdır.

Bilgi Erişilebilirliği: Erişilebilirlik, su sorunları ile ilgili bilgi alma ve verme hakkını içerir.

İsrail'in uygulamalarına baktığımızda Sözleşme'nin sorumluluklarını yerine getirmedeğini görüyoruz. Örneğin Ayırım Duvarı, Filistinlilerin su kaynaklarına, tarım arazilerine ve İsrail işgücü piyasasına erişmesini kısıtlayarak, Filistinlilerin "yaşam standardını" ağır biçimde etkilemektedir. Suya ilişkin politikalarına ek olarak genel uygulamaları da bunu açıkça göstermektedir. BM Komitesi, "yaşam standartlarının" düşürülmesini Sözleşme'nin yükümlülüklerinin ihlali olarak değerlendirmektedir.

ICESCR'ye taraf devlet olarak, İsrail, su hakkının kullanımına doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmekten kaçınmakla yükümlüdür. Bu yükümlülük,

"Yeterli suya eşit erişimi kısıtlayan ya da sınırlayan herhangi bir uygulama ya da faaliyette bulunmaktan kaçınmayı; su tahsisi için geleneksel düzenlemelere keyfi olarak müdahale etmeyi; örneğin devlete ait tesislerden kaynaklanan atıkların ya da silahların kullanımı ve test edilmesi yoluyla suyun yasadışı olarak azaltılması ya da kirlenmesini; örneğin silahlı çatışmalar sırasında uluslararası insancıl hukuku ihlal eden, cezalandırıcı bir önlem olarak su hizmetleri ve altyapısına erişimin sınırlandırılması veya yok edilmesini"

içerir (para.21). Bu durumda İsrail, suya ulaşımın hâli hazırda zor olduğu bir coğrafyada, su depolama ve dağıtım tesislerinin alt yapısını tahrip ederek suyun mevcudiyetini yasadışı bir biçimde azaltıp su hakkına keyfi müdahale etmeme yükü-

kümlülüğünü açıkça ihlal etmektedir. Ayrıca, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi tarafından belirlenen “*cezai bir önlem olarak su hizmetleri ve altyapısına erişimin sınırlandırılması veya yok edilmesine*” (parag.21) ilişkin yükümlülüklerini de hiçe sayıyor görünmektedir. Komite ayrıca, “Hiçbir koşulda bireyin asgari su seviyesinden yoksun bırakılmaması gerektiğini” vurgulamıştır (parag.56).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin görüşüne göre, Sözleşme'de belirtilen su hakkının temel seviyede sağlanmasına yönelik olarak devletlerin bir dizi yükümlülükleri vardır:

Hastalığın önlenmesi için kişisel ve ev içi kullanım için yeterli ve güvenli minimum su miktarına erişim sağlamak;

Özellikle dezavantajlı veya marjinal gruplar için, su ve su tesislerine ve hizmetlerine ayrımcı olmayan bir temelde erişim hakkı sağlamak;

Hane halkına makul bir mesafede, yeterli, güvenli ve düzenli su sağlayan su tesislerine veya hizmetlerine fiziksel erişim sağlamak;

Suya fiziksel olarak erişim gerektiğinde kişisel güvenliğin tehdit edilmesinin önlenmesi;

Mevcut tüm su tesislerinin ve hizmetlerinin adil dağıtımını sağlamak;

Suyla bağlantılı hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrol altına alınması, özellikle de yeterli sanitoryona erişimin sağlanması için önlemler almak.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, tarım için su kaynaklarına sürdürülebilir erişimin, yeterli gıda hakkının gerçekleştirilmesi ve sağlık hakkının belirleyici unsurlarından biri olarak güvenli ve içilebilir suya erişimin sağlanması ihtiyacının önemini altını çizmiştir (parag.7). Sözleşmelere taraf devletlerin, güvence altına alınan hakları birey ve topluluklara sağlamaları gerekir. Bunun yanı sıra, birey ve grupların kendi imkânlarıyla söz konusu haklardan yararlanmalarına yardımcı olmak taraf devletlerin yükümlülüğü altındadır.

İsrail'in Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 12. Maddesine ters düşen, Filistinlilerin serbestçe hareket etmesi yönündeki kısıtlamaları da su ve su tesislerinin erişilebilirliğine engel teşkil etmekte ve ayrımcılık yasağını ihlal etmektedir.

Yukarıda belirtilen hükümlerin yanı sıra, Filistinlilerin suya erişimini kısıtlayan İsrail politikaları ve uygulamaları, İsrail'in onayladığı uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan bazı diğer hükümleri de ihlal etmektedir. Hem UESKHS'nin

hem de Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR/UMSHS) 1 (2) Maddesi'ne göre:

“Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik iş birliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiçbir koşulda yoksun bırakılamaz”.

Suyun toplumların sosyal ve ekonomik kalkınması için vazgeçilmez bir kaynak olması göz önünde bulundurulduğunda, İsrail'in Filistinlilerin suya erişimine getirdiği kısıtlamalar bu hükmü ihlal etmektedir. Aynı zamanda, İsrail'in suya erişim kısıtlamaları toplulukları yaşadıkları toprakları boşaltmaya zorlamak için suyu bir araç olarak kullandığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 5. Maddesine göre;

“...Taraflar Devletler ırk ayrımcılığını tüm biçimlerinde yasaklamayı ve ortadan kaldırmayı ve ırk, renk, ulusal ya da etnik köken ayrımı yapılmaksızın herkesin haklarını garanti altına almayı ... yasa önünde eşitlik sağlamayı taahhüt ederler.”

Filistinlilere ve İsraililere -özellikle de işgal altındaki topraklarda yaşayan İsraili yerleşimcilere sağlanan tesislerin miktarı ve kalitesi açısından- suyun tahsisindeki büyük tutarsızlık, ayrımcılığa yol açmakta ve Sözleşme hükümlerini ihlal etmektedir.

Ayrıca BM Genel Kurulu, 64/292 sayılı Karar ile insanların su ve sanitasyon hakkına ek olarak temiz içme suyunun ve sıhhi tesisatın tüm insan haklarının gerçekleştirilmesi için şart olduğunu kabul etmiştir.⁵¹ Karar, ülkelerde özellikle de gelişmekte olan ülkelere herkes için güvenli, temiz, erişilebilir ve uygun fiyatlı içme suyu ve sanitasyonun sağlanmasına yardımcı olmak için devletleri ve uluslararası kuruluşları finansal kaynaklar sağlamaya, kapasite geliştirmeye ve teknoloji transferlerini başlatmaya çağırılmaktadır.⁵² Dolayısıyla su hakkı, uluslararası kabul edilmiş bir insan hakkıdır ve ayrıca, devletlerin su hakkını koruma ve gerçekleştirmede proaktif bir duruş sergilemeleri beklenmektedir.

⁵¹ UN General Assembly, *The human right to water and sanitation : resolution / adopted by the General Assembly*, 3 August 2010, A/RES/64/292, <http://www.refworld.org/docid/4cc926b02.html> (6 Nisan 2018).

⁵² Ibid. ?????????

Uluslararası İnsancıl Hukuk

İsrail, 1907 tarihli Lahey Sözleşmesi, 1949 Dördüncü Cenevre Sözleşmesi ve “İşgal Altındaki Topraklar”da uygulanan geleneksel uluslararası insancıl hukuk normları ile sınırlandırılmıştır. Batı Şeria, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri ve Doğu Kudüs, uluslararası insancıl hukuk kapsamında İşgal Altındaki Topraklar’ı oluşturmaktadır. Olağanüstü hâl dönemlerinde bile insancıl hukuk istisnalarına izin verilmez.

Batı Şeria ve Gazze’deki işgalci güç olarak, İsrail’in uluslararası insancıl hukuk kapsamında özel yükümlülükleri vardır. İşgalci güç olarak insancıl hukukun genel hükümlerine uymalıdır. Buna ek olarak, İAFT’deki şiddetin silahlı çatışma eşliğine ulaştığı durumlarda, askeri operasyonları, uluslararası insancıl hukukun düşmanlıkların yürütülmesini yöneten kurallarına uymak zorundadır. Bu hükümlerden bazıları özellikle Filistinlilerin suya erişimi ile ilgilidir.

Lahey Sözleşmesi, işgal gücünün talep edilen mülkün kullanımı ve işgal edilen toprakların doğal kaynakları üzerinde sınırlamalar getirmektedir. Lahey Yönetmeliği’nin⁵³ 55. Maddesi intifa kurallarına uygun olarak, işgal eden devletin, işgal edilen topraktaki mülk ve doğal kaynakların niteliğini ve niceliğini değiştirmesini yasaklamaktadır. Bu nedenle, değişikliklere yalnızca güvenlik ihtiyaçları ve yerel nüfusun yararı için izin verilir. İsrail’in İAFT’de yer alan İsrail yerleşimleri için su (ve diğer tüm) altyapısı bu iki istisnai kritere uymamaktadır. Aynı zamanda Ayrım Duvarı inşası da İsrail’in insani hukuk kapsamında İAFT’de intifa hakkı yükümlülüklerinin ihlali anlamına gelmektedir.

Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, özel koruma ve insanî muamele görme hakkına sahip olan işgal altındaki toprakların sakinleri ile ilgili olarak işgalci güce yükümlülükler getirmektedir. İşgal gücü, kontrolündeki nüfusun refahından sorumludur. Bu, yasa ve düzenin korunmasını ve temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamalıdır. Sözleşme’nin 55. Maddesine göre, İsrail, “*nüfusun gıda ve tıbbi malzemelerini temin etme görevine sahiptir; İşgal altındaki toprakların kaynakları yetersizse, özellikle gerekli gıda maddelerini, sağlık depolarını ve diğer maddeleri getirmelidir*”.⁵⁴ Bu yükümlülük suya erişimin sağlanmasını da içerir.

⁵³ International Conferences (The Hague), *Hague Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land*, 18 Ekim 1907, <http://www.refworld.org/docid/4374cae64.html> (6 Nisan 2018)

⁵⁴ International Committee of the Red Cross (ICRC), *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention)*, 12 Ağustos 1949, 75 UNTS 287, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36d2.html> (6 Nisan 2018).

Filistinlilerin suya erişimi ile ilgili işgale özgü olmayan uluslararası insancıl hukukun başka kilit hükümleri de vardır. Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmelerine 1977 Ek Protokolü (Ek Protokol I), 54(2). Maddesine⁵⁵e göre, “Gıda maddeleri, gıda maddeleri üretimi için tarım alanları, tarımsal alanlar, hayvancılık, içme suyu tesisatı ve malzeme ve sulama işleri gibi sivil nüfusun yaşaması için vazgeçilmez olan nesnelere saldırmak, imha etmek, yok etmek veya zaruri olmayan nesnelere çıkarmak yasaktır”. Ayrıca, 54(4). Maddesi sivillerin hayatta kalması için vazgeçilmez nesnelere misilleme aracı olarak kullanılmasını da yasaklamaktadır. İsrail kuvvetlerince İAFT’deki su tesislerine ve altyapısına, su arzını ve kalitesini doğrudan etkileyen enerji tesislerine karşı yapılan misilleme ve diğer kasıtlı saldırılar, bu hükmü ve uluslararası insancıl hukukun diğer hükümlerini açıkça ihlal etmektedir.

İAFT’de Uluslararası Hukukun Uygulanabilirliği

Uluslararası İnsancıl Hukuk

1907 Lahey Sözleşmesi ve 1949 Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, İşgal Altındaki Topraklarda uygulanan sözleşmeye dayalı hukuk kurallarını içerir. Lahey Sözleşmesi’nin 42. Maddesine göre, bir bölge düşman ordusunun yetkisi altında yer aldığında işgal edilmiş olarak kabul edilir.

İsrail, imzalamadığı Lahey Sözleşmesinin hukuken uygulanabilirliğini kabul ederken, taraf olduğu Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’nin İAFT’de uygulanabilirliğini sürekli olarak reddetmiştir. İsrail, Sözleşme’nin 2. Maddesini baz alarak, yalnızca Taraf Devletlerin egemen olduğu topraklar için geçerli olduğunu; Ürdün ve Mısır’ın Batı Şeria ve Gazze Şeridi üzerinde hiçbir zaman yasal egemenliği olmadığından, bu bölgelerin uluslararası hukuk nezdinde işgal altındaki topraklar olarak kabul edilemeyeceğini, dahası bölgenin iade edilmesi gereken herhangi bir hükümete ait olmadığını iddia etmektedir.⁵⁶ Bu görüş İsrail makamları ve İsrailli yazarlar tarafından geleneksel bir biçimde öne sürülmektedir. Ancak Sözleşme’nin 2. maddesinin 2. bendi, sözleşme yükümlülüklerinin “Bir Taraf Devletin topraklarının kısmen veya tamamen işgal edilmesi (söz konusu işgal silahlı direnişle karşılaşmasa bile)” durumlarında da uygulanabileceğini belirtmiştir. Böylelikle, Madde 2(2),

⁵⁵ International Committee of the Red Cross (ICRC), *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977, 1125 UNTS 3, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36b4.html> (6 Nisan 2018).

⁵⁶ Elie E. Hertz, “Inappropriate Use of the Fourth Geneva Convention”, *Arutz Sheva*, 22 Ocak 2014, <https://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/14420> (6 Nisan 2018).

Madde 2(1) tarafından bırakılan bir boşluğu doldurarak, “savaş durumu” dışında meydana gelen işgaller için de geçerli olmasını sağlamıştır.

Bunun yanında, İsrail Anayasa Mahkemesi 2004 yılında aldığı bir kararla, 1907 Lahey Sözleşmesi'nin ve 1949 Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin İAFT'de uygulanabileceğini doğrulamıştır⁵⁷. Uluslararası insancıl hukukun uygulanmasını sağlamak için çalışan Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) ve Sözleşmeye taraf olan devletler, İsrail'in bu görüşünü temelden reddetmektedir. 2001'de düzenlenen Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'ne Taraf Devletler Konferansı'nda, Sözleşmenin Doğu Kudüs'ü de içeren İAFT'ye uygulanabilirliğini teyit etmiş ve hükümlerine tam olarak saygı gösterilmesi gerektiğini yinelemiştir.⁵⁸ ICRC ve Cenevre Sözleşmesi'ne taraf devletlerin İsrail'in Dördüncü Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerinin İAFT'ye uygulanabilirliği konusundaki bu konumu, BM Genel Kurulu'nun çeşitli kararları ile desteklenmiştir.⁵⁹ BM Genel Kurul kararları devlet pratiklerinin ve *opinio juris*'in ifadesi olup, geleneksel hukuk kapsamında ele alınmaktadır. En yakın BM Genel Kurulu 2016 yılında 70/88 kararıyla Cenevre Sözleşmesi'nin İAFT'ye uygulanabileceğini bir kez daha yinelemiştir.⁶⁰

Sonuç olarak, uluslararası insancıl hukuk, özellikle Lahey Sözleşmesi ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, Batı Şeria'da uygulanır niteliktedir. Aynı zamanda bu sözleşmelere paralel olarak mevcut olan BM Genel Kurulu kararları gibi teamül hukuku da İsrail için bağlayıcıdır. Birleşmiş Milletler üyesi olarak İsrail, İAFT'de Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin uygulanması gerektiğini belirten Güvenlik Konseyi kararlarının da bağlayıcı olduğunu kabul etmelidir.

Uluslararası İnsan Hakları Hukuku

İsrail, taraf devlet olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri yükümlülüklerini İAFT'de uygulamayı kabul etmemekte, bu sözleşmeleri egemen topraklarının

⁵⁷ *Beit Sourik Village Council v. The Government of Israel*, HCJ 2056/04, Israel: Supreme Court, 30 Mayıs 2004, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/39a82e2ca42b52974125673e00508144/09d47365bd007706c12575c20046ec2a?openDocument> (17 Nisan 2018).

⁵⁸ ICRC, Implementation of the Fourth Geneva Convention in the occupied Palestinian territories: history of a multilateral process (1997-2001), 2002, <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/5fldpi.htm> (6 Nisan 2018).

⁵⁹ UN, Applicability of International Law to Palestinians in Occupied Territory Reaffirmed at International Meeting in Vienna, 2011, <https://www.un.org/press/en/2011/gapal1186.doc.htm> (6 Nisan 2018). Ayrıca bakınız; ICRC, https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v2_rul_rule130

⁶⁰ UN General Assembly, *Applicability of the Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, of 12 August 1949, to the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and the other occupied Arab territories*, 9 August 2016, A/71/321, <http://www.refworld.org/docid/57e12b314.html> (6 Nisan 2018).

parçası olmayan bölgelere uygulamak zorunda olmadığını iddia etmektedir. İAFT’de insan hakları hukukunun hariç tutularak, sınırlı insancıl hukuk kurallarının uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Ancak genel olarak, insan hakları hukuku belli konuları daha detaylı ele aldığından insancıl hukukun tamamlayıcısı olarak görülürler⁶¹. İsrail’in ulusal güvenlik endişesini bahane ederek İAFT’de asgari insan hakları gerekliliklerini yerine getirmemesinin yasal dayanağı yoktur. Kaldı ki uzun süren bir işgalde, işgalcinin güvenlik çıkarlarını işgal altındaki topluluğun çıkarları ile dengelemesi gerekmektedir.⁶² Ayrıca, insan hakları hukuku ve insancıl hukukun arasındaki ilişkiyi “kemer ve pantolon askısı” anlayışıyla değerlendirirsek, özünde insan haklarının asgari seviyesini belirleyen bu iki hukuk alanının İAFT’de uygulanabileceğini kabul edebiliriz. Nitekim, İsrail’in onayladığı antlaşmalara uyumunu izleyen BM organlarının tümü, İsrail’in insan hakları yükümlülüklerinin İAFT’de geçerli olmadığını iddiasını kategorik olarak reddetmektedir.

Buna ek olarak, İsrail, birçok alanda sivil güçlerin ve sorumlulukların Filistin Yönetimi’ne (FY) aktarıldığı Oslo Anlaşması’nı imzaladığı için, İAFT’de uluslararası insan hakları sözleşmelerinden sorumlu tutulamayacağını iddia etmektedir. Ancak, intifadalar sebebiyle İsrail İAFT’de Filistin nüfusunun hayati kaynaklara erişimini kontrol etmek de dahil, genel olarak bölgede sıkı bir denetim kurmuştur. ICCPR/UMSHS Madde 2(1)⁶³ uyarınca, devletler, “kendi sınırları dahilinde ve kendi yargı yetkisine tabi olan” tüm bireylerin insan haklarına saygı göstermeli ve bu haklarını sağlamalıdır. Bu hükmün yorumlanmasında, BM İnsan Hakları Komitesi⁶⁴, UMSHS’nin, bir devletin sınırlarının dışı da dahil olmak üzere, bir kişi üzerinde “etkin kontrol” uyguladığı yerlerde uygulandığını belirtmektedir.

Bunun yanı sıra, İsrail, Oslo Anlaşmaları uyarınca Filistin Yönetimine (FY) devredilen güçlerin birçoğunu geri çekti ve İsrail hükümet yetkilileri, anlaşmaların hükümlerinin artık geçerli olmadığını defalarca belirttiler. Gerçekten de İsrail kuvvetleri tarafından tahrip edilen evlerin, su tesislerinin ve diğer mülklerin çoğu, Oslo Anlaşmalarına göre, FY’nin yetki alanı içine giren bölgelerde yer almaktadır.

⁶¹ Eyal Benvenisti, “The Applicability of Human Rights Conventions to Israel and to the Occupied Territories”, *Israel Law Review*, 26:1, 1992, s.30.

⁶² Ibid.

⁶³ UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html> (7 Nisan 2018).

⁶⁴ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding Observations, Israel*, 26 June 2003, E/C.12/1/Add.90, <http://www.refworld.org/docid/3f242abc7.html> (7 Nisan 2018).

İsrail'in uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamındaki yükümlülükleri ve teamül hukuku, egemen olmadığı İAFT de dahil olmak üzere etkin kontrol uyguladığı her yerde devreye girer. Her ne kadar İsrail, 1995 Oslo Geçici Anlaşması ile Filistin'in bazı bölümleri üzerindeki yasal otoriteyi Filistin yönetimine devretse de bu bölgelerde *de facto* kontrolü devam etmektedir. Ayrıca Oslo Anlaşması'nın 19. maddesinde belirtildiği üzere, İsrail'in yetki ve sorumlulukları, uluslararası hukuk normlarına, insan hakları ilkelerine ve hukukun üstünlüğüne uygun olarak devam etmelidir.⁶⁵

⁶⁵ Peace Agreements & Related, Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II), 28 September 1995, Madde XIX. <http://www.refworld.org/docid/3de5ebbc0.html> (1 Mayıs 2018)

Sonuç

Bölgede su kaynaklarının makul olmayan kullanımı ve kirlilik sebebiyle buradaki su kaynakları azalmıştır. Su kaynaklarının dağılımındaki orantısızlığa ek olarak İsrail politikaları Filistinlilerin suya erişmelerini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Bu politikalar, Ürdün Nehri ve kollarının saptırılmasını, Filistinliler için bu kaynaktan gelen suya erişimin engellenmesini de içerir.

Filistinlilerin hakları olan su kaynaklarına yasa dışı olarak el koyan İsrail, askeri kararname ve Ayrım Duvarı gibi uygulamalarla Filistinlilerin suya erişimlerini de keyfi olarak sınırlandırmaktadır. İsrail'in empoze ettiği ve sürdürdüğü askeri emirler, Filistin nüfusu için suyun mevcudiyeti ve erişilebilirliği için önemli engeller yaratmakta ve İsrail yerleşimcileri ile belirli bölgelerde yaşayan Filistinliler arasında yerleşimciler lehine ayrımcı bir şekilde uygulanmaktadır.

İsrail politikaları 1966 tarihli UESKH Sözleşmesi'nin, taraf devletlerin insanların su hakkına saygı duymayı, su hakkının kullanılmasına doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmekten kaçınmayı gerektiren yükümlülüklerini ihlal etmektedir. İnsan hakları hukuku devlet dışındaki aktörlere uygulanabildiğinden, İsrail'in bu "nihai statü" bahanesinin hiçbir yasal dayanağı yoktur. Kaldı ki her devletin yetkisi altındaki insanlara su hakkını sağlaması uluslararası hukukun önemli ilkelerinden biridir. İsrail bu hakkı sağlayamadığı gibi, Filistinlilerin yaşadıkları su sorununa bulduğu çözümleri de engellemektedir. İsrail, aynı zamanda, Lahey Sözleşmesi'nin, işgal altındaki toprakların mülkiyet ve doğal kaynaklarının niceliğini ve niteliğini kendi sivil halkının yararına değiştiren işgal gücü üzerindeki yasağını ve bu kaynakları intifa hakkına uygun olarak koruma ve yönetme yükümlülüğüne aykırı davranmaktadır.

Kısacası, Filistin-İsrail su sorunu, uluslararası sözleşmeler bağlamında ele alındığında İsrail'in Filistinlilerin su hakkını gasp ettiği ve hem taraf olduğu sözleşmelere hem de uluslararası teamül hukukuna aykırı davrandığı ortaya çıkmaktadır. Bütün bu nedenlerle, İsrail'in, Filistinlilerin İAFT'deki suya erişimini ve mevcudiyetini keyfi olarak kısıtlayan mevcut politikalara ve uygulamalara derhal son vererek, 'işgalci güç' olarak uluslararası hukuka uygun hareket etmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Amnesty International (2009). *Troubled Waters-Palestinians Denied Fairs Access to Water*. Londra.
- Benvenisti, Eyal. (1992). The Applicability of Human Rights Conventions to Israel and to the Occupied Territories. *Israel Law Review*. 26. 1, 24-35.
- Carol Schachet, Carol. (2014). *Troubled Waters Fact Sheet: Water Injustice in Palestine*, Boston: Glassroots International.
- Center for Economic and Social Rights (2003). *The Right to Water in Palestine: A Background*. New York.
- Diakonia IHL Resource Centre (2011). *Israel's Administrative Destruction of Cisterns in Area C of the West Bank*. Sweden.
- Dolatyar, Mostafa ve Gray, Tim S. (2000). *Water Politics in the Middle East: A Context for Conflict or Co-operation?*. New York: Palgrave MacMillan.
- El Zein, Rayya. (2017). Developing a Palestinian Resistance Economy through Agricultural Labor. *Journal of Palestine Studies*. 46. 3, 7-26.
- Eminoğlu, Ayça. (2017). Orta Doğu'da Sınır Aşan Sular. Demir, Sertif ve Bingöl, Oktay (Ed.). *Yeni Ortadoğu: Aktörler, Dinamikler ve Denge Arayışları* içinde. Ankara: Barış Kitabevi, 375-403.
- Fathallah, Raed Mounir. (1996). Water Disputes in the Middle East: An International Law Analysis of the Israel-Jordan Peace Accord. *Journal of Land Use & Environmental Law*. 12. 1, 119-159.
- Human Rights Watch (13 Mayıs 2010). *I Lost Everything! Israel's Unlawful Destruction of Property during Operation Cast Lead*. New York.
- Isaac, Jad ve Hilal, Jane (2011). Palestinian Landscape and the Israeli-Palestinian Conflict. *International Journal of Environmental Studies*. 68. 4, 413-429.
- Kılıç, Seyfi (2011). Bağımsız Filistin Devleti ve Su Sorunu. *Ortadoğu Analiz*, 3. 34, 35-40.
- Koek, Elisabeth (2013). *Water for One People Only: Discriminatory Access and 'Water-Apartheid' in the OPT*. Ramallah: Al-Haq.
- Lazarou, Elena (2016). *Water in the Israeli- Palestinian Conflict*. European Parliamentary Research Service.
- Malone, Andrew R. (2004). Water Now: The Impact of Israel's Security Fence on Palestinian Water Rights and Agriculture in the West Bank. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 36. 2, 639-671.

- Palestinian Central Bureau of Statistics (2017). *Palestine in Figures 2016*. Ramallah.
- Pamukçu, Konuralp (2003). İsrail-Türkiye İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Su. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 29. 45-61.
- Tanzi, Attila ve Arcari, Maurizio. (2001). *The UN Convention on the Law of International Watercourses: A Framework for Sharing*. 5. The Hague: Brill Nijhoff.
- Trottier, Julie (2007). A Wall, Water and Power: The Israeli 'Separation Fence'. *Review of International Studies*. 33. 1, 105-127.
- Who Profits (2012). *"Made in Israel": Agricultural Export from Occupied Territories*. Tel Aviv.
- World Bank (2009). *West Bank and Gaza - Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development*. Washington DC.

Online Kaynaklar

- Al Mezan Centre for Human Rights (2009). *Cast Lead Offensive in Numbers*. Gazze. <http://www.mezan.org/en/uploads/files/8941.pdf> (18 Nisan 2018).
- Arnavut, Abdurrauf ve Zukan, Lubabe. (9 Şubat 2018). İsrail'in Duvarları Filistinlileri Birbirinden Ayırıyor. *Anadolu Ajansı*, <https://aa.com.tr/tr/dunya/israilin-duvarlari-filistinlileri-birbirinden-ayiriyor/1058750> (18 Nisan 2018).
- Beit Sourik Village Council v. The Government of Israel*, HCJ 2056/04, Israel: Supreme Court, 30 Mayıs 2004, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/39a82e2ca42b52974125673e00508144/09d47365bd007706c12575c20046ec2a?openDocument> (17 Nisan 2018).
- Briggs, Ari. (30 Temmuz 2012). Beware Ottoman Land Law!. *The Jerusalem Post*. <https://www.jpost.com/Opinion/Beware-Ottoman-land-law-410708> (19 Nisan 2018).
- Corradin, Camilla. (23 Haziran 2016). Israel: Water as a tool to dominate Palestinians. *Al-Jazeera*. <http://www.aljazeera.com/news/2016/06/israel-water-tool-dominate-palestinians-160619062531348.html> (27 Mart 2018).
- Hass, Amira. (10 Eylül 2012). Someone Tell the Palestinians: It's the Occupation, Stupid!. *Haaretz*. <https://www.haaretz.com/amira-hass-it-s-the-occupation-stupid-1.5158949> (17 Nisan 2018).
- HCPR*, Review of the Applicability of international Humanitarian Law to the Occupied Palestinian Territory, 2004, <https://web.stanford.edu/group/scai/images/harvardreview.pdf> (20 Mart 2018).

- Hertz, Elie E. (22 Ocak 2014). Inappropriate Use of the Fourth Geneva Convention. *Arutz Sheva*. <https://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/14420> (6 Nisan 2018).
- Sanchez, Raf. (18 Ocak 2018). Israel Unveils Plans for 40-mile Underground Wall Around Gaza. *The Telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/01/18/israel-unveils-plans-40-mile-underground-wall-around-gaza/> (18 Nisan 2018).
- Shakir, Laith. (25 Haziran 2015). Think California's Drought Is Bad? Try Palestine's. *Institute for Policy Studies*. <http://www.ips-dc.org/think-californias-drought-is-bad-try-palestines/> (20 Nisan 2018).
- State of Israel Water Authority (Mart 2009). *The Issue of Water between Israel and the Palestinians*. <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/IsraelWaterAuthorityresponse.pdf> (28 Nisan 2018).

BM Dökümanları

- International Committee of the Red Cross, *Implementation of the Fourth Geneva Convention in the occupied Palestinian territories: history of a multilateral process* (1997-2001), 2002, <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/5fldpj.htm>
- International Committee of the Red Cross (ICRC), *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention)*, 12 Ağustos 1949, 75 UNTS 287, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36d2.html>
- International Committee of the Red Cross (ICRC), *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977, 1125 UNTS 3, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36b4.html>
- International Conferences (The Hague), *Hague Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land*, 18 Ekim 1907, <http://www.refworld.org/docid/4374cae64.html>
- Peace Agreements & Related, *Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II)*, 28 September 1995, <http://www.refworld.org/docid/3de5ebbc0.html>
- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding Observations, Israel*, 26 June 2003, E/C.12/1/Add.90, <http://www.refworld.org/docid/3f242abc7.html>

- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *General Comment No. 15: The Right to Water (Arts. 11 and 12 of the Covenant)*, 20 January 2003, E/C.12/2002/11, <http://www.refworld.org/docid/4538838d11.html>
- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding observations: Canada*, 10 June 1993, E/C.12/1993/5, <http://www.refworld.org/docid/3ae6ae638.html>
- UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations*, Treaty Series, vol. 999, p. 171, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html>
- UN General Assembly, *The Human Right to Water and Sanitation: Resolution / Adopted by the General Assembly*, 3 August 2010, A/RES/64/292, <http://www.refworld.org/docid/4cc926b02.html>
- UN General Assembly, *Applicability of the Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, of 12 August 1949, to the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and the other occupied Arab territories*, 9 August 2016, A/71/321, <http://www.refworld.org/docid/57e12b314.html>
- UN General Assembly, *Economic and social repercussions of the Israeli occupation on the living conditions of the Palestinian people in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and of the Arab population in the occupied Syrian Golan*, 23 May 2017, A/72/90–E/2017/71, <http://www.refworld.org/docid/594127484.html>
- UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations*, Treaty Series, vol. 999, p. 171, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html>
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), *Occupied Palestinian Territory: Gaza Strip: WASH damage and estimated number of people with no access to clean water* (5 Sept. 2014) 5 September 2014, <http://www.refworld.org/docid/542533714.html>
- United Nations, *Applicability of International Law to Palestinians in Occupied Territory Reaffirmed at International Meeting in Vienna, 2011*, <https://www.un.org/press/en/2011/gapal1186.doc.htm>
- United Nations, *Resolution 181 (II). Future government of Palestine*, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>

**ORTADOĞU
ETÜTLERİ**

MIDDLE
EASTERN
STUDIES

TEN MYTHS ABOUT ISRAEL

By Ilan Pappé,
London, New York: Verso Books, 2017, 192 pages.
\$15:95, ISBN13: 9781786630193

Israel was constructed upon myths, historical disinformation, and fabrications. On the one hand, there are those myths about the Self through which Israel depicts and presents itself to the world, such as claiming to be the only ‘democracy’ in the Middle East; on the other, there are the myths about Palestine and Palestinians, i.e. those whose very history and existence Israel denies. The well-known Zionist statement about Palestine being “a land without a people” is an example of how the Israeli myth is perpetuated. Pappé’s book *Ten myths about Israel* is a work that tackles a number of these myths and fallacies that the Zionist movement and its product, the State of Israel, have invented. The book contains ten chapters divided into three parts.

Pappé applies a historical perspective in tackling historical myths in part I, “The fallacies of the past”. He exposes the myth that Palestine was a land void of inhabitants in the first chapter by arguing that Palestine in the late 19th century was not an unpopulated country. He goes further, demonstrating that even when the Ottomans came to Palestine as early as 1517, they found an established society where Sunni Muslims were the majority, whereas the Jewish population was less than 5 percent. Likewise, he demonstrates how Palestine was a rich and fertile land, with its own distinct Arabic Palestinian dialect, customs, folklore and traditions. However, later on, the arrival of Zionist movement in Palestine turned the circumstances of the native Palestinians for the worse, culminating in disaster.

Fadi Zatari*

* Research Associate
at Center for Islam
and Global Affairs
(CIGA) and
Lecturer in
political science
and IR In Istanbul
Sabahattin Zaim
University

Ortadoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.110-113

To complement this myth, another myth has been contrived by the Zionists that the Jews were “a people without a land”, which is addressed in the second chapter. Pappé reveals how the idea that Jews were a nation without land has been developed ever since the 16th century by a number of Western scholars as well as politicians. For instance, the British clergyman Thomas Brightman, wished for the Jews to either leave Europe or to convert to Christianity. Also, numerous Western scholars and politicians believed that a reconstruction of the Jewish temple in Jerusalem was a divine undertaking for redemption and absolution. In the 19th century, the Zionist movement was not only initiated but was also backed by European colonial powers as a tool serving their foreign policy in the region.

Pappé scrutinizes yet another celebrated myth that associates Zionism with Judaism. This myth, “Zionism is Judaism”, is discussed in Ch. 3, and addressed through historical assessment. Furthermore, Pappé demonstrates precisely how the different Jewish groups, such as the ultra-Orthodox Jewish communities have always rejected Zionism. Similarly, eminent Jewish figures have disproved this connection between Judaism and Zionism. For instance, Isaac Mayer Wise often compared the leaders of Zionism to charlatan alchemists who claimed to have contributed to science. The fourth chapter exposes the myth that “Zionism is not colonialism”. Pappé shows how Zionism is merely a colonist project because it not only developed justifications and applied the means to remove Palestinians from their homeland, but also served to dehumanize the entire Palestinian society.

The Israeli narrative about the *Nakba* claims that Palestinians willingly left Palestine in 1948 and that the Palestinians have never been compelled to leave Palestine. In chapter 5, Pappé illustrates how the Zionist ideology since its very inception believed in the compulsory expulsion of Palestinians. To support his argument, he reveals numerous statements by Zionist leaders. He cites, for instance, David Ben-Gurion, the leader of the Zionist movement at the time and first Israeli prime minister, who stated in 1937 that “With compulsory transfer we would have a vast area for settlement... I support compulsory transfer. I don’t see anything immoral in it.” (p. 52). Similarly, Pappé explains how, in keeping with these statements, the Palestinians lost their homeland through systematic expulsion, ethnic cleansing¹ and intimidation by the Zionists. Likewise, the June

¹ It is important to mention that Ilan Pappé’s major work is *The Ethnic Cleansing of Palestine* (2006), in which he challenges the Zionist narrative of the *Nakba* in 1948. Pappé explains in *The Ethnic Cleansing of Palestine* that the *Nakba* was an orchestrated expulsion as well as systematic ethnic cleansing of Palestinians committed by the Zionist movement in order to achieve a purely Jewish state in Palestine.

1967 war and its consequences of colonizing the Golan Heights, the West Bank, East Jerusalem, the Gaza Strip and the Sinai Peninsula were presented by Israel as the result of “no other choice”. In opposing this narrative, Pappé demolishes this myth and exposes in chapter 6 how the annexation of the West Bank had always been historically a Zionist objective even before the establishment of the state of Israel in 1948.

Israel presents itself to the world as a democratic country. Pappé refutes this myth in the seventh chapter which falls in Part II, “The fallacies of the present”. He reveals how Israel treats Palestinians inside Israel, in the West Bank as well as in the Gaza Strip in very different ways in comparison to the Jewish population. For instance, Israel denies the right of return to the Palestinians refugees, whereas the Israeli “law of return” grants the right to gain Israeli citizenship to any Jewish person in the world, regardless of where he or she is originally from. Besides, Israel uses collective punishment against Palestinians such as uprooting of trees and crops, house demolitions, confiscation of Palestinian lands for constructing Jewish settlements, and arrests without trial. Indeed, such acts contradict the essence of democracy and basic human rights.

There are also various myths associated with the Oslo process that were presented in the eighth chapter, titled “The Oslo Mythologies”. There is, for instance, the myth that the Oslo accord was an authentic peace process. However, Pappé argues that the “Oslo process was not a fair and equal pursuit of peace, but a compromise agreed to by a defeated, colonized people” (p. 101). This is a sound argument by Pappé since several fundamental issues, such as the fate of Jerusalem, the right of return for the Palestinians, and the Jewish settlements were postponed to a later stage and seem today to be further from resolution. Regarding the *status quo* in Gaza Strip, Israel also propagates several myths, such as that Hamas is responsible for the misery in Gaza. According to the Israeli narrative, the Israeli withdrawal in 2005 from the settlements located in Gaza was for the sake of achieving peace with the Palestinians who, however, as claimed by Israel, responded to this withdrawal by spreading violence and hostility in the Gazan society. Pappé refutes these claims in the ninth chapter, “The Gaza Mythologies”, and sheds light on how the withdrawal was intended to convince the Israeli society that abandoning settlements in such a manner must not be repeated in the future. Hence, this was a strategic move to justify further colonization of the Palestinian lands by painting the Israelis as “peace keepers”.

For Pappé the two-state solution is an invented Zionist myth that is impossible to achieve. In part III, “Looking ahead”, Pappé addresses this subject in a remarkable

manner, as he notes that “The two-states solution is like a corpse taken out in the morgue every now and then, dressed up nicely, and presented as a living thing. When it has been proven once more that there is no life left in it, it is returned to the morgue.” (p. 142).

This remarkable effort by Pappé could have been embellished by some attention to a few matters. For instance, in chapter 3 “Zionism is Judaism,” there is a lack of discussion on how Israel, Zionism and their supporters around the world instrumentalize this association to accuse anyone who criticizes Israeli policy of being anti-Semitic and anti-Judaic in order to steer the political discourse in favour of Israel. Another possible reason why Israel associates any critique of its policy with anti-Semitism is that this provides it with an easy self-righteous shield to hide behind and escape responding to the profound accusations of immoral conduct it constantly undertakes especially against Palestinians victims. repudiating the myth that “Zionism is not colonialism” is indeed a significant contribution by Pappé in this book and serves to bolster the perception of the Palestinian liberation movements as legitimate anti-colonialist efforts. Nonetheless, Pappé did not discuss how Zionism depicts and is keen to sell itself as a ‘modernist’ and ‘emancipist Jewish’ movement, which is a widespread myth about Zionism in the West and America. Likewise, even though the author elaborates why the two-states solution is an Israeli myth, he does not propose any well-defined alternative for it.

To summarize, despite some of the aforementioned shortcomings, Pappé’s book is very informative and well-argued in addressing the question of how Israel has constructed a fallacious narrative in representing itself as well as its depiction of the Palestinians. *Ten myths about Israel* offers an impartial perspective and does justice even from the standpoint of the victims of the Israeli apartheid system. This book is thus highly recommended, for both experts in the field as well as for beginners and functions as an exceedingly effective historical introduction for anyone who wishes to be involved in insightful discussions on the Israeli-Palestinian conflict.

**ORTADOĞU
ETÜTLERİ**

MIDDLE
EASTERN
STUDIES

Genel Hususlar

Ortadoğu Etütleri, Ortadoğu çalışmalarına yoğunlaşmış bir düşünce kuruluşu olan Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) tarafından basılı ve e-dergi olarak yayınlanan hakemli bir siyaset, uluslararası ilişkiler ve fikir dergisidir.

Yılda iki kez yayınlanmaktadır.

Ortadoğu Etütleri'nin amacı, Türkiye'de sosyal bilimlerde Ortadoğu çalışmalarının gelişimini teşvik etmek ve uluslararası alanda Ortadoğu literatürüne nitelikli katkılar yapılmasına imkân sağlamaktır.

Ortadoğu Etütleri'nde yayınlanan çalışmalardaki değerlendirmeler, ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayın Koşulları

Ortadoğu Etütleri'nde yayınlanacak makalelerin, uluslararası ilişkiler bağlamında Ortadoğu coğrafyasıyla ilgili siyaset, siyasi tarih, uluslararası hukuk ve iktisat gibi konuları kapsamaması beklenmektedir. Ortadoğu literatürüne katkı sağlayacak nitelikte kavramsal çerçevesi sağlam, özgün, eleştirel bakış açısı getiren, çözümlenmeli araştırma ve incelemelere öncelik verilmektedir.

Yayın dili Türkçe, İngilizce ve Arapça'dır.

Makalelerde anlatım dilinin düzgün olması, düşüncelerin doğru bir mantık örgüsü içinde ifade edilmesi, referansların uygun biçimde kullanılması, varsayımların güçlü biçimde desteklenmesi, konuyla ilgili literatüre nüfuz edilebilmiş olması gerekmektedir.

Kitap değerlendirmeleri/incelemleri, makale biçiminde hazırlanmış olmaları halinde kabul edilmektedir. İncelenen kitabın bir kopyasının, makul bir sürede iade edilmek üzere, Editör'e ulaştırılması gerekmektedir.

Makaleler yayınlanmadan önce yazarlarla eser sözleşmesi akdedilmektedir.

Telif ödemeleri, derginin yayınlanmasından en geç bir ay sonra yapılmaktadır. Ayrıca, yazarlara dergiden 5 kopya verilmekte, derginin ulaştırılmasında fayda gördükleri kurumlar/kişilerle ilgili sundukları notlar dikkate alınabilmektedir.

Biçimsel Esaslar

- Makalelerin dili Türkçe ya da İngilizce olmalıdır. İngilizce makalelerde imla ve noktalama kuralları açısından İngiltere İngilizcesi'nin kullanılması tercih sebebidir. Yazıların uzunluğu 4000-8000 kelime aralığında olmalıdır.
- Çalışmanın hazırlanmasında takip edilmesi gereken sıra şöyledir: Başlık, öz (abstract), anahtar kelimeler, asıl metin, ekler, notlar, referanslar (kaynakça), tablolar (başlıklarıyla birlikte müstakil sayfalarda), şekil açıklamaları (liste halinde), özet (summary).
- Öz bölümü (abstract) ortalama 150 kelime uzunluğunda olmalıdır. Türkçe makalelerin İngilizce özeti de sunulmalıdır.
- Makalelerde 6 ila 10 anahtar kelime bulunmalıdır. Türkçe makalelerin İngilizce anahtar kelimeleri de sunulmalıdır.
- Özetler (summary) 400 kelime uzunluğunda olmalı ve yalnızca İngilizce hazırlanmalıdır.
- Makale sahiplerinin, Editör aksini belirtmedikçe bir özgeçmişlerini sunmaları istenmektedir.
- Görsellerin yüksek çözünürlüklü olması ve siyah-beyaz baskıya elverişli olmaları gerekmektedir. Renkli görsellerin siyah-beyaz baskılarında ortaya çıkabilecek tutarsızlıklar dikkate alınmalıdır. Materyalin en uygun çözünürlükte olduğundan emin olunmalı ve metin içine yerleştirilmeden bilgisayar ortamında ayrı bir dosya olarak olarak iletilmelidir.

- Anadili İngilizce veya Türkçe olmayan yazarların makalelerini göndermeden önce, metinlerini dil konusunda ehil bir uzmana okutmaları ve düzelttirmeleri gerekmektedir. Yoğun dilbilgisi ve anlatım hatası olan metinler değerlendirmeye alınmamaktadır.
- Latin alfabesi kullanılan dillerde isim orijinal haliyle verilmektedir. Diğer dillerde yazılan isimler ise İngilizce veya Türkçe transliterasyonu ile kullanılmalıdır.

Dipnot Yazım Kuralları

Dipnotlar açıklayıcı olmalı ve mümkün olduğunca sık kullanılmalıdır. Dipnotlar makale içinde birbirlerini takip edecek şekilde artan rakamlar ile numaralandırılmalı ve metin sonunda yer alan ve açıklamaları içeren liste ile örtüşmelidir. Söz konusu listelerde kitap, makale ve metinlere dair verilen referanslarla uyumluluk ve isimler ile önemli sıfatların baş harflerinin büyük harf ile yazılması önemlidir. Aşağıdaki uygulamalı örneklerin dikkatle incelenmesi tavsiye edilir:

Kitaplar

Norman Stone, *Kitabın Adı*, (London: Basic Books, 2007), s. 67.

Norman Stone (ed.), *Kitabın Adı* (London: Basic Books, 2007), s. 67-9.

Norman Stone ve Sergei Podbolotov, *Kitabın Adı* (London: Basic Books, 2005), s. 99. Takip eden referanslar: Kırmızı, Kitabın Adı, s. 99.

Dergiler ve Makaleler

Norman Stone, "Makale Başlığı", Dergi Adı, *Cilt.* #, Sayı. # (Ay, Yıl), s. #. Takip eden referanslar: Kırmızı, "Makale Adı", s. #.

Derleme Kitap Makaleleri

Norman Stone, "Makale Adı", Hakan Kırmızı, "Kitap Adı" (London: Crimea Publis-hing Co., 2000), s.100.

Resmi Belgeler

Meclis Zabıtları: TBMM Yayınları (Meclis Yayınları, 1988, V), 111.

Tezler

E. Beytullah, "The Crimean Khans' relations with the Arab Amirs", yayınlanmamış doktora tezi, Bilkent University, 1999, Bölüm 5, s.44.

Tekrarlar

Dipnotlarda uygun yerlerde "ibid." ibaresi kullanılmalı, ancak bu ibare önceki bilginin birden fazla kaynağa dayandığı durumlarda kullanılmamalıdır.

İletişim / Makale Önerileri

Makaleler yılın her döneminde editöre ulaştırılabilir.

Önerilmek istenen çalışmalar için öncelikle Yayın Koşulları'nın dikkatle okunması tavsiye edilir.

Yazarların çalışmalarını elektronik posta yoluyla adresine göndermesi tercih edilmektedir.

Makaleler ve diğer sorular, info@orsam.org.tr adresine ulaştırılabilir.

Telif Hakları

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilip yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılmaz, yeniden yayınlanamaz.

Yazarlar dergiye sundukları makalelerine ait yayın haklarının tamamını yayıncıya devrettiklerini kabul ederler. Yazarlar makalelerini eğitim amaçlı olarak veya özel kullanım için çoğaltma hakkına sahiptirler. Ancak makale, Ortadoğu Etütleri'nin yazılı izni olmaksızın internet üzerinden yayınlanmak veya benzeri gibi yollarla çoğaltılamaz.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 ankaya/Ankara

+90 (312) 430 26 09

info@orsam.org.tr

+90 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr

orsamtr